

Byens oase?

Biblioteket som lokalsamfunnssenter og opplevelsessenter i den digitale tid:

en casestudie av et norsk småbybibliotek

DOK-3951

Petra Guldal Einarsen

*Mastergradsoppgave i dokumentforvaltning
Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning
Institutt for kultur og litteratur
Universitetet i Tromsø
Våren 2013*

Takk til

Professor Andreas Vårheim for veiledning

Hammerfest folkebibliotek for praksisplass

Mamma Tale Margrethe Guldal for språkvask og korrekturlesning

Pappa Lars Einarsen for teknisk hjelp

Abstract

Med utgangspunkt i en casestudie av Hammerfest folkebibliotek undersøker denne masteroppgaven sammenhengen mellom den digitale samfunnsutviklingen og bruken av folkebibliotek. Målet med casestudien er å undersøke hvordan den i økende grad digitale hverdagen påvirker bruken av folkebiblioteket, og hvorvidt biblioteket som sosial møteplass og et sted som tilbyr kulturelle opplevelser er viktige aspekter ved et norsk småbybibliotek i dag.

Metoden brukt til datainnsamling var en Tverrgående trafikkteiling gjennomført ved Hammerfest folkebibliotek over en periode på to uker i september 2012. Resultatene fra denne undersøkelsen suppleres med resultat fra en kommunal spørreundersøkelse gjennomført i Hammerfest i februar 2012 og intervjuer med de ansatte ved biblioteket. Dette gjør det mulig å se eventuelle forskjeller mellom hva innbyggerne i Hammerfest ønsker av sitt bibliotek og hva bibliotekarene ønsker at biblioteket deres skal være.

Sentrale funn i undersøkelsen er at selv om fem av sju ansatte ved Hammerfest folkebibliotek mener biblioteket bør fokusere mer på å være et sosialt møtested, er det nesten ingen av innbyggerne i Hammerfest som deler denne oppfatningen. Tvert i mot viser resultat fra undersøkelsen at biblioteket blir benyttet på en svært tradisjonell måte, resultat som bekrefter funn fra tidligere studier.

Funnene drøftes i lys av eksisterende teori om biblioteket som sosial møteplass og et sted for kulturelle opplevelser, og blir også satt i sammenheng med både nasjonal og lokal bibliotekpolitikk. Funnene vil kunne bidra til forskning på folkebiblioteket som sosial møteplass i lokalsamfunnet, med resultater basert på annen type datamateriell enn tidligere publisert forskning.

Abstract, English

Through a case study of Hammerfest public library, the public library of a small town in Northern Norway, this master thesis examines the relationship between the technological development we experience in society today and the use of public libraries. This case study aim to examine how the increasing digitization of everyday life affect how the public library is used, and whether the library as a social meeting place and a place that offers cultural experiences are main aspects of a small town library today.

The method used for data collection was a Count the traffic survey conducted at Hammerfest public library over a period of two weeks in September 2012. The results from this survey are supported by results from a civic questionnaire conducted in Hammerfest February 2012 and interviews with the employees at the library, which makes it possible to see potential differences between what people in Hammerfest want from their library and what the librarians want their library to be.

Key findings from the survey are that while five out of seven employees at Hammerfest public library think the library should have a stronger focus on being a social meeting place, this view is shared by practically none of the inhabitants in Hammerfest. On the contrary the findings show that the library is used in a very traditional way, results that confirm findings from previous research.

The findings are discussed in relation to existing theory on public libraries as meeting places and places that offer cultural experiences, and are also seen in relation to both national and local library policy. The findings contribute to research on the public library as a meeting place in the local community, with results based on different types of data from what has been previously published.

Innhold

Takk til	iii
Abstract.....	v
Abstract, English.....	vi
Innhold.....	vii
Figurer og tabeller	viii
1 Innledning	1
2 Teori	8
2.1 Biblioteket i samfunnet.....	8
2.2 Digitalisering.....	12
2.3 Sosial kapital.....	16
2.4 Møteplassen	17
2.5 Opplevelsessenteret.....	23
2.6 Relevant forskning	28
3 Metode.....	36
3.1 Valg av metode	36
3.2 Intervju med de ansatte.....	37
3.3 Publikumsundersøkelsen	39
3.4 Tverrgående trafikkteiling	41
4 Empiri og analyse.....	45
4.1 Statlig bibliotekpolitikk	46

4.2	Lokal bibliotekpolitikk	51
4.3	Publikumsundersøkelsen 2012.....	59
4.4	TTT – tverrgående trafikkteiling.....	66
4.4.1	Bruk av bibliotekets ulike soner	68
4.4.2	Brukernes aktivitet i biblioteket.....	69
4.4.3	Hammerfest folkebibliotek som sosialt møtested	72
5	Konklusjon.....	78
	Referanser	83
	Vedlegg.....	89
	Vedlegg 1: Aktiviteter	89
	Vedlegg 2: Soner.....	91

Figurer og tabeller

Figur 1:	Fire livsstiler og deres bruk av biblioteket.....	34
Figur 2:	Publikumsundersøkelsen, Hvor mange ganger besøkte du biblioteket i 2012? .	60
Figur 3:	Publikumsundersøkelsen, hvor fornøyd er du med følgende?	64
Figur 4:	Observasjoner per sone	68
Figur 5:	Fordeling av aktiviteter	70
Figur 6:	Sosialisering per sone	73
Figur 7:	Andel aktivitet som foregår i grupper	75
Figur 8:	Fordeling av gruppeaktivitet	76

Tabell 1: Bruk av biblioteket. Aktiviteter. Prosenttall.	29
Tabell 2: Hva er den viktigste begrunnelsen for å bruke ressurser på folkebibliotek?	31
Tabell 3: Andelen som mener at ulike tjenester bør prioriteres i det lokale folkebiblioteket.	32
Tabell 4: Intervjuresultat, hvilken sone tror du det er mest aktivitet i?.....	67
Tabell 5: Intervjuresultat, hva tror du brukerne gjør i biblioteket?.....	67

1 Innledning

Norske folkebibliotek er under press fra flere kanter. Politikere, fagpersoner og brukere vil alle være med å påvirke utviklingen og den framtidige bruken av folkebibliotekene. I 2012 opplevde norske folkebibliotek en bølge av oppmerksomhet i media da norske journalister, skribenter og kulturpersonligheter debatterte hvorvidt det er mulig å forsvare folkebibliotekenes eksistens i det moderne norske samfunnet. En debatt som begynte da Kristian Meisingset i en artikkel hevdet at bibliotekene vil havne på "historiens skraphaug" dersom de ikke gjennomgår en radikal forandring (Meisingset, 2012). Debatten rundt behovet for folkebiblioteket har vært til stede over lengre tid, men gjør seg mer og mer gjeldende etter hvert som informasjonssamfunnet utvikler seg.

"I vårt postindustrielle informasjonssamfunn aktualiseres problemstillingene rundt bibliotekets rolle i samfunnet ved at informasjon, data og dokumenter har fått en sterkere betydning, og kunnskap betraktes som en viktig ressurs. Folkebiblioteket er imidlertid bare én av flere mulige informasjonskanaler, og det kan formuleres motstridende hypoteser om behovet for folkebibliotekets tjenester i en slik situasjon."

(Duvold, 2001, s. 171)

Offentlig sektor er under press og legitimeringen av offentlige institusjoner er forskjøvet siden 1980-tallet. Vi har opplevd en markedsliberal bølge der forbilder fra privat sektor hentes inn i offentlig sektor. Dette har resultert i et økt fokus på økonomisk verdi, også med tanke på norske folkebibliotek. Reformbevegelsen *New Public Management*, som har preget offentlig sektor de siste 30 årene, nedtoner forskjellene mellom offentlig og privat sektor og forsøker å skape universelle oppskrifter for organisering av offentlige og private organisasjoner og institusjoner (Christensen, Læg Reid, Roness, & Røvik, 2009, ss. 15, 80). Noe av det som tradisjonelt har vært brukt i private organisasjoner og som i dag blir mer vanlig i offentlig sektor er mål- og resultatstyring. Mål- og resultatstyring innebærer at organisasjonen, i dette

tilfellet folkebiblioteket, setter seg konkrete mål og jobber mot disse med brukerne av den offentlige tjenesten i fokus (Christensen et al., 2009, ss. 157, 201-202). Målene skal være av en slik art at resultatene enkelt lar seg måle og dermed fungerer som målestokk for oppnådde resultater, noe som ofte kan være vanskelig fordi offentlig sektor generelt har komplekse og vage mål og svært mange hensyn å ta. Folkebibliotekets historiske rolle som fremmer av demokrati og folkeopplysning er verdier det er vanskelig å måle, og dette gjør det vanskelig å vise til faktisk verdi og viktighet av folkebibliotekene. Det gjør New Public Management og målinger av verdi problematisk.

Mediedebatten om norske folkebibliotek i 2012 dreide seg om samfunnets teknologiske utvikling og innvirkningen denne utviklingen har på folkebiblioteket som institusjon. Betyr den omfattende teknologiske samfunnsutviklingen og digitaliseringen slutten for folkebiblioteket eller stikk motsatt at folkebiblioteket står foran nye muligheter? Selv om noen tror den teknologiske utviklingen betyr begynnelsen på slutten for folkebibliotekene, kan biblioteksektoren velge å se det som et tidspunkt hvor folkebibliotekene står foran nye utviklingsmuligheter. I den forbindelse har det vært fokusert mye på to alternativer. Det første er utvikling av biblioteket som møtested i lokalsamfunnet, og det andre er en utvikling av folkebibliotek i retning biblioteket som opplevelsessenter.

Jeg undersøker i denne oppgaven bibliotekets sosiale dimensjon som møteplass gjennom en ny casestudie av Hammerfest folkebibliotek og delvis på grunnlag av annen type datamateriale enn det som hittil har vært brukt. Dette gir mulighet for å bidra til utvikling av teori angående biblioteket som møteplass. Det har ikke vært foretatt mange studier av folkebiblioteket som sosial møteplass og det arbeidet som har vært gjort har i noen grad vært av eksplorerende karakter. Mitt bidrag gir derfor et godt grunnlag for å kaste nytt lys over hvordan og i hvilken grad bibliotekene i dag fungerer som sosiale møteplasser og i forlengelsen av dette si noe om hvilken grad bibliotekene har potensial til å fungere som sosiale møteplasser i framti-

den. Datamaterialet som danner grunnlaget for analysen er en tverrgående trafikkteiling jeg har gjennomført ved Hammerfest folkebibliotek. For å kunne sette resultatene fra denne undersøkelsen i sammenheng med møteplassbegrepet har jeg også benyttet meg av resultatene av en brukerundersøkelse, uformelle intervju med bibliotekets ansatte, samt sekundæranalyse av bibliotekstatistikk og rapporter.

Offentlige institusjoner stilles hele tiden overfor krav om å dokumentere nytten og verdien i det arbeidet de gjør eller ved tjenestene de tilbyr. Folkebibliotekene har lenge vært sett på som en selvfølgelig del av et moderne demokratisk samfunn, men i de senere årene har også kravene til økonomisk effektivitet i folkebibliotekene økt (Aabø & Audunson, 2002, s. 5). Historisk har bibliotekene stilt informasjon til rådighet til alle innbyggere og denne oppgaven har blitt oppfattet som nødvendig og viktig for samfunnsutviklingen. I dag har imidlertid de fleste tilgang til den informasjon de måtte trenge gjennom internett. Denne utviklingen har gjort at flere har begynt å stille spørsmål ved hvorvidt vi fortsatt trenger folkebibliotekene, noe som igjen har ført til at bibliotekene og fagmiljøet selv har måttet tenke gjennom hvilken rolle de skal ha i framtidens digitale og globaliserte samfunn (Emerek, Rasmussen & Skot-Hansen, 2006). En rolle det kan være vanskelig å definere fordi det er flere interessenter å ta hensyn til.

”Folkebiblioteket er til for brukerne. De får ressurser og rammebetingelser for øvrig fra politikerne, mens bibliotekarene har ansvaret for å produsere tjenestene. Brukerne, politikerne og bibliotekarene blir dermed de tre sentrale interessentene i forhold til folkebiblioteket. Tenker disse tre gruppene likt om folkebibliotekenes oppgaver og rolle i dagens og morgendagens samfunn? Har de noenlunde likeartede bilder om hva bibliotekene er og skal være, eller går oppfatningene i ulike retninger?”

(Audunson, 2001, s. 206)

Å se biblioteket som et møtested for brukerne har blitt mer og mer populært innad i biblioteksektoren de siste årene, men er biblioteket som møteplass like populært hos brukeren som det er hos bibliotekaren? Brukerne er sannsynligvis ikke like kjent med selve begrepet

som de som arbeider innenfor biblioteksektoren, men brukernes forhold til biblioteket som møteplass kan likevel komme fram gjennom å undersøke hvordan brukerne benytter seg av bibliotekets tjenester og lokaler. Benytter brukerne biblioteket som et møtested, og ønsker de at biblioteket skal legge til rette for sosiale møter? Dersom dette viser seg ikke å være en sentral del av det brukerne faktisk benytter biblioteket til og noe de ønsker at biblioteket skal tilby, kan det sies å være indisier på at biblioteksektoren bør tenke i andre baner for å tilpasse seg ønskene fra kunnskapssamfunnets interessenter.

”Folkebiblioteka ønskjer å vere hjørnesteinar i kunnskapssamfunnet, svare på innbyggjarane og samfunnet sitt behov for deltaking, involvering og innovasjon. Biblioteka må vere nyskapande å finne strategiar og tiltak for å tilpasse seg utfordringane.”

(Hordaland fylkeskommune, 2012)

Gratis tilgang til informasjon og kunnskap er fortsatt bibliotekets viktigste grunnstein. Men som sagt har samfunnet gjennomgått store og til dels dramatiske endringer siden de første bibliotekene vokste fram i Norge på slutten av 1800-tallet. Disse samfunnsendringene har gjort at befolkningen har andre forventninger til hva et folkebibliotek skal tilby. Dagens mål kan derfor være å tilby brukerne et blandet, multifunksjonelt bibliotekrom som det er attraktivt å benytte seg av (Rasmussen, Jochumsen, & Skot-Hansen, 2011, s. 131). Dersom folk flest oppfatter biblioteket som et gammeldags og kjedelig sted med begrensede muligheter og derfor ikke kommer dit, vil det ikke hjelpe hvor mye bibliotekarene prøver å tilpasse seg de ”nye tidene”. Da vil kun et fåtall av befolkningen dra nytte av og lære det moderne biblioteket å kjenne, nemlig de som ”alltid” har brukt biblioteket. Derfor er det svært viktig at de moderne folkebibliotekene stadig gjør seg aktuelle slik at de hele tiden er en del av folks bevissthet. Dagens bibliotekansatte er nødt til å lære opp en ny generasjon bibliotekbrukere som kanskje kan sies å ha mer tradisjonelle oppfatninger om folkebibliotek enn bibliotekene selv. Dersom biblioteket har et mål om å tilby tjenester som går utover det folk tradisjonelt forventer, tjenester brukerne i dag ikke selv vet at ønsker, må biblioteket ta høyde for at det

kan ta tid å gjøre brukerne kjent med nye tilbud (Evjen & Audunson, 2009). Det vil derfor være nødvendig å gjøre tilbudene godt kjent over tid gjennom markedsføring og på den måten bli en del av folks bevissthet.

Med utgangspunkt i den digitale utviklingen i samfunnet og de utfordringene den skaper for norske folkebibliotek vil jeg i denne oppgaven se nærmere på hvorvidt det populære møteplassbegrepet er anvendbart i et norsk småbybibliotek og i hvilken grad bibliotekets funksjon som lokal møteplass kan bidra til å bevare bruken av og oppslutningen om folkebiblioteket. Problemstillingen ”Hvordan fungerer et småbybibliotek som møteplass og opplevelsessenter ved inngangen til den digitale revolusjonen i bibliotekene?” danner inngangen til oppgaven, og data samlet inn ved Hammerfest folkebibliotek høsten 2012 gir et empirisk grunnlag for å svare på dette spørsmålet. Jeg vil belyse problemstillingen fra ulike vinkler ved å undersøke hvordan møteplassbegrepet blir behandlet i statlig og lokal bibliotekpolitikk. På lokalt nivå vil jeg både se nærmere på hvordan Hammerfest kommune stiller seg til biblioteket som et sosialt og kulturelt møtested, men også hvordan de ansatte i biblioteket forholder seg til møteplassbegrepet og hvorvidt det å være et møtested og opplevelsessenter i lokalsamfunnet er noe Hammerfest folkebibliotek ser på som en viktig del av framtida. Videre vil jeg ved hjelp av en undersøkelse Hammerfest kommune gjennomførte vinteren 2012 kunne si om innbyggerne i Hammerfest ser møteplassfunksjonen som en viktig del av bibliotektilbudet. Til slutt vil jeg ved hjelp av resultatene fra en tverrgående trafikkteiling tegne et bilde av hvordan biblioteket faktisk blir brukt. Har brukerne av folkebiblioteket de samme ønsker og mål for sitt lokale bibliotek som de som jobber der, og gjenspeiler det seg i den faktiske bruken av biblioteket?

Folkebiblioteket i Hammerfest har sju fast ansatte og er det lokale biblioteket til de rundt 10 000 innbyggerne i kommunen. I 1992 flyttet Hammerfest folkebibliotek inn i nye lokaler på kaia i Hammerfest sentrum, og det nye biblioteket resulterte i økt bruk og aktivitet i biblio-

teket, og flere år på nittitallet var biblioteket det mest besøkte på landsbasis i forhold til folketall (Hammerfest, Gustavsen, & Nilsen, 2006, s. 68). De nye lokalene ble på flere måter en opptur for biblioteket. Det første året etter åpningen økte både besøk og utlån merkbart og befolkningen i Hammerfest hadde fått et bibliotek de både var stolte av og glade i. Det var blitt et bibliotek det var flott å oppholde seg i. ”De innbydende og publikumsvennlige lokale vakte entusiasme både hos publikum og blant de ansatte. Nå kunne alle typer kulturaktiviteter få plass i biblioteket: Dans, konserter, foredrag, debatter og utstillinger ble arrangert på løpende bånd. Biblioteket kunne brukes nærmest til alt!” (om virkningene av det nye bibliotekbygget i Hammerfest) (Hammerfest et al., 2006, s. 71).

I 1999 ble biblioteket tildelt prisen ”Årets bibliotek”, mye på grunn av det høye aktivitetsnivået. Slagordet ”Biblioteket – byens oase” ble tatt i bruk 1. juli 2002 ved 10-årsjubileet for nytt bygg, og er kanskje en av de siste positive ringvirkningene av de nye lokalene (Hammerfest et al., 2006, s. 79). I dag, 20 år etter åpningen av det nye biblioteket ser virkningen av det nye bygget ut til å ha avtatt og biblioteket opplever de laveste besøkstallene på mange år. Hva tenker biblioteket selv om denne utviklingen og hvordan blir det brukt i dag? Mine kvantitative data vil sammen med analyse av bibliotekets egne statistikker og rapporter gi et bilde på hva et norsk småbybibliotek faktisk brukes til og dermed danne grunnlag for å si noe om i hvilken grad det er realistisk å snakke om et møtested, lokalsamfunnssenter eller et opplevelsessenter, nå eller i fremtiden. Intervjuene med de ansatte vil supplere resultatene fra den tverrgående trafikkteellingen ved at de får frem hvordan bibliotekarene oppfatter den faktiske bruken av biblioteket som møteplass. Samlet vil resultatene kunne si noe om i hvilken grad det er sammenfall mellom bibliotekets overordnede mål, de ansattes ønsker og mål og den faktiske bruken av biblioteket som møteplass og opplevelsessenter.

For å kunne si noe om hvordan småbybiblioteket Hammerfest folkebibliotek fungerer som møteplass og opplevelsessenter ved inngangen til den digitale revolusjonen i bibliotekene

vil jeg først i kapittel 2 presentere teori knyttet til folkebibliotek og begrepene digitalisering, møteplass og opplevelsessenter. Bibliotekets rolle i samfunnet, både med tanke på lovgivning og formelle oppgaver, og med tanke på befolkningens normer og oppfatninger knyttet til folkebibliotek vil presenteres i kapittel 2.1. I kapittel 2.6 vil jeg presentere forskningsresultat som i kapittel 4 vil knyttes opp mot mine egne resultat fra Hammerfest folkebibliotek. I kapittel 3 presenterer jeg de ulike metodene jeg har brukt for datainnsamling, og i kapittel 4 presenterer jeg mine resultater og knytter dem opp til statlig og lokal bibliotekpolitikk og teorien som presenteres i kapittel 2. I kapittel 5 samles resultatene i en konklusjon.

2 Teori

For å undersøke folkebibliotekets rolle som møteplass i lokalsamfunnet og som et sted for opplevelse, er det flere teorier som er relevante. Folkebibliotekets tradisjonelle rolle som folkeopplyser og demokratifremmende institusjon presenteres i kapittel 2.1, og i kapittel 2.2 presenteres teorier om hvordan samfunnets teknologiske utvikling påvirker folks bruk av biblioteket. Teorier om sosial kapital har i de senere år blitt knyttet til folkebiblioteket og bruken av folkebiblioteket som møteplass, og disse teoriene presenteres i kapittel 2.3. Biblioteket som møteplass behandles i kapittel 2.4 og i kapittel 2.5 presenteres teorier om bibliotekets funksjon som opplevelsessenter. I kapittel 2.6 presenteres ytterligere relevante forskningsresultat som skal knyttes til denne studien.

2.1 Biblioteket i samfunnet

Vi har hatt folkebibliotek i Norge siden første halvdel av attenhundretallet, og det er i dag lovbestemt at alle kommuner i Norge skal ha et folkebibliotek. Likevel er, som poengtert av Duvold og Sæbø, folkebibliotekets rolle i lokalsamfunnet ikke ”et spesielt velstudert felt” og det er ”sparsomt med forskningsbasert kunnskap” på området (Salvesen, 2001, s. 172). Denne uttalelsen kom riktignok allerede i 2001 og det er gjort noe mer forskning på området siden den gang, men det er fortsatt nødvendig med flere konkrete studier som kan si noe om hvordan folkebiblioteket fungerer i lokalsamfunnet.

Folkebiblioteket er en sammensatt institusjon, som tilbyr tjenester rettet mot barnehager, skoler og utdanningsinstitusjoner, lokal industri, eldreomsorg og fritid for å nevne noe, og må operere på tvers av svært mange fysiske, kulturelle og virtuelle grenser i samfunnet (Audunson, 2001, s. 218; Brophy, 2007, ss. 205-212; Evjen & Audunson, 2009; Aabø & Audunson, 2002). Folkebiblioteket er altså et godt eksempel på en offentlig organisasjon som må prioritere mange ulike hensyn og aktiviteter samtidig (Christensen et al., 2009, s. 107). Tradisjonelt har Folkebibliotekets viktigste rolle i samfunnet vært å drive folkeopplysning og

kulturformidling (R. Audunson, 2001, s. 206). Å gi ”fri tilgang til kunnskap uavhengig av sosial status og posisjon” fastslås i Stortingsmelding 23 å være bibliotekenes samfunnsoppdrag og danner selve verdigrunnlaget og legitimiteten for bibliotekenes eksistens (Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009), ss. 12-13). Folkebibliotekene er en del av en informasjonsinfrastruktur som muliggjør fri meningsdannelse og dermed demokrati, og ved ”å stille bakgrunnsstoff for samfunnsdebatt gratis til rådighet for alle som bor i landet” skal biblioteket gjøre alle i stand til å delta i så vel offentlig som privat samfunnsdebatt på like vilkår (Drange, 2002, s. 16). Men de færreste bibliotekbrukere er på biblioteket for å danne et godt grunnlag til å delta i politiske diskusjoner, de er der for å finne skjønnlitteratur de kan lese som underholdning, faglitteratur om emner de er spesielt interessert i eller informasjon som kan hjelpe dem til å løse konkrete problem i hverdagen (Audunson, 2001, ss. 213-216; D'Elia, Jörgensen, Woelfel, & Rodger, 2002, s. 807; Jochumsen & Rasmussen, 2000, ss. 118-123). Ut fra et informasjonspolitisk perspektiv kan likevel ikke bibliotekene kun være etterspørselsorientert, fordi de har flere krav å innfri. Det kan derfor se ut som om bibliotekene opplever en konflikt mellom egne mål for utvikling og krav fra brukere og politikere.

”Bibliotekarene har tradisjonelt vektlagt folkeopplysningsoppgavene og bibliotekenes heroiske rolle som forkjemper for demokrati og likhet. Men ser brukerne og politikerne heller bibliotekene som en del av det lokale underholdningstilbudet?”

(Audunson, 2001, s. 211)

At en av bibliotekenes viktigste roller er å være et debattforum for lokalsamfunnet høres veldig flott ut, men om denne funksjonen blir flittig brukt eller i det hele tatt benyttet er ikke nødvendigvis sikkert. Det er lite som tyder på at folkebibliotek generelt har arrangement eller utstillinger om viktige debattskapende emner (Skot-Hansen, 2001, s. 59). Stort sett er det populære og underholdende emner som blir prioritert når bibliotekene lager utstillinger og arrangement. Dette henger nok sammen med at det er slike tema som trekker publikum, og

slik Audunson antyder oppfatter folk flest folkebiblioteket som en del av det lokale underholdningstilbudet (se kapittel 2.6).

Men selv om bibliotekene selv ønsker å nærme seg publikum i større grad gjennom å gi brukerne det de vil ha heller enn å innta en oppdragende rolle, er det nok fortsatt bibliotekenes tradisjonelle rolle som folkeopplyser og kunnskapsbase som dominerer folks oppfatning av dagens folkebibliotek (Evjen & Audunson, 2009, s. 168). Mange ser biblioteket som et sted hvor man kun kommer for å låne bøker og må være musestille, og glemmer at biblioteket i dag gir rom for flere aktiviteter. Mens bibliotekarene åpner for forandring, kan det til en viss grad se ut som at folkets konservative oppfatning av biblioteket faktisk hindrer eller bremser ned bibliotekenes utvikling (Evjen & Audunson, 2009). Resultatene som presenteres i artikkelen ”The complex library: Do the public’s attitudes represent a barrier to institutional change in public libraries?” viser at folk er svært opptatt av bibliotekets tradisjonelle samfunnsoppgave, nemlig å stille kunnskap og informasjon gratis til rådighet for alle, og mindre opptatt av de andre tjenestene bibliotekene tilbyr (Evjen & Audunson, 2009). Det er selvfølgelig vanskelig å tenke seg et bibliotek uten informasjonsfunksjonen, men selv om folk er mest opptatt av tradisjonelle bibliotek tjenester, kan biblioteket samtidig være en viktig uformell møteplass.

Over tid har markedsliberalismens tilbud og etterspørsel fått betydning også for biblioteksektoren, og det er ikke lenger bred aksept for at bibliotekarene skal bestemme innholdet i bibliotekene (Audunson, 2001, ss. 206-207). Folkebibliotekene drives ved hjelp av penger fra det offentlige, det vil si skattepenger fra innbyggere i Norge. Det er altså Norges befolkning som betaler for driften av folkebibliotekene, og det er derfor også grunn til å legge vekt på hva folk flest ønsker av bibliotek tjenester, i tillegg til å følge opp bibliotekpolitiske føringer som legges av de folkevalgte. Norske folkebibliotek skal med andre ord altså innfri samfunnets forventninger både med tanke på krav fra politikerne og fra befolkningen.

”Pluralisme er et varig kjennetegn ved moderne demokratiske samfunn. Konsekvensen av samfunn med demokratiske institusjoner, økt mobilitet, menings- og ytringsfrihet er at borgerne har ulike og konkurrerende moralske, religiøse og metafysiske oppfatninger. Et annet kjennetegn ved demokratiske samfunn er at politiske beslutninger skal begrunnes i oppslutning fra samfunnsmedlemmene selv.”

(Fjørtoft, 2007, s. 134)

Fordi det norske demokratiske samfunnet er sterkt preget av nettopp pluralisme, økende grad av flerkulturelle trekk i lokalsamfunn og mobilitet innad i landet, har dagens folkebibliotek flere krav å innfri (Audunson, 2005; Audunson, Essmat, & Aabo, 2011; Christensen et al., 2009, ss. 107-110). Folk med ulik kulturell bakgrunn vil nødvendigvis også ha ulike forventninger til hva folkebiblioteket skal tilby og bibliotekene må ikke lenger bare innfri forventningene fra tradisjonell norsk kultur, men fra et multikulturelt samfunn. Dette preger også politikken og bibliotekpolitiske beslutninger om folkebibliotekenes utvikling.

Som nevnt innledningsvis har vi opplevd en markedsliberal bølge der forbilder fra privat sektor hentes inn til offentlig sektor. Markedsliberalismen har satt et preg på meningsdannelsen og samfunnet som gir seg uttrykk i en økonomisk rasjonalitet der folks handlinger styres av muligheten for økonomisk vinning, og handlingene får en mening i et økonomisk perspektiv (Aabø & Audunson, 2002, s. 8). Dette har også satt sitt preg på folkebibliotekene og er i dag blitt en del av debatten rundt hvilken rolle folkebiblioteket skal ha i samfunnet. Et eksempel på elementer fra privat sektor som i dag også har blitt en del av offentlig sektor er New Public Management og mål- og resultatstyring (Christensen et al., 2009). Og med utgangspunkt i behovet for å kunne vise til økonomisk gevinst, har Svanhild Aabø i sin doktoravhandling sett på en metode for å bruke økonomiske modeller for å måle verdien av folkebibliotek (Aabø & Audunson, 2002; Aabø & Strand, 2004; Aabø, 2005).

Samtidig som folkebibliotekene i dag bruker moderne metoder for å måle samfunnsnyten av sine tjenester, er det en tendens til at folk flest har en svært tradisjonell tilnærming til de samme tjenestene. Institusjonell teori kan være med å forklare hvorfor folk har konservati-

ve oppfatninger om hva et folkebibliotek skal tilby. Folkebiblioteket er en institusjon som har eksistert lenge og det er derfor knyttet sterke normer og regler til bruken (Steinmo, 2008, s.126). Institusjoner forandres ikke over natta og spesielt institusjoner som oppleves som vellykkede og som folk har positive erfaringer med og positive oppfatninger av, har en tendens til å forbli som de har vært fordi de innfrir brukernes forventninger og da er det ingen grunn til at de skal gjennomgå en endring. Hvordan en institusjon historisk har fungert i samfunnet har med andre ord mye å si for hvordan den samme institusjonen fungerer og blir brukt i dag (Steinmo, 2008), noe folkebiblioteket er et godt eksempel på. Folkebibliotekets sterke posisjon i samfunnet kan slik faktisk vanskeliggjøre omstilling og fornyelse.

2.2 Digitalisering

”Bare tenk på det; det var ti tilskuere til Jesu oppstandelse, 460 ved premieren av ”Hamlet”, flere tusen ved uroppføringen av Beethovens” Missa Solemnis”, og 1,5 milliarder mennesker vil følge og heie under verdensmesterskapet i fotball i Italia, samtidig.”

[min oversettelse] (Mooij, 2010, s. 193)

Dette sa den tyske filosofen Georg Steiner til poet og forfatter Hans Magnus Enzenberger i et intervju med den tyske avisen Haagse Post 3. mars 1990 og det er et svært godt bilde på hvordan samfunnets teknologiske utvikling har bidratt til den omfattende globaliseringen.

Digitaliseringen har nådd ut til alle verdenshjørner og er i dag en uunngåelig del av menneskers daglige aktiviteter (Castells, 2010, s. 5; Hargittai, 2008; Mooij, 2010, ss. 193-216). Både jobb og fritid preges av teknologi og vi benytter teknologiske hjelpemidler uten å reflektere videre over det, nettopp fordi teknologien har blitt en sentral og helt naturlig del av livene våre. ”Of course, technology does not determine society. [...] technology *is* society, and society cannot be understood or represented without its technological tools” (Castells, 2010, s. 5). Vi har kommet så langt i den teknologiske utviklingen, at det ikke lenger er mulig å se på samfunnet uten å ta hensyn til teknologien.

Også folkebibliotekene blir mer og mer preget av digitaliseringen og det er blitt gjort flere undersøkelser av digitaliseringens og den teknologiske utviklingens innvirkning på folkebibliotekene (Audunson, 2005; D'Elia et al., 2002; Gilbert, 2010; Gould & Gomez, 2010; Lynch, Greifeneder, & Seadle, 2012; van Dijk, 2006; Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013; Aabø, 2005). Bibliotekarenes arbeidsoppgaver er nå i stor grad konsentrert rundt bruk av teknologi både til veilednings-, skranke- og kontorarbeid. Store deler av bibliotekenes materiale er tilgjengelig elektronisk, og svært mange bibliotek tilbyr data- og tv-spill til barn og unge, i tillegg til at det jobbes med å få til en utlåsløsning for e-bøker (Evjen & Audunson, 2009, s. 162; Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009)). Og at det er mulig å låne en datamaskin med tilgang til internett, uten å betale for det, er i dag en selvfølge.

I dag får vi informasjon om ”tingenes tilstand” overalt og hele tiden. Men selv om de som er unge i dag har vokst opp med internett og er godt vant med å bruke teknologiske hjelpemidler, er det forskningsresultater som tyder på at mange har manglende kunnskap om søkemotorer, gjennomføring av søk og kildekritikk (Hargittai & Hinnant, 2008). Sonia Livingstone har gjort studier av barn og unges bruk og kunnskap om internett og funnet at barn og unge i alderen 9 til 19 år mangler grunnleggende kunnskap i å avgjøre kvaliteten på informasjon de finner på internett (Livingstone, 2003). Likevel er det mange som ukritisk benytter seg av informasjonen de blir eksponert for.

At så mye informasjon er tilgjengelig hele tiden kan sies å gjøre bibliotekets rolle spesielt viktig. Svært store mengder informasjon er tilgjengelig gjennom internett, det vil si, svært store mengder informasjon er tilgjengelig gitt at du vet hvordan du skal finne fram til det (Hargittai, 2008, s. 940). Biblioteket kan hjelpe oss med å finne fram til informasjon som passer oss ved å veilede i skjønnlitteratur som kan innfri våre ønsker og faglitteratur som egner seg til vårt formål og er tilpasset riktig aldersgruppe og brukergruppe (Mattern, 2007, s. IX). Dermed kan biblioteket fungere som veileder og rettesnor i havet av informasjon.

Aabø trekker fram to aspekter ved den digitale tidsalder som er av spesiell betydning med tanke på folkebibliotekenes rolle i informasjonssamfunnet; utbredelsen av personlige datamaskiner og utviklingen av internettet (Aabø, 2005, s. 205). I 2011 hadde i overkant av ni av ti norske husholdninger tilgang til internett hjemme (Statistisk sentralbyrå, 2012a). Men samtidig er det ”bare 15 % av folk flest [som] sier seg enige i en påstand om at biblioteket blir mindre viktig fordi vi nå kan få fatt i alle opplysninger og dokumenter ved hjelp av ny teknologi fra egne datamaskiner” (Audunson, 2001, s. 222). Dette støtter opp under påstandene om at biblioteket fortsatt er viktig fordi det hjelper folk og finne fram i mylderet av informasjon og kanskje er det også et indisium på at den fysiske kontakten som finner sted mellom menneskene i et bibliotek ikke kan erstattes av internett alene (Brophy, 2007, ss. 209-210).

Peter Brophy poengterer viktigheten av bibliotekets fysiske rom og tilstedeværelse i samfunnet i sin bok *The library in the twenty-first century* (Brophy, 2007). ”Teknologien stjeler overskrifter, men folk bor fortsatt på virkelige steder og bruker håndfaste objekter. [...] Når vi er så opptatt av det virtuelle, er det fort gjort å glemme at fysiske steder forblir viktige og at det faktisk er der folk lever livene sine” [min oversettelse] (Brophy, 2007, ss. 209-210). I en tid der stadig mer blir digitalt og vi tilbringer svært mye tid i virtuelle verdener, er det altså mulig å se bibliotekenes rolle som stadig viktigere, nettopp fordi de tilbyr et fysisk rom i en virtuell tilværelse.

En av de prinsipielle grunnene til å bruke av samfunnets ressurser på å produsere bibliotek tjenester er i følge Audunson at ”folkebibliotekene kan sees som et instrument som kan fremme likhet og forhindre nye klasseskiller ved å gi alle tilgang til IKT” (Audunson, 2001, s. 210). At ni av ti norske husholdninger har tilgang til internett hjemme er et eksempel på hvor viktig digital teknologi har blitt. Men da er det også desto viktigere at den resterende tidelen som ikke har tilgang til internett hjemmefra, har tilgang til denne tjenesten et annet sted. Folkebibliotek som tilbyr gratis internett til alle har med andre ord blitt en helt nødvendig

tjeneste, og resultatene fra en undersøkelse som presenteres i Ragnar Audunsons artikkel ”Folkebibliotekenes rolle i en digital framtid: Publikums, politikernes og bibliotekarenes bilder”, viser at både bibliotekarer og bibliotekbrukere ser dette som en av folkebibliotekets viktigste tjenester (se kapittel 2.6) (Audunson, 2001, ss. 214-216).

Melissa Gilbert publiserte i 2010 en artikkel hvor hun, i lys av Bourdieus teorier om kapital, diskuterer det digitale skillet som oppstår mellom ulike samfunnslag som følge av den omfattende teknologiske utviklingen (Gilbert, 2010). Her framkommer det at et slikt digitalt ”klasseskille” er helt reelt og kan ha svært negative konsekvenser for dem som ikke har tilgang til det som har blitt helt nødvendige teknologiske hjelpemidler, noe som også poengteres av Hargittai og Hinnant (Gilbert, 2010; Hargittai, 2008; Hargittai & Hinnant, 2008). I følge Gilbert kan digitale ulikheter studeres på ulike nivå: individuelt, i lokalsamfunnet, regionalt, nasjonalt og internasjonalt (Gilbert, 2010, s. 1007). Det er også mulig å sette i gang tiltak på de ulike nivåene for å unngå eller minske de digitale ulikhetene, og et eksempel på positive tiltak i lokalsamfunnet er folkebiblioteket. Når folkebiblioteket gir gratis tilgang til blant annet internett er dette med på å øke den teknologiske kapitalen hos dem som ellers ikke ville hatt tilgang til de samme mulighetene. Folkebiblioteket er med andre ord med på å minske det digitale skillet i lokalsamfunnet.

I 2002 ble resultatene fra en amerikansk undersøkelse vedrørende sammenhengen mellom internettbruk og bibliotekbruk presentert i artikkelen ”The Impact of the Internet on Public Library Use: An Analysis of the Current Consumer Market for Library and Internet Services” (D’Elia et al., 2002). Målet med denne undersøkelsen var å kartlegge hvordan folks bruk av internett påvirker hvordan de bruker biblioteket, slik at biblioteket kan justere og tilpasse sine tjenester for å imøtekomme brukernes behov. Det overordnede resultatet av undersøkelsen er at internett ikke erstatter biblioteket, men at internett og biblioteket ble brukt om hverandre fordi brukerne oppfatter at de to tjenestene dekker ulike behov. Brukerne ser

internett som en lettvinnt kilde til informasjon, tilgjengelig hele døgnet, mens biblioteket er en kilde til pålitelig informasjon der man også kan få hjelp og veiledning. Det er nå over ti år siden denne undersøkelsen og Audunsons undersøkelse fra 2001 ble gjennomført, så disse resultatene er litt gamle, men hovedtendensene i disse undersøkelsene finner vi igjen i resultatene fra den amerikanske undersøkelsen *Library services in the digital age* fra 2013 (Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013).

Selv om D'Elia's undersøkelse fra 2002 sammen med Audunsons funn fra 2001 viser at internett og private datamaskiner ikke overtar for bibliotekene, men fungerer som et supplement, er det nødvendig å kontinuerlig følge med på disse trendene for å kunne oppfatte det om det oppstår endringer (Audunson, 2001, ss. 206-224; D'Elia et al., 2002). Selv om det totale bilde av bibliotekbruk i informasjonssamfunnet ikke viser nedgang på grunn av digitalisering, er det også verdt å nevne Audunsons resultat som viser at "andelen blant folk flest som mener biblioteket vil bli mindre viktig, er høyest blant de yngste (41 prosent blant 15-24-åringene, 26 prosent blant 25-39-åringene, 21 prosent blant 40-59-åringene og 14 prosent blant dem over 60 år)" (Audunson, 2001, s. 222).

2.3 Sosial kapital

Teorier om sosial kapital bygger på ideer av Bourdieu og Coleman og tar utgangspunkt i at sosiale nettverk har verdi, at sosiale relasjoner kan betraktes som en form for kapital på linje med finansiell kapital og at mennesker kan få utbytte av å være en del av nettverk av sosiale relasjoner (Hegedahl & Rosenmeier, 2007, s. 10; Vårheim, 2009, s. 374). Mengden sosial kapital bestemmes delvis ut fra størrelsen på en persons sosiale nettverk, men også mengden og typen kapital du får tilgang til gjennom nettverket (Ihlen & Robstad, 2004, s. 155). Sosial kapital brukes for å beskrive de ulike resultatene man kan få av sosial samhandling, både positive og negative. Vi kan derfor si at sosial kapital er et middel som kan brukes til å forstå relasjonene mellom mennesker og hvordan samfunnet "henger sammen".

Selv om begrepet sosial kapital ble innført på midten av 1900-tallet, ble det ikke tatt ordentlig i bruk før på 1990-tallet (Vårheim, 2007). Fra 1990 og til i dag er sosial kapital et begrep som blir mer og mer brukt innenfor mange ulike fagfelt og begrepet er også svært relevant med tanke på folkebibliotek. Å se dannelsen av sosial kapital fra folkebibliotekets perspektiv, vil si å se folkebiblioteket som et verktøy for dannelse av sosial kapital (Vårheim, 2007). Det er i dag gjennomført flere studier som undersøker sammenhengen mellom folkebibliotek og sosial kapital (Eikeland, 2007; Høimyr, 2009; Johnson, 2010, 2012; Svendsen, 2013; Vårheim, 2009, 2011; Vårheim, Steinmo, & Ide, 2008). Disse undersøkelsene viser ikke bare at biblioteksektoren ser på seg selv som et viktig ledd i dannelsen av sosial kapital i samfunnet, men også at biblioteket faktisk bidrar på dette punktet.

En av de sentrale forskerne på feltet sosial kapital, amerikaneren Robert Putnam, beskriver sosial kapital som sosiale relasjoner som nettverk, normer og sosial tillit, eller et grunnlag for samspill og samarbeid som gir positivt utbytte for alle de involverte (Putnam, 2000, s. 67). Sosial kapital er relevant med tanke på folkebibliotek fordi folkebiblioteket ikke bare er for alle, men det blir faktisk også brukt av folk fra alle samfunnslag og folk med ulik kulturell bakgrunn. Et folkebibliotek har altså potensial til å skape relasjoner og tillit mellom mennesker fra ulike samfunnsgrupper og dermed øke disse menneskenes grad av sosial kapital dersom de benytter biblioteket til å komme i kontakt med hverandre. Folkebiblioteket som et sted hvor det dannes sosial kapital er altså direkte knyttet til bruk av folkebiblioteket som møteplass.

2.4 Møteplassen

At mange fortsatt ser bøker som det aller viktigste i et bibliotek ble svært godt illustrert i Danmark i 2007-2008 da biblioteksjefen i København erklærte at hun ville magasinere en større del av boksamlingen for å kunne frigi plassen til andre aktiviteter. Dette utspillet ble kraftig imøtegått av den daværende danske kulturministeren, som sa at han ville endre biblio-

tekloven dersom bibliotekarene ikke tok *boka* på alvor (Evjen & Audunson, 2009, s. 161).

Denne hendelsen tydeliggjør især to poeng. Det første er at biblioteksektoren og bibliotekbrukerne ikke nødvendigvis har samme oppfatning av et biblioteks oppgaver, og det andre er at folk er svært knyttet til biblioteket som institusjon og har klare oppfatninger av hva et bibliotek skal brukes til (se kapittel 2.1).

Vi kan fortsatt komme til biblioteket når vi trenger informasjon om et emne eller når vi gjerne vil lese den nyeste boka til vår favorittforfatter, men i dag tilbyr folkebibliotekene svært mye mer enn utlån av bøker. Elektronisk materiale og tv- og dataspill er allerede nevnt, men de siste 15 årene har det også blitt mer og mer populært å snakke om folkebiblioteket som et sosialt og fysisk møtested i lokalsamfunnet, og akademikere så vel som ansatte i biblioteksektoren både nasjonalt og internasjonalt har behandlet og brukt begrepet *møteplass* (Audunson, 2005; Audunson, Nordlie, & Silf, 2004; Audunson et al., 2011; Aabø, 2005, s. 205; Aabø, Audunson, & Vårheim, 2010, s. 17). Forskningsprosjektet PLACE, *Public Libraries – Arenas for Citizenship: An Investigation of the Public Library as a Meeting Place in a Digital and Multicultural Context*, som ble ledet av Ragnar Audunson ved Høgskolen i Oslo og Akershus, er et godt eksempel på dette. Prosjektet tar utgangspunkt i nettopp møteplassbegrepet og hvordan folkebiblioteket som møteplass kan bidra til økt sosial kapital blant brukerne og fungere som en felles, nøytral arena for innbyggerne i det som i større og større grad er multikulturelle lokalsamfunn (Forskningsrådet, 2007).

Som Vårheim poengterer har det siden begynnelsen av nittitallet og fram til i dag vært en stor økning i publiseringen av forskning som omhandler folkebibliotek og sosial kapital (Vårheim, 2007, s. 416). Også når det gjelder forskning på temaet folkebibliotek som møtested har det vært en økning i antall publiseringer de siste årene. Et søk med emneordene ”public librar(y/ies)” og ”meeting place(s)” i den elektroniske databasen *ISI Web of Science* 2. april 2013 ga 50 treff. Av disse 50 artiklene er 6 publisert i tidsrommet 1994-2003 mens de

resterende 44 er publisert fra 2004-2013. Folkebiblioteket som møtested har altså blitt et mer populært forskningsområde det siste tiåret, noe som kommer ekstra godt fram når man ser at av de 50 artiklene er det kun 12 som har ordene *folkebibliotek* og *møtested* i tittelen, og den eldste av disse er fra nettopp 2004. Møteplassbegrepet har med andre ord blitt populært som et begrep innen bibliotekforskning de siste 10 årene, men det har vært til stede i biblioteksektoren lenger. Møtestedsbegrepet ble blant annet satt i fokus da Hammerfest folkebibliotek ble tildelt prisen ”Årets bibliotek” i 1999 (se kapittel 4.2). Dette tyder på at begrepet er eldre enn vi tror og at det faktisk har oppstått i sektoren, heller enn at biblioteksektoren har tatt begrepet i bruk etter at det ble introdusert av forskere og undersøkt gjennom forskningsprosjekt som PLACE.

PLACE-prosjektet er sentralt når det gjelder forståelse av hvordan bibliotekene brukes som møtesteder. Selv om møteplassbegrepet har blitt mer og mer populært har det vært manglende kunnskap om i hvilken grad begrepet faktisk reflekterer bruken av norske folkebibliotek. Prosjektet har mottatt støtte fra Norges forskningsråd for perioden 2007-2012, og har vært et samarbeid mellom norske bibliotekforskere, blant annet Svanhild Aabø og Ragnar Audunson ved Høgskolen i Oslo og Akershus og Andreas Vårheim ved Universitetet i Tromsø (Forskningsrådet, 2007). Bakgrunnen for prosjektet er den omfattende digitaliseringen og internasjonaliseringen som finner sted over hele verden, og den forutsetningen at disse endringene vil ha en innvirkning på samfunnet biblioteket er en del av og dermed også hvordan biblioteket brukes (Aabø et al., 2010, s. 16).

Deltagerne i PLACE-prosjektet har siden 2007 publisert flere titalls artikler om sine funn, de står bak mange av publikasjonene om folkebibliotek og møtested i databasen *ISI Web og Science*, og flere av deltagerne har bidratt til boken *Det siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*, en bok som ble utgitt på grunn av ”nødvendigheten av forskningsbasert refleksjon omkring de utfordringene folkebibliotekene

står overfor”(Audunson et al., 2001, s. 6). Dette referer til de allerede nevnte utfordringene som kommer som følge av ny teknologi og globalisering, men like sentralt er sammenhengen mellom interne og eksterne normer og forventninger og hvorvidt bibliotekenes ønsker for framtida sammenfaller med det brukerne ønsker.

”Institusjoner må tilpasse seg to sett av normer, standarder og forventninger: normer og forventninger fra omgivelsene, og normer og forventninger fra institusjonstypens dominerende profesjon(er).”

(Audunson, 2001, s. 207)

Biblioteksektoren opplever i dag store endringer i mediebruk og -preferanser blant brukerne, endringer som også får betydning for folks bruk av bibliotekets tjenester og lokaler. Folkebibliotekene har potensial til å være *offentlige rom* som alle kan benytte seg av, men må lage en plan for hvordan tjenester og lokaler skal utvikles (Aabø, 2005, s. 205). Å la være å ta hensyn til dette vil kanskje bety slutten for bibliotekene, men det er samtidig viktig at bibliotekene ikke beveger seg for langt bort fra normer og forventninger som både brukere og staten har til hva et bibliotek skal være. Som sagt kan det være vanskelig å endre en institusjon som har fungert godt over lang tid, fordi det ikke oppleves et behov for endring (se kapittel 2.1) (Steinmo, 2008). Det må med andre ord være en viss grad av samsvar mellom føringer fra staten, brukernes ønsker og hvilken retning biblioteksektoren utvikler seg. Dette er et sentralt tema også i denne oppgaven og noe jeg vil komme nærmere inn på i kapittel 4 når jeg med utgangspunkt i Hammerfest folkebibliotek ser nærmere på hvordan både statlig og lokal bibliotekpolitikk behandler møteplassbegrepet og samtidig undersøker hvilket forhold bibliotekets ansatte og bibliotekets brukere har til dette begrepet. Blir biblioteket benyttet som et sosialt møtested, og blir det oppfattet som ønskelig at det skal brukes på denne måten? Resultatene i denne oppgaven vil ikke kunne si noe om hvilke former for møter som finner sted i biblioteket, slik resultat fra PLACE-prosjektet gjør. Men mine resultater vil vise om sosiale møter finner sted i det hele tatt og i hvor stor grad det å møte andre er en del av det biblioteket

brukes til. Med andre ord vil jeg kunne si om møteplassbegrepet er et dekkende og hensiktsmessig begrep for å behandle et norsk småbybibliotek som Hammerfest folkebibliotek.

Dersom det skal komme noe fornuftig ut av de ulike forskningsprosjektene som setter fokus på biblioteket og bruken av biblioteket som møteplass, samlingssted for lokalsamfunnet og et sted det er mulig å komme til for å få ulike former for opplevelser, er det nødvendig med empiri som kan gi et bilde på hvordan bibliotekene faktisk blir brukt. Å skaffe slik empiri var noe av bakgrunnen for gjennomføringen av PLACE-prosjektet. Min studie av Hammerfest folkebibliotek, selv om den ikke er like omfattende og tar utgangspunkt i andre typer data enn det som ble brukt i PLACE-prosjektet, vil på samme måte bidra til å kaste lys over hvilken funksjon norske folkebibliotek har i dagens samfunn og hvilken rolle de spiller i lokalsamfunnet.

Digital utvikling, globalisering og multikultur er helt klart noen av hovedutfordringene biblioteksektoren står overfor i dag (Audunson et al., 2011; Evjen & Audunson, 2009, s. 162). Men samtidig som dette er en utfordring, spiller bibliotekene her en viktig rolle ved at de kan være en ”møteplass i lokalsamfunnet som fremmer lokal integrasjon” (Audunson, 2001, s. 210; Audunson, 2005; Audunson et al., 2011). At de fleste lokalsamfunn i Norge i dag bærer preg av å bli mer og mer multikulturelle, er en kjensgjerning (Audunson, 2005; Audunson et al., 2011, s. 220). Dette er også tilfellet i Hammerfest, en by som mye på grunn av olje- og gassnæringen er i vekst og opplever å få innflyttere både fra inn- og utland. I et samfunn hvor mennesker med ulik bakgrunn skal leve sammen, er det en fordel å ha en arena hvor alle kan møtes på nøytral grunn.

Et begrep som er brukt om slike nøytrale møtesteder er et nøytralt *tredjested*, eller *third place*, et begrep introdusert av Ray Oldenburg. Tredjestedet står i motsetning til *andrestedet*, *second place*, og *førstedet*, *first place* (Oldenburg, 1999). Førstedet beskriver det fysiske stedet for de familiære relasjoner innenfor husets fire vegger eller andre steder familiemed-

lemmer omgås, mens andrestedet er betegnelsen på arbeidsplassen der interaksjon i all hovedsak skjer mellom kolleger. Tredjestedet er derfor unikt fordi det i utgangspunktet legger til rette for møter mellom mennesker som vanligvis ikke har noe med hverandre å gjøre. Folkebibliotekene er i dag en av få slike arenaer, noe som betyr at viktigheten av folkebibliotekene ikke blir mindre selv om folkebibliotekenes tradisjonelle funksjon endres (Audunson, 2005).

Tredjestedet har flere egenskaper du ikke finner på andre arenaer. Oldenburg trekker fram blant annet at det skal være tilgjengelig for alle, være nøytralt og være et godt utgangspunkt for uformelle møter (Oldenburg, 1999). Også samtale, diskusjon og debatt mellom de som er til stede er sentrale kjennetegn ved Oldenburgs tredjested. Problemet med å bruke begrepet *tredjested* om folkebibliotek er at dagens folkebibliotek kommer til kort akkurat på dette punktet. Det viser seg at det kun er et fåtall av bibliotekbrukerne som i løpet av et besøk på biblioteket kommer i snakk med andre bibliotekbrukere (Vårheim et al., 2008, s. 888). Dette blir poengtert av Eikeland som i sin masteroppgave introduserer begrepet *fjerdestedet* som en betegnelse på biblioteket (Eikeland, 2007). Hun finner det naturlig å introdusere et fjerdested i tillegg til Oldenburgs første-, andre- og tredjested, nettopp fordi det er elementer ved folkebiblioteket og hvordan det brukes, som ikke lar seg innpasse i begrepet tredjested.

Fjerdestedet er altså et begrep som har til hensikt kun å beskrive biblioteket, og trenger derfor å ta hensyn kun til institusjonen bibliotek og ikke andre former for møtesteder. Biblioteket har svært mange funksjoner og brukes på ulike måter av ulike mennesker på forskjellige stadier i livet. Mange bruker biblioteket kun sammen med familien, noe som kommer inn under førstestedsbegrepet, mens andre kun bruker biblioteket i arbeids- og studiesammenheng, biblioteket fungerer altså for dem som et andrested. Men de aller fleste bibliotekbrukerne benytter seg av ulike tjenester av ulike årsaker, de er svært allsidige bibliotekbrukere (Jochumsen & Rasmussen, 2000). Og det er denne varierte bruken folkebibliotekene opplever som altså fanges opp av Eikelands fjerdestedsbegres.

2.5 Opplevelsessenteret

”Hvordan skifter bibliotekerne rollen som industrisamfundets formidlingsfabrik ud med en rolle som byens kulturelle oplevelsesrum, der matcher oplevelsesøkonomien, og gør biblioteket til et unikt kulturmødested?”

(LEAD Agency, 2011, s. 3 vol 2)

Dette sitatet er hentet fra en evalueringsrapport skrevet etter at prosjektet *Fra kulturfabrik til oplevelsesrum* ble avsluttet ved Lyngby bibliotek i Danmark i 2011. Med utgangspunkt i at den ønskelige utviklingen av bibliotekene går i retning av et opplevelsesrom, var målet med dette prosjektet å utvikle en metode for å endre inngrodd vaner og kultur gjennom praksis; det var et kommunikasjonsprosjekt som hadde som formål å involvere nye brukere og samarbeidspartnere på tvers av tradisjoner (LEAD Agency, 2011).

Som nevnt innledningsvis kom de norske folkebibliotekene på dagsorden etter at Kristian Meisingset, medredaktør i det liberalkonservative tidsskriftet *Minerva*, høsten 2012 skrev en artikkel der han hevder at bibliotekene vil havne på ”historiens skraphaug” dersom de ikke gjennomgår en radikal strukturell forandring (Meisingset, 2012). Bibliotekene vil nok ikke på havne på noen skraphaug med det første, men det er likevel svært viktig å ta slike innspill på alvor. Meisingset setter ting på spissen, men mang er enige med ham i at bibliotekene må gå en runde med seg selv for å kunne forsvare en rettmessig plass i et moderne samfunn. Det er nødvendig å tenke gjennom hvilken utvikling bibliotekene må belage seg på for å kunne forbli en viktig samfunnsinstitusjon.

”Spørsmålet er, hvordan biblioteket kan bidra til meningsfulde opplevelser i byens rum. [...] hvordan biblioteket kan legitimere sin virksomhet, hvis ikke det adskiller sig fra andre opplevelser på byens scene: Hvordan gjør det en forskel, og hvor kan det noget, som ikke alle mulige andre kommersielle tilbud eller offentlige kulturinstitutioner kan tilbyde?”

(Rasmussen et al., 2011, s. 27)

Spørsmålet som blir stilt her er hva som skiller biblioteket fra andre kulturtilbud og gjør at biblioteket kan forsvare sin sentrale plass i samfunnet, hva tilbyr biblioteket som ikke også finnes andre steder? Et svært viktig trekk ved folkebiblioteket som kan være med å gi et svar på dette er biblioteket som en universell institusjon. Folkebiblioteket er en av de mest universelle institusjonene vi har i den vestlige verden (Vårheim, 2009, s. 376). Folkebiblioteket er til for alle, men er i tillegg også mye brukt sammenlignet med andre kulturtilbud. 51 prosent av den norske befolkningen brukte folkebiblioteket én eller flere ganger i løpet av 2008 (Vaage, 2009). Med tanke på bruk ligger bibliotekene derfor midt mellom konserter, idrettsarrangement og museer, som henholdsvis 62, 56 og 43 prosent av befolkningen benyttet seg av samme år. Med 70 prosent oppslutning i befolkningen er det landets kinoer som er det mest brukte kulturtilbudet, men bibliotekene ligger langt over for eksempel opera som ble besøkt av 7 prosent av befolkningen i 2008. Det som skiller folkebibliotekene fra mange andre kulturtilbud er at det er helt gratis å benytte seg av dem, noe som gjør dem til helt unike sosiale møteplasser.

Møteplassbegrepet har altså lenge gjort seg gjeldende i bibliotekforskningen, men blant annet dette danske forskningsprosjektet viser at det også er aktuelt å bruke andre begreper om bibliotekets funksjon og rolle i samfunnet. Denne oppgaven vil fokusere på folkebibliotekets rolle som samlingspunkt i lokalsamfunnet og folkebiblioteket som opplevelsessenter. Det samme fokuset blir presentert av de danske bibliotekforskerne Hvenegaard, Jochumsen og Skot-Hansen, som i boken *Biblioteket i byudviklingen* flittig tar i bruk begreper som *placemaker*, *byrom* og *opplevelsesrom* (Rasmussen et al., 2011).

Selv om biblioteket som institusjon er godt forankret i vår kultur vil ikke norske folkebibliotek kunne overleve i ubegrenset tid kun fordi vi synes vi må ha et bibliotek i nærheten, og kanskje vil økt fokus på opplevelser være nettopp det folkebibliotekene trenger. Bibliotekene blir nødt til å gjøre seg selv aktuelle og vise at de har en rettmessig plass i bybildet og

ikke minst på alle kommunale, fylkeskommunale og statlige budsjett. I *Biblioteket i byutviklingen* presenteres spesielt tre strategier, eller nyskapende perspektiver på det å drive et folkebibliotek, som kan være med å skrinlegge ”skraphaugdebatten” dersom de blir tatt i bruk av både store og små folkebibliotek (Rasmussen et al., 2011).

Det første viktige poenget er at biblioteket må inngå som en *strategisk del av byutviklingen* (Rasmussen et al., 2011). Flere byer og tettsteder i Norge har hatt stor positiv effekt av å bygge nye, flotte bibliotek på nøye gjennomtenkte steder i bykjernen. Eksempler er Tromsø, Drammen og Vennesla, som alle i dag har bibliotekbygg som kommer til å bli, eller allerede er, ikoner i byen, eller såkalte *signalbygg* (*Signalbygg, 2003*). Et flott og innbydende bygg med gjennomtenkt plassering vil ofte øke bruken av biblioteket betraktelig og fungere som en katalysator i lokalsamfunnet fordi det inspirer til hyppig og variert bruk og vil skape ringvirkninger, spesielt i kulturlivet, fordi biblioteket blir et levende sted der mange kan utfolde seg. Men like viktig er det at det foreligger en faktisk plan for hvordan biblioteket skal brukes til å utvikle byen. Selv ikke det flotteste bibliotekbygg vil kunne overleve i det lange løp dersom det ikke finnes en plan, kortsiktig så vel som langsiktig, for hvordan det skal brukes.

Det andre elementet folkebibliotek må fokusere på er å framstå som *levende byrom* (Rasmussen et al., 2011). Det er som nevnt bred enighet om at vi trenger offentlige møteplasser hvor folk kan treffes og utfolde seg mer eller mindre fritt og uten kostnader. Bibliotekene har potensial til å være et slikt møtested, men da må de legge til rette for at ulike aktiviteter og møter mellom mennesker kan finne sted i bibliotekets lokaler.

Det tredje elementet som presenteres som viktig for framtidig utvikling av folkebibliotekene er biblioteket som *opplevelsesrom*. Dette begrepet rommer svært mye men kan deles inn i tre hovedpunkter: det iscenesatte bibliotek, biblioteket som scene og biblioteket på byens scene (Rasmussen et al., 2011, ss. 157-169).

Det iscenesatte bibliotek dreier seg om den fysiske utformingen av bibliotekrommet. Utforming og utsmykning skal appellere og friste brukerne til å benytte seg av bibliotekets muligheter, samtidig som det skal være funksjonelt og gi deg den hjelpen du trenger. Bibliotekets utsmykning skal være en gjennomtenkt del av formidlingsarbeidet og brukerne skal oppfordres til interaksjon med omgivelsene og hverandre som i en form for opplevelsespark. Vi får en iscenesettelse av opplevelser.

”Biblioteket er på vej til at blive et sted, hvor vi ikke kun låner forskellige medier, men også får oplevelser og indgår i nye relationer med hinanden og verden.”

(Rasmussen et al., 2011, s. 11)

Biblioteket som scene er tanken om at biblioteket blir mer opplevelsesrikt dersom det benyttes som scene for ulike typer arrangement som ikke nødvendigvis gjennomføres av biblioteket selv. Konserter, festivaler, eventyrstunder, forfatterbesøk og motevisninger er noen eksempler, men her er det kun kreativiteten som setter grenser. Det siste punktet, *biblioteket på byens scene*, handler om å gjøre seg synlig i bybildet. Formidlingen må flyttes utenfor bibliotekets fire vegger. Det kan for eksempel gjøres ved å ha utlån fra mobile enheter eller arrangement i regi av biblioteket utendørs eller på andre arenaer. Biblioteket rykker ut i byen, eller byen trekker inn i biblioteket (Rasmussen et al., 2011, s. 169). Hovedhensikten med å få biblioteket ut på byens scene er å tiltrekke seg oppmerksomhet, og det trenger derfor ikke nødvendigvis å dreie seg om klassiske bibliotek tjenester. Et levende byrom og høyt aktivitetsnivå rundt biblioteket øker sjansen for at folk benytter selve biblioteket.

I tillegg til å skape et godt renommé ved å gjennomføre endringer som er nødvendige for å kunne oppnå disse tre målene, kan folkebibliotekene ha mye å hente ved å inngå i nye relasjoner i det samfunnet de er en del av. Partnerskap og kreative allianser med både offentlig og privat næringsliv og kulturinstitusjoner vil kunne bidra ytterligere til å styrke folkebibliotekets rolle i lokalsamfunnet og dets funksjon som samlingssted (Rasmussen et al., 2011, ss. 189-207). Ifølge forfatterne står bibliotekene overfor tre hovedutfordringer på veien til å

oppnå disse målene. Først må biblioteket og de ansatte se seg selv som en uvurderlig aktør i byutviklingen. Derneft er det essensielt å få til et fruktbart samarbeid med kultur- og byplanleggere for å kunne legge til rette for og skape et levende byrom. Og sist men ikke minst må biblioteksektoren tenke mye mindre på bibliotekets tradisjonelle rolle som folkeopplyser, men fokusere på alle mulighetene som finnes i et bibliotek dersom det blir sett på mer i form av et opplevelsessenter.

Den danske arkitekten og byplanleggeren Jan Gehl skiller mellom tre ulike typer aktivitet som kan foregå i bykjernen: nødvendige aktiviteter, valgfrie aktiviteter og sosiale aktiviteter (Gehl, 2003, ss. 7-12). Disse tre typene aktiviteter kan uten vanskelighet overføres til bruken av biblioteket (Rasmussen et al., 2011). En nødvendig aktivitet, som det å komme inn i biblioteket for å låne en bestemt bok, en bok om et bestemt emne eller bruke internett for å sende en e-post dersom du ikke har tilgang til internett hjemme, krever ikke mer av biblioteket enn at det tilbyr tradisjonelle bibliotekstjenester; et godt utvalg materialer som er organisert slik at det er lett å finne fram og hjelp fra en bibliotekar dersom det er nødvendig. Valgfrie og sosiale aktiviteter derimot, er mye mer avhengig av utforming og tilrettelegging, og alle tilbud og tjenester som kan knyttes til opplevelsesbegrepet er valgfrie.

Eksempler på valgfrie aktiviteter kan være å lese aviser, ukeblader og tidsskrifter eller sette seg ned i biblioteket for å lese i en bok, i stedet for å ta med seg den samme boka rett hjem. Mange bibliotek har brettspill og tv-spill til bruk i biblioteket, noe som heller ikke kan ansees som nødvendige men heller valgfrie aktiviteter. Mange av disse valgfrie aktivitetene blir sosiale aktiviteter dersom flere mennesker gjør dem sammen. Men for at bibliotekbrukerne skal benytte seg av de mulighetene som ligger i biblioteket med tanke på valgfrie og sosiale aktiviteter, må biblioteket legge til rette for at det er både mulig og innbydende å gjøre det. Hyggelige sittegrupper og avdelinger der det er mulighet for å snakke sammen og kanskje

ha et litt høyere lydnivå uten at det forstyrrer andre bibliotekbrukere er eksempler på tilrettelegging som gjør det mulig å utnytte potensialet et bibliotek har.

I hvilken grad kan så et norsk småbybibliotek som Hammerfest folkebibliotek sies å reflektere den utviklingen mot et opplevelsessenter som beskrives av de danske forskerne? Er det riktig og realistisk å se biblioteket som et sted folk i økende grad oppsøker for å få opplevelser av ulik art, og er det riktig å omtale folkebiblioteket som et opplevelsessenter? Selv om dette er begrep som blir tatt i bruk av forskere og ansatte i biblioteksektoren er det ikke dermed sagt at dette reflekterer den faktiske, daglige bruken av norske folkebibliotek. Samtidig er det ikke mulig å utelukke at begreper som *kulturarena*, *byrom* og *opplevelsessenter*, i den grad de er aktuelle, kun beskriver tendenser vi ser i de nye flotte signalbyggene som blir oppført i Norge, Norden og resten av den vestlige verden. Fordi disse nye bibliotekene tilrettelegger og innbyr til svært mange ulike aktiviteter, er det lett å la seg forføre av nye begrep, men er de samme begrepene anvendelige på ”helt vanlige” folkebibliotek i norske småbyer? Klarer Hammerfest folkebibliotek å sette seg selv opp på byens scene?

2.6 Relevant forskning

Den amerikanske undersøkelsen ”The Impact of the Internet on Public Library Use” fra 2002 tar som nevnt utgangspunkt i sammenhengen mellom internettbruk og bibliotekbruk, men gir også et godt bilde på den generelle bruken av biblioteket (D'Elia et al., 2002). **Tabell 1** viser den prosentvise fordelingen av hvordan respondentene i undersøkelsen benytter seg av biblioteket (respondentene hadde mulighet til å krysse av flere svaralternativ) [min oversettelse] (D'Elia et al., 2002, s. 807).

Bruker biblioteket for å	Prosent
Finne informasjon jeg trenger	80,3
Utvikle personlige interesser	77,6
Låne materiale til personlig underholdning	75,8
Finne informasjon til personlige prosjekt	55,9
Forske på lokalhistorie eller drive slektsforskning	41,0
Lese sammen med barna	39,5
Lese aviser og ukeblader/magasiner	37,4
Finne forretningsinformasjon	36,5
Ha et sted å være/tilbringe tid	35,5
Få forbrukerinformasjon	34,0
Få informasjon om offentlige tjenester	32,6
Få informasjon om jobb og karriere	29,5
Studere eller gjøre skolearbeid	28,6
Finne jobberelatert informasjon	28,2
Gjøre lekser med barna	27,3
Få informasjon om etnisk bakgrunn	23,7
Delta på arrangement for voksne	21,7
Lære å bruke datamaskin og internett	16,0
Bruke bibliotekets møterom	14,7
Delta på litterære arrangement	4,2

Tabell 1: Bruk av biblioteket. Aktiviteter. Prosenttall.¹

Resultatet viser en overvekt av bruk av biblioteket til personlig underholdning og til å finne informasjon til å løse problemer i hverdagen, mens bruk av bibliotekets kulturelle tilbud og bibliotekets fysiske lokaler er mindre populært. Resultatet viser også at over 20 prosent av respondentene benytter biblioteket til å lære seg bruk av datamaskin og få kunnskap om internett. Dette er en relativt lav andel sett i forhold til andelen som benytter biblioteket til å finne informasjon de trenger, men mye av informasjonen som er tilgjengelig i et folkebiblio-

¹ Tallene er hentet fra D'Elia et al. (2002, s. 807).

tek i dag er digital og det er helt nødvendig for brukerne å ha nok digital og teknologisk kunnskap for å kunne benytte bibliotektilbudet fullt ut.

”Nye medier er kommet til. Trykt materiale er ikke lenger enerådende. [...] Via internett har folk direkte tilgang til informasjonskilder og informasjonsmengder som ikke noe enkelt bibliotek kan konkurrere med. Menneskers måte å bruke kunnskap og informasjon på forandres. **Trenger** vi bibliotekene og bibliotekarene?”

(Audunson, 2001, s. 207)

I artikkelen ”Folkebibliotekenes rolle i en digital framtid: Publikums, politikernes og bibliotekarenes bilder” forsøker Audunson å svare på spørsmålet dette spørsmålet. Artikkelens empiriske data er basert på resultatene fra en spørreundersøkelse som ble sendt ut til alle fagutdannede bibliotekarer i norske folkebibliotek, et representativt utvalg norske kommunestyrerepresentanter og et representativt utvalg av den norske befolkningen over 15 år (Audunson, 2001, s. 207). Disse tre respondentgruppene ble valgt ut for å kunne gi svar som viser eventuelle forskjeller mellom gruppenes holdninger og oppfatninger om folkebiblioteket. Folkebibliotekene er svært lite synlige i den daglige politiske debatten, og selv om folkebibliotekenes rolle og utviklingsretning debatteres, foregår denne debatten i stor grad innad i fagmiljøet (Audunson, 2001, s. 209). Det resulterer i at folk flest ikke får innsikt i hva biblioteksektoren selv tenker om sin egen rolle, og det er nærliggende å tro at folk flest derfor danner seg egne oppfatninger om folkebiblioteket som ikke nødvendigvis korresponderer med holdningene vi finner hos bibliotekarer.

Denne hypotesen bekreftes i svarene Audunson får ved å stille spørsmålet ”hva er den viktigste begrunnelsen for å bruke ressurser på folkebibliotek?” (Audunson, 2001, s. 216). Respondentene fikk svaralternativer å velge mellom og kunne bare velge ett av dem. Resultatene er her presentert i **Tabell 2** og viser at mens bibliotekarene legger størst vekt på at biblioteket fremmer demokrati og likhet, er det viktigste for befolkningen at bibliotekene er nyttige i konkret problemløsning. Det er også forholdsvis mange flere i befolkningen, sammenlignet

med bibliotekarene, som legger vekt på at biblioteket bidrar til en meningsfylt fritid. Audunsons undersøkelse gir med andre ord de samme resultatene som presenteres i D'Elia rapport fra 2002. Resultatene fra de to undersøkelsene tyder altså på at folk flest er mest opptatt av de funksjonene biblioteket har i deres hverdag, mens biblioteksektoren selv legger vekt på overordnede mål og funksjoner som dannelse og demokrati. Og selv om det blant bibliotekarer og forskere er svært mye snakk om biblioteket som sosial møteplass, er det bare to prosent av bibliotekarene og tre prosent av befolkningen som ser dette som bibliotekets viktigste oppgave.

	Befolkningen (N=1001)	Politikerne (N=386)	Bibliotekarene (N=665)
Nyttige i konkret problemløsning	29	18	17
Fremmer demokrati og likhet	13	20	39
Formidler felleskultur – dannelse	28	43	35
Bidrar til meningsfylt fritid	17	14	4
Sosial møteplass i kommunen	3	2	2

Tabell 2: Hva er den viktigste begrunnelsen for å bruke ressurser på folkebibliotek?

Når respondentene fikk spørsmål om hvilke tjenester som bør prioriteres i det lokale folkebibliotekene viste resultatene i stor grad samstemmighet mellom befolkningen, politikerne og bibliotekarene (Audunson, 2001, ss. 213-214). Tjenester knyttet til utdanning og litteraturformidling blir oppfattet som de viktigste, og bibliotekets rolle som lokalt kultursenter blir nedprioritert både av befolkningen og bibliotekarene. Audunson trekker her parallellen til en amerikansk rapport fra 1993, *The Roles of the Public Library in Society: The results of a National Survey*, som viser at dette blir oppfattet som folkebibliotekets viktigste oppgaver også i USA (Audunson, 2001, ss. 213-214; D'Elia, 1993).

	Befolkningen (N=1001)	Politikerne (N=386)	Bibliotekarene (N=665)
Tjenester til elever/studenter i det regulære skoleverket	71	58	41
Være redskap for livslang læring	41	43	56
Formidle litteratur til barn	36	22	35
Næringslivsinformasjon	10	3	-
Formidle god fritidslesing	47	41	38
Formidle samfunnsinformasjon	31	20	26
Være lokalt kultursenter	19	23	25
Bidra til lik tilgang til IKT	22	18	30
Tjenester tilpasset fremmedspråklige	12	6	5
Tjenester for eldre og syke	26	5	3

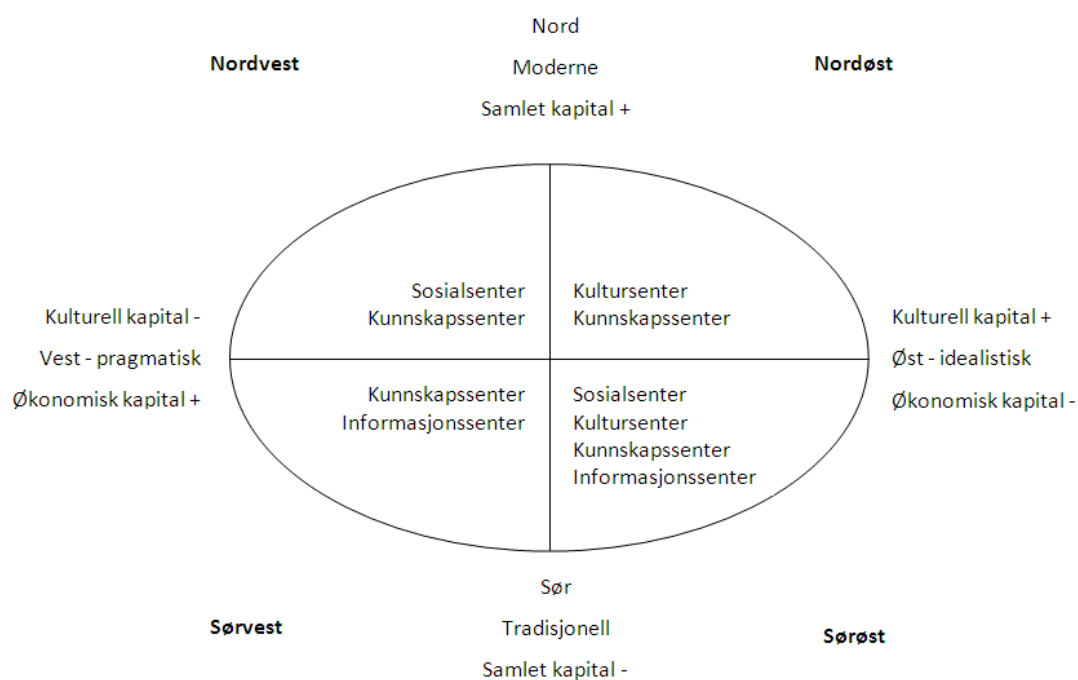
Tabell 3: Andelen som mener at ulike tjenester bør prioriteres i det lokale folkebiblioteket.

Resultatene fra den amerikanske undersøkelsen *Library services in the digital age*, som ble publisert i 2013, støtter opp under Audunsons funn fra 2001 om at folk flest har et litt annet syn på folkebiblioteket enn de som er ansatt i biblioteksektoren (Audunson, 2001; Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013). ”Amerikanere mener bibliotekene er viktige for familien og lokalsamfunnet deres, men likevel kjenner de ikke til alle tjenestene bibliotekene tilbyr” [min oversettelse] (Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013). Resultat fra denne undersøkelsen viser at 22 prosent av de spurte amerikanerne mener de kjenner til alle eller de fleste tjenestene deres lokale bibliotek tilbyr, 46 prosent mener å kjenne til noen av tjenestene, men hele 31 prosent av respondentene vet lite eller ingenting om tjenestene i deres lokale bibliotek (Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013). Kanskje kan disse funnene tyde på at forskjeller mellom synet på folkebiblioteket blant bibliotekansatte og brukere generelt kan forklares ved at svært mange brukere rett og slett ikke vet hva et folkebibliotek kan tilby i 2013.

De danske bibliotekforskerne Henrik Jochumsen og Casper Hvenegaard Rasmussen har gjennomført studien *Gør biblioteket en forskel?*, en studie som presenterer en allsidig og

varierte bibliotekbruk (Jochumsen & Rasmussen, 2000). Gjennom intervjuer av mennesker i ulike aldre og med ulik bakgrunn gir denne studien et innblikk i hvordan bibliotekbruken endrer seg naturlig gjennom livet fordi ulike livsfaser gir ulike behov. Livsform og livsstil har med andre ord svært mye å si for hvordan og i hvilken grad folk bruker biblioteket, noe som også blir poengtert i artikkelsamlingen *Det siviliserte informasjonssamfunn* (Duvold, 2001, s. 173). Et annet sentralt poeng som kommer fram gjennom Jochumsen og Rasmussens intervjuer, er at for de som bruker biblioteket mye er biblioteket en helt naturlig del av hverdagslivet. De er godt kjent med hvilke tilbud som finnes der og ser derfor biblioteket som et helt naturlig sted å finne både underholdning og informasjon de trenger i dagliglivet så vel som i forbindelse med jobb, utdanning og skole. Dette bekreftes av Audunsons resultater fra 2001 (Audunson, 2001).

Jochumsen og Rasmussen gir oss også et bilde av hvem som gjør hva på biblioteket. Som sagt legger undersøkelsen vekt på at bibliotekbruken varierer etter hvilken livsstil brukeren fører. Jochumsen og Rasmussen tar utgangspunkt i Bourdieus livsstilsteori og skiller mellom fire ulike livsstiler: nordvest, nordøst, sørvest og sørøst (se Figur 1) (Bourdieu, 2005; Jochumsen & Rasmussen, 2000). De ulike livsstilene representerer mennesker fra ulike samfunnslag som derfor har varierende grad av kapital og bruker biblioteket på ulike måter.

Figur 1: Fire livsstiler og deres bruk av biblioteket

Hvordan bibliotekbrukerne benytter seg av biblioteket avhenger altså av hvilken livsstil de tilhører, og ikke alle er like tilbøyelige til å benytte biblioteket som møtested og et sted for opplevelse. Som det kommer fram av Figur 1 er det de med en østlig livsstil som benytter bibliotekets kulturelle tilbud mest. I denne oppgaven vil jeg ikke gå nærmere inn på *hvem brukeren er*, men konsentrere meg om *hva de gjør*, som altså avhenger av hvilken livsstil de tilhører.

Selv om forskning tyder på at tradisjonelle bibliotek tjenester er det folk flest er opptatt av er det også dem som bruker biblioteket på andre måter. Prosjektet *Public Libraries – Arena for Citizenship*, PLACE, tar, med utgangspunkt i at biblioteket er et godt sted for dannelse av sosial kapital, blant annet sikte på å undersøke hvorvidt biblioteket fungerer som et møtested (se kapittel 2.3 og 2.4). Resultater fra PLACE-prosjektet har blitt publisert siden 2007 og viser at biblioteket som møteplass er en viktig bieffekt av folkebibliotekets andre funksjoner (Audunson et al., 2011; Vårheim, 2009, 2011; Vårheim et al., 2008; Aabø & Audunson, 2012;

Aabø et al., 2010). De aller fleste bibliotekbrukerne kommer til biblioteket alene og er der for å finne informasjon eller personlig underholdning (Audunson, 2001; Aabø et al., 2010). Den faktiske bruken av folkebibliotek viser at folk egentlig ikke snakker med andre brukere når de er på biblioteket, og den kontakten brukere har seg imellom er minimal og fragmentert (Vårheim et al., 2008, s. 888). Spesielt mellom brukere som ikke på forhånd kjenner hverandre er det svært liten kontakt. Unntaket er i barneavdelinga hvor de fleste møtene mellom brukere finner sted (Vårheim et al., 2008, s. 887).

3 Metode

3.1 Valg av metode

Hensikten med denne oppgaven er å finne ut *om* og eventuelt *hvordan* Hammerfest folkebibliotek fungerer som møteplass og opplevelsessenter ved inngangen til den digitale revolusjonen i bibliotekene. For å kunne gi et svar på dette har jeg, som vist innledningsvis, valgt å belyse møteplassbegrepet fra ulike vinkler. Først vil jeg undersøke hvordan møteplassbegrepet blir behandlet i statlig og lokal bibliotekpolitikk. På statlig nivå vil jeg se nærmere på hvordan møteplassbegrepet er behandlet i bibliotekloven og i Stortingsmeldning 23. På lokalt nivå vil jeg både se nærmere på hvordan Hammerfest kommune stiller seg til biblioteket som et sosialt og kulturelt møtested, men også hvordan de ansatte i biblioteket forholder seg til møteplassbegrepet og hvorvidt det å være et møtested og opplevelsessenter i lokalsamfunnet er noe Hammerfest folkebibliotek ser på som en viktig del av framtida. Videre vil jeg ved hjelp av resultatene fra en spørreundersøkelse Hammerfest kommune gjennomførte vinteren 2012 se hvordan kommunens innbyggere bruker og oppfatter biblioteket. Resultatene fra en tverrgående trafikktelling vil gi et helhetlig bilde av den faktiske bibliotekbruken og dermed vise hvorvidt denne sammenfaller med lokal og statlig bibliotekpolitikk.

Jeg vil altså belyse bibliotekets møteplassfunksjon fra ulike innfallsvinkler eller perspektiver, og finne ut om det er en sammenheng mellom hvilken rolle myndighetene, både statlig og lokalt, ønsker at folkebiblioteket skal ha, hvordan de som jobber i biblioteket oppfatter sin rolle og hva bibliotekbrukerne ønsker at deres lokale bibliotek skal tilby. På grunn av de ulike innfallsvinklene er det også nødvendig med ulike tilnæringsmetoder for å kunne gi fornuftige svar. Det har ført til at jeg har valgt å bruke tre forskjellige datainnsamlingsmetoder, en metodetrianglering mellom kvalitative data, kvantitative data og sekundæranalyse, som grunnlag for denne oppgaven. Analysen baseres først og fremst på og en tverrgående trafikktelling jeg gjennomførte ved Hammerfest folkebibliotek høsten 2012, men også intervjuer

med de ansatte i Hammerfest folkebibliotek og resultatene fra en spørreundersøkelse etat for kultur og idrett i Hammerfest kommune gjennomførte vinteren 2012. Jeg vil i kapittel 4 begynne med å presentere statlig og lokal bibliotekpolitikk, sammen med resultat fra intervju og spørreundersøkelsen, for å danne rammene resultatene fra den tverrgående trafikkteilingen skal brukes i.

3.2 Intervju med de ansatte

Ønsker biblioteket selv en utvikling i retning møtested og opplevelsessenter i lokalsamfunnet? Bibliotekets interne planer gir noe innsikt i dette spørsmålet, men for å kunne gi et godt svar er det også nyttig å snakke direkte med de ansatte på biblioteket. Hammerfest folkebibliotek har sju ansatte, som, i tillegg til ulike faste arbeidsoppgaver, alle tar del i skrankearbeid og veiledning. Det betyr at alle både har kontakt med brukerne av biblioteket og innsikt i driften av biblioteket og dermed også har relativt like forutsetninger for å danne seg meninger om hvordan de tror biblioteket blir brukt og hvordan de selv ønsker at biblioteket skal brukes. I individuelle, uformelle intervju med alle de syv ansatte snakket jeg med dem om hvordan de oppfatter at biblioteket blir brukt, deres tanker og synspunkter rundt den digitale utviklingen i biblioteket, bruken av biblioteket som møteplass og opplevelsessenter og hvorvidt de selv synes biblioteket lever opp til sitt eget motto ”byens oase”.

Intervjuene ble gjennomført med de ansatte en og en i arbeidstiden og hvert intervju tok mellom 30 og 60 minutter. Lengden på samtalen ble i stor grad styrt av de ansatte selv. Emnene jeg tok opp underveis var digitalisering og den teknologiske samfunnsutviklingen, biblioteket som møteplass og biblioteket som opplevelsessenter. De fikk alle spørsmål om hvorvidt de var kjent med disse begrepene, hvordan de oppfattet at digitaliseringen av samfunnet påvirker biblioteket og bibliotekarenes arbeid, hvordan de oppfatter viktigheten av at biblioteket som sosial møteplass og om de synes biblioteket skal utvikle seg mer i retning av en møteplass eller et opplevelsessenter eller ingen av delene. I tillegg introduserte jeg sonene og

aktivitetene jeg brukte til registrering under den tverrgående trafikkteilingen jeg gjennomførte for å finne ut hvilke soner og aktiviteter de syv ansatte selv oppfattet som de mest brukte, uten at de fikk vite resultatene fra den faktiske registreringen.

Samtalene ble ikke styrt mer enn at jeg på forhånd hadde notert temaer jeg introduserte underveis, slik at alle fikk mulighet til å si noe om de samme temaene. Ved hjelp av disse temaene kunne jeg få samtalen inn på rett spor, men ellers stod de ansatte fritt til å snakke om og trekke fram det de selv ønsket. Intervjuer er tidkrevende, men gir også mye informasjon. Og siden det i Hammerfest kun er sju ansatte ved folkebiblioteket, lot det seg gjøre å snakke med dem alle sammen. Fordelen med å samle inn kvalitative data på denne måten er at det kommer fram elementer som ville gått meg hus forbi dersom jeg for eksempel hadde valgt å gjennomføre en skriftlig spørreundersøkelse. Gjennom samtalene fikk de anledning til å uttrykke hvordan og i hvilken retning de selv mener biblioteket bør utvikle seg for å beholde en sentral plass i samfunnet, samtidig som de ga meg data om bibliotekets egne oppfatninger om brukeradferden i sitt eget bibliotek.

Denne typen intervju danner ikke grunnlag for generaliserte funn, men brukes som regel som forundersøkelser, eller eksplorerende studier, i forkant av større og mer inngående undersøkelser (Andersen, 2013; Grønmo, 2004). Eksplorerende studier gir innsikt i et emne det ikke er gjort så mye undersøkelser om på forhånd. Med begrenset bakgrunnsinformasjon kan det være vanskelig å legge opp et strukturert intervju, og ustrukturerte intervjuer er derfor spesielt relevant for eksplorerende studier fordi de danner grunnlag for å kunne formulere mer presise problemstillinger til nye intervjuer (Grønmo, 2004, s. 86). De uformelle intervjuene jeg gjennomførte med de ansatte ved Hammerfest folkebibliotek var ikke ment som et grunnlag for mer inngående undersøkelser, men heller et tillegg til resten av empirien.

3.3 Publikumsundersøkelsen

Ønsker innbyggerne i Hammerfest at biblioteket skal være et lokalt møtested og senter for opplevelse? De beste svarene på dette spørsmålet ville jeg fått dersom jeg hadde gjennomført en omfattende spørreundersøkelse av både bibliotekbrukere og ikke-brukere i Hammerfest, og i tillegg aller helst intervjuet et utvalg av dem for å komme mer i dybden. Fordi slike undersøkelser ville blitt alt for omfattende til at jeg kunne klart å gjennomføre det på en tilfredsstillende måte i løpet av den tiden jeg har hatt til rådighet, valgte jeg heller å benytte meg av sekundæranalyse av en allerede gjennomført brukerundersøkelse. Undersøkelsen jeg har tatt utgangspunkt i, publikumsundersøkelsen, ble gjennomført av kultur- og idrettsetaten i Hammerfest kommune vinteren 2012 og ble gjennomført for å kartlegge hvor tilfredse innbyggerne i Hammerfest er med de ulike kultur- og idrettstilbudene i kommunen, deriblant biblioteket. ”Brukerundersøkelser gjennomført lokalt og av administrative hensyn kan i utgangspunktet ikke kalles forskning” (Duvold, 2001, s. 176). Men det betyr ikke at slike undersøkelser ikke kan brukes som ledd i videre forskning.

Publikumsundersøkelsen ble utarbeidet av ledergruppen i kultur og idrett i Hammerfest kommune, med utgangspunkt i en undersøkelse Perduco Kultur gjorde for Norsk publikumsutvikling (Perduco Kultur, 2011). I tillegg til biblioteket består kultur og idrett av kulturskolen, Arktisk kultursenter, ungdomstjenesten og idrett og friluftsliv, og alle var tildelt en egen fokusdel av undersøkelsen. Hensikten med undersøkelsen var fra kommunens side å få indikatorer på publikums tilfredshet med kulturtilbudet i kommunen og så bruke disse resultatene i internt utviklingsarbeid. Publikumsundersøkelsen var digital og ble distribuert gjennom Questback.com. I utgangspunktet hadde alle innbyggerne i Hammerfest kommune, både barn og voksne, mulighet til å svare på undersøkelsen, som ble gjort kjent gjennom avisannonser, en avisartikkel om undersøkelsen, kommunens hjemmesider og sosiale medier. Undersøkelsen ble ikke sendt ut til innbyggere personlig, så det var opp til hver enkelt å finne fram til

undersøkelsen og svare på den elektronisk. Hammerfest kommune hadde ikke gjennomført en tilsvarende undersøkelse tidligere, men planlegger nå å gjøre tilsvarende målinger hvert andre år.

Det er altså en egen del av denne undersøkelsen som dreier seg spesifikt om Hammerfest folkebibliotek. Her fikk både bibliotekbrukere og ikke-brukere mulighet til å svare på i hvilken grad de er fornøyd med ulike sider ved biblioteket og de fikk også mulighet til å utdype eller tilføye eventuelle kommentarer i egne kommentarfelt. Gjennom å bruke resultatene fra denne undersøkelsen vil jeg altså kunne få et innblikk i hva folk i Hammerfest ønsker seg av sitt folkebibliotek. Selv om en separat survey med oppfølgende intervjuer hadde vært å foretrekke, gjør denne sekundæranalysen at jeg kan si noe om brukernes ønsker for biblioteket, uten at det går langt ut over rammene for det jeg har hatt mulighet til å gjennomføre.

Av de rundt 10 000 innbyggerne i kommunen var det 388 som leverte svar på spørsmålene om bruk av biblioteket. Svarprosenten var altså 3,88 og med andre ord svært lav. Også innbyggerne i kommunene Kvalsund, Hasvik og Måsøy ble innlemmet i undersøkelsen, men fra disse tre kommunene var det kun 2 personer fra Kvalsund som leverte svar. Prosentandelen respondenter som ikke har Hammerfest folkebibliotek som sitt nærbibliotek er altså kun 0,5, og dermed av liten betydning for mine undersøkelser ved Hammerfest folkebibliotek. Den lave svarprosenten kan nok i stor grad forklares med utgangspunkt i metoden som ble brukt for å distribuere undersøkelsen. Informasjon om undersøkelsen ble gjort tilgjengelig på ulike fora, men det var helt opp til hver enkelt å ta initiativ til å svare på den. Terskelen for å svare er større for respondenter som selv må ta initiativ, enn den ville vært dersom metoden for innsamling hadde vært mer personlig oppsøkende. Når respondentene selv må ta initiativ til å finne fram til spørreskjemaet og sende det inn, fører det til at det kun er de mest engasjerte som svarer, og vi får ikke tall fra de innbyggerne som føler at dette ikke angår dem. Spørre-

skjema sendt direkte ut til husstandene ville kanskje gitt større svarprosent og mest sannsynlig et mer representativt utvalg respondenter.

Mine funn baserer seg først og fremst på en tverrgående trafikkteiling og de 388 svarene jeg bruker fra publikumsundersøkelsen danner med andre ord ikke hovedgrunlaget for oppgaven, og er derfor tilstrekkelig nøyaktige for mitt formål. Selv om en svarprosent på 3,88 er lav, og det kan trekkes tvil ved hvor representative respondentene er for innbyggerne i Hammerfest kommune, gir tallene en pekepinn på hvordan folk bruker og oppfatter biblioteket, som er det jeg ønsker.

3.4 Tverrgående trafikkteiling

Blir biblioteket benyttet som et lokalt møtested? Svaret på dette spørsmålet vil vise om det er sammenheng mellom de ansattes ønsker, brukernes ønsker og de mulighetene biblioteket faktisk byr på. For å kunne si hvordan Hammerfest folkebibliotek faktisk blir brukt har jeg gjennomført en systematisk observasjon i form av en Tverrgående trafikkteiling. Tverrgående trafikkteiling, eller TTT, er en standardisert undersøkelse som er blitt gjennomført ved flere norske bibliotek, blant annet i Bodø, Oslo, Tromsø og ved Nasjonalbiblioteket (Høivik, 2010). Opplegget for TTT-undersøkelser er utarbeidet av Tord Høivik (Høivik, 2010; Samstat, 2012b). Resultatene av en TTT-undersøkelse viser hvordan bibliotekrommet faktisk blir benyttet. Gjennom å kartlegge hvordan brukerne faktisk benytter seg av biblioteket blir det mulig å justere tilbudet slik at det blir bedre tilpasset brukeradferden, men datamaterialet har ikke tidligere vært brukt til å undersøke bibliotekets sosiale dimensjon som møteplass.

I september 2012 gjennomførte jeg en TTT-undersøkelse på Hammerfest folkebibliotek. I tråd med anbefalingene fra Samstat brukte jeg to fulle uker på å samle inn data til undersøkelsen (Høivik, 2010). Hver hele time i bibliotekets åpningstid ble alle besøkende registrert, det ble også de som kom til biblioteket akkurat når det åpnet og de som stod å ventet utenfor allerede før dørene var åpnet for publikum. ”Observasjonene foretas på raske “tverrgående”

spaserturer gjennom hele biblioteket til faste tidspunkter på en serie dager som til sammen dekker en eller flere fullstendige uker. Publikumsarealet er på forhånd delt inn i soner – av typen skrankeområde, lesesal, hyller med skjønnlitteratur, osv.” (Høivik, 2010). For å få et bilde over hvor mange som befant seg i biblioteket på slutten av dagen valgte jeg å gjennomføre dagens siste telling 15 minutter før stengetid.

Resultatene brukes altså til å få en oversikt over når folk oppholder seg i de ulike sonene i biblioteket, hva de gjør og hvordan dette varierer fra dag til dag. Dette er helt nødvendig informasjon for å kunne tilpasse tilbudene i biblioteket, og et bibliotek kan få svar på mange ulike spørsmål ved å gjennomføre en slik undersøkelse (Høivik, 2010; Samstat, 2012a).

Hvilke tilbud er det som benyttes mest? Er det dager biblioteket brukes mer enn andre? Er det tider på døgnet aktiviteten er høyere enn andre? Hvilke deler av biblioteket brukes mest, og er det noen deler av biblioteket som ikke brukes? Dette er noe av det et bibliotek kan få svar på ved å gjennomføre en trafikk telling, og store folkebibliotek som Tromsø bibliotek og byarkiv, Drammensbiblioteket og Deichmanske bibliotek i Oslo har allerede benyttet tall fra tverrgående trafikk telling til å evaluere og planlegge utvikling. Men også mindre bibliotek, som Hammerfest folkebibliotek, vil ha nytte av trafikk tellingen.

En TTT-undersøkelse deler altså biblioteklokalet inn i ulike soner (se vedlegg 2). Noen av disse sonene er mer egnet for sosial aktivitet enn andre. Det er spesielt aktuelt å trekke fram sonene 3, 11 og 14, eller sitteplasser, grupperom og barneavdeling, som steder i biblioteket der brukerne inviteres til sosial aktivitet og interaksjon med hverandre. Resultatene fra TTT-undersøkelsen vil også vise om disse sonene blir brukt til sosial omgang, eller om bibliotekbrukerne også bruker disse delene av biblioteket til individuell aktivitet.

For denne oppgaven er det spesielt viktig å kunne skille mellom individuell aktivitet og aktiviteter som foregår i grupper. Som nevnt er det noen deler, eller soner, i biblioteket som både er ment til sosial aktivitet og som egner seg bedre til det enn andre soner. Men en TTT-

undersøkelse registrerer ikke bare hvor i biblioteket brukerne oppholder seg, men også hva de gjør. Høivik har utarbeidet en liste med 16 ulike aktiviteter (Høivik, 2010). Av disse 16 aktivitetene er sju spesifiserte individuelle aktiviteter og sju aktiviteter som foregår i grupper. Dette skillet gjør det mulig å se om de avdelingene i biblioteket som er tenkt til sosialisering brukes på denne måten eller ikke. Det gjør det også mulig å se hvor i biblioteket folk oppholder seg i grupper, hvilke aktiviteter brukerne gjør alene og hvilke de gjør sammen, og ikke minst er det mulig å se hvorvidt bibliotekbrukere i det hele tatt bruker biblioteket til sosial omgang med andre. Ved å undersøke i hvilken grad bibliotekbrukerne har sosial omgang med hverandre når de er på biblioteket er det også mulig å si noe om i hvilken grad biblioteket fungerer som et samlingssted for lokalsamfunnet.

En TTT-undersøkelse gir altså et godt bilde på hvordan et bibliotek blir brukt, ved at undersøkelsen gir biblioteket konkrete tall på hvor mange som oppholder seg i de ulike delene av biblioteket og hva de gjør på bestemte tidspunkt. Dette er likevel bare et overfladisk bilde på bibliotekbruken, og resultater fra en TTT-undersøkelse er mangelfulle fordi de ikke gir informasjon om hvem brukerne er med tanke på alder, kjønn, etnisitet, sivilstand, utdanning osv. Siden en TTT-undersøkelse bare gir et overfladisk bilde av bibliotekbruken er det vanskelig å bruke resultatene fra en slik undersøkelse til å si noe om hvordan biblioteket fungerer som et sted for opplevelser. Hvordan folk opplever hvordan det er å være i biblioteket, hvilke forventninger de har til opplevelser og hva de får ut av utstillinger og arrangement er svært subjektivt, og fanges ikke opp av en TTT-undersøkelse.

En stor del av det folkebiblioteker brukes til er å låne med seg bøker og annet materiale hjem, men hjemlån er et annet aspekt ved bibliotekbruk som ikke fanges opp av en TTT-undersøkelse. For denne undersøkelsen er ikke dette et problem fordi det som er viktig for å undersøke bibliotekets funksjon som sosial møteplass i lokalsamfunnet er brukerne som benytter seg av bibliotekets fysiske lokaler, altså de brukerne som oppholder seg i biblioteket.

Resultatene fra en TTT-undersøkelse gir heller ingen informasjon om brukernes motiv for å benytte seg av biblioteket, hvorfor de benytter seg av tilbudet, eller hvor ofte hver enkelt bruker er der. Ved hjelp av en TTT-undersøkelse er det altså mulig å få et visst bilde av om biblioteket blir benyttet som møteplass, men resultatene sier ingenting om hvem de eventuelle brukerne av møtestedet er eller hvilke motiv de har for å benytte biblioteket på denne måten.

4 Empiri og analyse

Gjennom analyse av det empiriske materialet jeg har brukt som grunnlag for denne undersøkelsen vil jeg nå undersøke hvorvidt Hammerfest folkebiblioteket ønsker en utvikling i retning et opplevelsesbibliotek, eller om det er møtestedsbegrepet som dominerer tanker om utvikling av biblioteket i Hammerfest. Jeg vil videre vise hvorvidt biblioteket faktisk brukes som et møtested, hvor brukerne kommer for å være sammen med hverandre eller få kulturelle opplevelser, eller ikke. Og sist men ikke minst vil jeg å finne svar på hvorvidt det er forskjell i hva brukerne ønsker av biblioteket og hva biblioteket selv ønsker med tanke på bruk og videre utvikling.

Av samtalene med de ansatte og bibliotekets egne planer forventer jeg å finne at biblioteket selv er svært opptatt av å bli sett på som noe mer enn et sted for utlån av bøker. Publikumsundersøkelsen gir et bilde av biblioteket fra bibliotekbrukernes perspektiv og med utgangspunkt i institusjonell teori (se kapittel 2.1) forventer jeg at resultatene fra denne undersøkelsen viser at folk er konservative i sin oppfatning av biblioteket, med andre ord at de er mindre opptatt av bibliotekets sosiale aspekt og heller ikke like opptatt av opplevelse i biblioteket som de ansatte. På bakgrunn av tidligere studier er det grunn til å anta at folk flest har et mer praktisk forhold til biblioteket og er mer opptatt av åpningstider og utvalg enn biblioteket som møteplass og biblioteket som opplevelsessenter. Med andre ord forventer jeg at publikumsundersøkelsen bekrefter funn fra undersøkelser av Aabø, Audunson, Jochumsen og Rasmussen, D'Elia og Zickuhr, Rainie & Purcell (se kapittel 2.6) (Audunson, 2001; D'Elia et al., 2002; Jochumsen & Rasmussen, 2000; Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013; Aabø et al., 2010). Jeg forventer at TTT-undersøkelsen vil støtte opp under disse antagelsene om at den faktiske brukeradferden ikke samsvarer med ønsker og mål hos bibliotekets ansatte, men vise at bruken av Hammerfest folkebibliotek er svært tradisjonell. Samtidig vil resultatene fra TTT-undersøkelsen vise om brukerne faktisk bruker biblioteket som et møtested, selv om de i

publikumsundersøkelsen eventuelt gir uttrykk for at de ikke benytter biblioteket på denne måten.

Alle folkebibliotek i Norge er underlagt en nasjonal statlig bibliotekpolitikk. Utforming og ordlyd i lover og bestemmelser på nasjonalt plan vil derfor ha stor betydning for utviklingen i folkebibliotek over hele landet. I kapittel 4.1 vil jeg presentere Folkebibliotekloven og Stortingsmelding nr. 23, *Bibliotek: Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*, som i dag ligger i bunnen for all bibliotekvirksomhet i Norge. Videre er folkebibliotekene underlagt en lokal bibliotekpolitikk som gir større mulighet til å styre bibliotekutviklingen og tilpasse den til lokale forhold. I kapittel 4.2 presenterer jeg *Kommuneplanen for Hammerfest 2006-2018*, som er det viktigste lokale bibliotekpolitiske dokumentet som inneholder føringer for videre utvikling av Hammerfest folkebibliotek. I samme kapittel vil jeg også presentere resultatene fra intervjuene med de bibliotekansatte. Resultatene fra publikumsundersøkelsen legges fram i kapittel 3.3. Denne gjennomgangen danner rammene for hvordan jeg vil belyse resultatene fra TTT-undersøkelsen. Og empirien som viser den faktiske bibliotekbruken i Hammerfest presenteres, gjennom resultatene fra TTT-undersøkelsen fra høsten 2012, i kapittel 3.4.

4.1 Statlig bibliotekpolitikk

“Biblioteket er en offentlig institusjon fordi det realiserer offentlighetens målsettinger og gjenspeiler de politiske institusjoner.”

(Birdsall, 2001, s. 26)

Dersom vi tar utgangspunkt i dette utsagnet fra kanadieren William F. Birdsall, har folkebiblioteket som institusjon et svært stort samfunnsansvar. Det skal ikke bare forsyne befolkningen med skjønnlitteratur til fritidslesning, men *realisere offentlighetens målsettinger*. Disse målsettingene endrer seg i takt med samfunnet, og de siste årene har det vært debatt rundt hva vi ønsker av folkebibliotekene (se kapittel 2.1-2.5). Fra statens side er det både et

ønske og et mål at norske bibliotek i størst mulig grad utvikler seg i samme retning for å kunne tilby innbyggere over hele landet bibliotek tjenester med lik og høy kvalitet (Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009), s. 11). For å skape en slik helhet i drift og utvikling av folkebibliotekene har vi Folkebibliotekloven, *Lov av 20. desember 1985 nr 108 om folkebibliotek*. Første paragraf i første kapittel av denne loven fastsetter folkebibliotekenes formål og virksomhet:

”§ 1. Målsetting

Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet gjennom informasjonsformidling og ved å stille bøker og annet egnet materiale gratis til disposisjon for alle som bor i landet.

Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.

Virksomheten skal være utadrettet, og tilbudene skal gjøres kjent.

Folkebibliotekene er ledd i et nasjonalt biblioteksystem”.

Denne målsettingen legger stor vekt på bibliotekets tradisjonelle rolle som samfunnsopplyser og kulturformidler (Audunson, 2001; Evjen & Audunson, 2009). I sitt bidrag til artikkelsamlingen *Det siviliserte informasjonssamfunn* fra 2001 stiller Ragnar Audunson spørsmålet om ikke politikere ser folkebiblioteket som en del av underholdningstilbudet heller enn et bidrag til utdanning og opplysning og dermed demokratiet (se kapittel 2.1) (Audunson, 2001, s. 211). Med vekt på begrep som *opplysning*, *utdanning* og *informasjonsformidling*, er det lite i Folkebibliotekloven som tyder på at politikerne, i alle fall på nasjonalt plan, i hovedsak ser folkebiblioteket som lokal underholdning. Heller ikke det populære møtestedsbegrepet eller visjoner om opplevelsesbiblioteket presenteres i lovens målsetting for norske folkebibliotek. De omfattende digitale endringene bibliotekene opplever, nevnes heller ikke med store ord, men dekkes av formuleringen ”annet egnet materiale” i paragrafens første ledd. Betyr dette at politikerne ikke har oppfattet hvilken innvirkning den teknologiske samfunnsutviklingen har for hvilken rolle folkebibliotekene skal ha?

Folkebibliotekloven er kun ett av flere element i den statlige bibliotekpolitikken i Norge. Loven legger altså bare svært generelle føringer for alle norske folkebibliotek, og hvert enkelt bibliotek må ta stilling til hvordan de skal oppfylle de nasjonale overordnede målsettingene på best mulig måte i sitt lokalsamfunn. Et annet viktig element i norsk statlig bibliotekpolitikk er stortingsmeldinger. Mens Folkebibliotekloven kun presenterer overordnede mål med folkebibliotekene og er konsentrert rundt folkebibliotekenes plikter, har politikerne gjennom stortingsmeldingene mulighet til å gi en presentasjon av regjeringens bibliotekpolitikk, politikens innhold og tiltak for iverksetting. Spesielt viktig i dag er Stortingsmelding 23 for 2008-2009. Bare tittelen, *Bibliotek: kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*, er nok til å se at også politikerne har erkjent det faktum som Aabø peker på; at det er et behov for å styrke folkebibliotekenes demokratiske og inkluderende rolle i informasjonssamfunnet også på andre måter enn gjennom folkeopplysning (Aabø, 2005).

I kjølvannet av Stortingsmelding 23 ble det presentert forslag om endring av Folkebibliotekloven, og Kulturdepartementet publiserte den 13. mars 2012 et høringsnotat om endring av loven (Regjeringen, 2012). I dette høringsnotatet kommer det fram at Kunnskapsdepartementet ønsker å endre formålsparagrafen, § 1, i Folkebibliotekloven slik at den bedre reflekterer folkebibliotekenes formidlingsansvar og møteplassfunksjon (Regjeringen, 2012, ss. 4-5), men selve møteplassbegrepet er per i dag enda ikke behandlet i Folkebibliotekloven.

Selv om møteplassbegrepet ikke er direkte behandlet i norsk biblioteklovgivning, er det likevel sentralt i Stortingsmelding 23 hvor det helt konkret står at ”bibliotekene er møtesteder og arenaer som kan medvirke til å nå regjeringens overordnede mål for kultur og kunnskapspolitikken” (Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009), s. 11). Hovedformålet med denne meldinga er å utvikle robuste og omstillingsdyktige bibliotek som kan tilby alle innbyggere bedre bibliotektenester (Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009), s. 11). Teorier om møteplassbegrepet knyttet til bibliotekområdet har vokst fram som et resultat av de siste årenes forskning rundt

bruken av folkebibliotek, og møteplassbegrepet har blitt omfavnet av svært mange i biblioteksektoren. At Stortinget velger å se møteplassbegrepet som sentralt for å kunne oppnå bedre bibliotek tjenester for alle landets innbyggere, er en indikasjon på at biblioteket som møtested i lokalsamfunnet har utviklet seg til å bli mer enn bare teorier innad i biblioteksektoren.

Som vist i kapittel 2.1 har en av grunnsteinene i folkebibliotekene vært at de fremmer demokratiet i det moderne samfunn. Innledningsvis i Stortingsmelding 23 presenteres det en liste over faktorer Stortinget mener gjør at folkebibliotekene er med på å styrke demokrati og ytringsfrihet:

- bibliotekene sikrer kunnskap og informasjon for alle
- bibliotekene formidler og forvalter norsk skriftkultur og litteratur
- bibliotekene formidler kunnskap om kultur og ulike samfunnsforhold
- bibliotekene medvirker til leselyst og leseferdighet
- bibliotekene gir tilgang til teknologi
- bibliotekene er møtested og sosial arena for mange ulike gruppe

(Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009), s. 11)

Denne listen fokuserer på tradisjonelle demokratifremmende elementer som å stille kunnskap gratis til rådighet for alle, samtidig som den inneholder flere andre faktorer som har vært satt i fokus av biblioteksektoren. Elementer ved denne listen, som nødvendigvis ikke har vært til stede i historisk biblioteksammenheng, er digitalisering og biblioteket som møtested. Dette er elementer som har blitt en nødvendig del av bibliotekpolitiske diskusjoner fordi det er blitt helt nødvendig å ha tilgang til moderne teknologi for å kunne være en fullverdig del av dagens samfunn (se kapittel 2.2). Vi opplever i dag også å ha mer kulturelt og etnisk sammensatte lokalsamfunn, og et godt samspill mellom de ulike kulturene er nødvendig for å få et godt fungerende samfunn (Audunson et al., 2011, s. 220). Folkebibliotekene er altså fortsatt viktige for demokratiet ved at de er institusjoner som kan tilby både tilgang til teknologi og

representere sted for samspill mellom ulike grupper mennesker, elementer som alle er inkludert i listen fra Stortingsmelding 23.

Bibliotekmeldinga legger vekt på digitalisering og biblioteket som møtested, men like sentralt er bibliotekets inkluderende effekt. Punkt én, to og tre (over) beskriver alle elementer ved biblioteket som gjør at det virker inkluderende. Mest åpenbart er punkt én, ”bibliotekene sikrer kunnskap og informasjon for alle”, som konkret nevner at *alle* får tilgang til kunnskap og informasjon gjennom bibliotekets tjenestetilbud. Fri tilgang til informasjon er selve hovedbegrunnelsen for folkebibliotek og danner kjernen i biblioteket som institusjon. Viktigheten av at alle skal ha lik tilgang til informasjon viser også at biblioteket legger vekt på å være en universell institusjon, det kreves verken behovsprøving eller avgifter for å kunne benytte bibliotekets tjenester. Men kanskje like viktig med tanke på bibliotekets inkluderende egenskaper er oppgavene som beskrives i punkt to og tre, ”bibliotekene formidler og forvalter norsk skriftkultur og litteratur” og ”bibliotekene formidler kunnskap om kultur og ulike samfunnsforhold”. Gjennom å bruke biblioteket vil for eksempel innvandrere til Norge på den ene siden kunne få variert kunnskap om den norske kulturen, mens nordmenn vil få tilsvarende kunnskap om andre kulturer. Det gjør at biblioteket indirekte er med på å skape gjensidig forståelse mellom mennesker fra ulike kulturer, en forståelse som er helt sentral for god integrering (Audunson et al., 2011).

Biblioteket som inkluderende arena er også et av de viktigste elementene i Folkebibliotekloven, der første ledd i § 1 sier at biblioteket skal være ”gratis til disposisjon for alle som bor i landet”. At biblioteket skal være tilgjengelig for alle, uansett økonomisk og kulturell bakgrunn, er en av grunnsteinene i institusjonen (Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009), ss. 12-13). Dette gjelder ikke bare forskjeller mellom etniske nordmenn og innvandrere, men er kanskje vel så viktig for ulike samfunnslag. Biblioteket skiller ikke mellom mennesker med høy og lav utdanning eller inntekt, men gir det samme tilbudet til alle. Det viser seg at det er

noen samfunnsgrupper som bruker biblioteket mer enn andre, selv om vi finner representanter fra alle samfunnslag blant bibliotekbrukere. Utfordringen er å fange opp mennesker som tilhører samfunnsgrupper som ikke hører til blant de vanlige bibliotekbrukerne.

Både Folkebibliotekloven og bibliotekmeldinga legger vekt på elementer som både har vært debattert innad i biblioteksektoren og undersøkt av fagmiljøet; digitalisering, møtested og bibliotekets inkluderende egenskaper (Audunson et al., 2001; Meisingset, 2012; Vårheim, 2011; Aabø et al., 2010). Men biblioteket som et sted for opplevelse er ikke vektlagt i nasjonal, statlig bibliotekpolitikk. Å knytte folkebibliotekene opp mot opplevelse er relativt nytt, og har ikke vært et tema like lenge som det har vært snakk om hvorvidt biblioteket skal eller bør være en arena for sosial omgang, et møtested i lokalsamfunnet (se kapittel 2.4 og 2.5). Kanskje er det dette tidsaspektet, og det faktum at dette er tanker som ennå ikke har fått modne, som gjør at opplevelse ikke er sentralt når staten vurderer bibliotekene og deres utvikling. Men selv om *opplevelsesbiblioteket* som begrep ikke har blitt nevnt i statlig bibliotekpolitikk, er det likevel mulig å se opplevelse som en del av det biblioteket forventes å tilby dersom opplevelse kobles til kultur. I norsk bibliotekpolitisk sammenheng har det vært vanlig ikke bare å snakke om bibliotekets kunnskapsdimensjon, men samtidig legge stor vekt på bibliotekets kulturdimensjon (Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009)). Bibliotekene skal bidra til kulturlivet ved å tilby skjønnlitteratur og filmer, lage utstillinger og tilby ulike foredrag og forestillinger. Essensen i bibliotekets kulturdimensjon er med andre ord den samme som vi finner i opplevelsesbiblioteket; biblioteket skal bidra til å gi folk gode opplevelser.

4.2 Lokal bibliotekpolitikk

På landsbasis bruker norske kommuner 3,9 prosent av driftsutgiftene sine til kulturformål, og av disse går 14 prosent til folkebibliotek (Statistisk sentralbyrå, 2012b). Hammerfest kommune brukte i 2011 hele 8,8 prosent av driftsutgiftene på kultur, og av disse 6,9 prosent

på folkebiblioteket (Statistisk sentralbyrå, 2013). Kultursektoren er altså relativt høyt prioritert lokalt i Hammerfest.

Hammerfest kommune har publisert en langsiktig plan for kommunen, *Kommuneplanen for Hammerfest 2006-2018*, hvor kommunen presenterer sin visjon ”Sammen for Hammerfest” (Kommunestyret Hammerfest kommune, 2006). Biblioteket er en av flere aktører som berøres i og kommer inn under samfunnsdelen av denne planen (Kommunestyret Hammerfest kommune, 2006). Spesielt viktig er biblioteket for delmål 1-2: ”Et aktivt lokalsamfunn – med tilhørighet for alle og en sterk identitet” og delmål 1-4: ”Et mangfoldig kulturtilbud preget av kvalitet; møteplasser som inspirerer, underholder, gir kunnskap og gode opplevelser” (Kommunestyret Hammerfest kommune, 2006, ss. 9-10). I internt publiserte planer gir biblioteket selv uttrykk for at de spiller en uunnværlig rolle i å nå disse målene. Biblioteket ser med andre ord seg selv som en strategisk del av byutviklingen i Hammerfest, i tråd med blant annet Rasmussens syn på hvilken rolle et folkebibliotek bør ha i lokalsamfunnet (se kapittel 2.5) (Rasmussen et al., 2011). At biblioteket ser på seg selv som en svært viktig aktør både i formulering av byens visjoner og som en uvurderlig faktor i å oppnå dem, er en av de viktigste forutsetningene for at et folkebibliotek skal kunne opprettholde en sentral plass i lokalsamfunnet (Rasmussen et al., 2011, s. 16).

Høsten 2012 formulerte ledelsen i Hammerfest folkebibliotek langsiktige planer for utvikling av biblioteket (Steigre, 2012). Disse langsiktige planene deles inn i sju hovedpunkter: synlighet, kassering, radiobrikkemerking, formidling, infrastruktur, aktivitet og arealutnyttelse. Noen av disse, kassering, radiobrikkemerking, infrastruktur og arealutnyttelse, dreier seg i hovedsak om administrasjon og drift av biblioteket, men synlighet, formidling og aktivitet har direkte betydning for hvordan biblioteket blir oppfattet i sitt nærmiljø. Målet med de sju hovedpunktene i planene er å imøtekomme målene i Stortingsmelding 23 og bidra til å oppfylle delmålene 1-2 og 1-4 i *Kommuneplanen for Hammerfest 2006-2018*.

Hammerfest kommune er selv opptatt av å ivareta mangfoldet i befolkningen og stiller seg positive til den internasjonale og flerkulturelle befolknings sammensetningen i kommunen. Samtidig er kommunen opptatt av å skape en felles identitet:

”Identitet og inspirasjon er stikkord for et rikt lokalsamfunn. Hammerfest har en spennende historie som er en viktig bakgrunn for kommunen slik den er i dag. Det er viktig å ha et mangfold av møteplasser for ideer og aktivitet som sveiser byens befolkning sammen og skaper lagånd.”

(Kommunestyret Hammerfest kommune, 2006, s. 8)

Som nevnt er biblioteket en av institusjonene kommunestyret baserer seg på i ønsket om å oppnå nettopp et sammensveiset og godt integrert lokalsamfunn. Gjennom sine egne planer om å tilby befolkningen aktiviteter og å formidle disse aktivitetene til publikum på en måte som gjør at biblioteket blir synlig for folk flest, har Hammerfest bibliotek mulighet til å bidra til å skape ”et aktivt lokalsamfunn – med tilhørighet for alle og en sterk identitet” og ”et mangfoldig kulturtilbud preget av kvalitet; møteplasser som inspirerer, underholder, gir kunnskap og gode opplevelser” (Kommunestyret Hammerfest kommune, 2006, ss. 9, 10). Kommunestyret i Hammerfest legger altså vekt på at biblioteket kan bidra positivt gjennom å tilby gode opplevelser og ved å være et møtested for befolkningen, et trekk ved bibliotekene som også presenteres i Stortingsmelding 23 (se kapittel 4.1) (Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009)). Men hva er bibliotekets egne tanker om en utvikling som går i retning av å være et møtested for lokalbefolkningen?

Begrepet *møtested* blir nevnt direkte i bibliotekets egne planer for framtidig utvikling og drift, men kun når det siteres direkte fra Stortingsmelding 23 og Kommuneplanen for Hammerfest – 2006-2018. Dette viser at biblioteket har et bevisst forhold til møtestedsbegrepet, men likevel er bibliotekets ansatte noe delt når de får spørsmål om hvorvidt de mener det er viktig og riktig for biblioteket å satse på en utvikling i den retning. Alle de ansatte er godt kjent med begrepet og hvordan det brukes av forskere og ansatte innen biblioteksektoren. Og

godt over halvparten, faktisk hele fem av de sju ansatte, mener at det er svært viktig for biblioteket at det legger mer til rette for sosiale møter mellom brukerne. Flere av dem ønsker at det skal bli et ”kafépreg” over et område i biblioteket. Samtidig er det verdt å merke seg at det er en andel av de ansatte som ikke mener at biblioteket skal fokusere på å være et møte-
sted, selv om de er i mindretall.

Én av representantene for dette mindretallet uttrykker det slik: ”Møteplassbegrepet må ikke ta overhånd. Det er ikke det som er det viktigste”. For dette mindretallet er det innholdet i biblioteket som er det sentrale, innhold i form av godt utviklede samlinger som befolkningen ønsker å benytte seg av, og et godt utvalg aktuelle medier. Selv om det er noe uenighet blant de ansatte med hensyn til møteplassbegrepet, er de alle enige om at de må jobbe aktivt for å få flere til å komme til biblioteket og benytte seg av tilbudene som finnes der.

Som nevnt i kapittel 1 flyttet Hammerfest folkebibliotek i 1992 inn i nye lokaler på kaia i Hammerfest sentrum (Hammerfest et al., 2006). I kjølvannet av dette opplevde biblioteket en svært positiv utvikling med et høydepunkt i 1999, da biblioteket ble kåret til ”Årets bibliotek”. Norsk bibliotekforenings begrunnelse for tildelingen av denne prisen sier mye om hvilken rolle Hammerfest bibliotek hadde i sitt lokalsamfunn i 1999:

”Hammerfest bibliotek er et tiltalende, vakkert og sentralt beliggende bibliotek med gode åpningstider og med god tilgjengelighet for alle brukergrupper – noe som gir uttelling på antall besøk. Det legges vekt på utadrettet virksomhet og biblioteket som møtested. Her arrangeres bl.a. biblioteksuker, bokkafe, foredrag, lesesirkler, forfatterbesøk, lørdagskonserter. Gjennom et prosjekt i samarbeid med brukerne, har det blitt satset på nyskapende virksomhet i ungdomsavdelingen. Likeledes eksisterer det et godt organisert samarbeid med skolene. Systematiske klassebesøk med omvisning og opplæring for 2. og 8. klasser. Biblioteket har datamaskiner og har kjørt innføringskurs i internett. Det legges vekt på solid markedsføring gjennom annonsering i ulike media. Aktivitetene tiltrekker alle aldre og brukere med ulik kulturbakgrunn. Det har derfor virkelig blitt et møtested for de ulike målgruppene.

Hammerfest kommunes satsing på biblioteket har lyktes. I en nylig fremlagt rapport utarbeidet av et eksternt konsulentfirma, blir biblioteket omtalt som svært veldrevet og som en av kulturavdelingens sterkeste tilbud med meget høye besøkstall i forhold til folketallet. Personalet har stor innvirkning på hvordan brukerne oppfatter biblioteket. Derfor er nok Hammerfest biblioteks engasjerte og serviceinnstilte personale en av hovedårsakene til at biblioteket og dets tjenester får så positiv omtale i evalueringen.

Det er derfor ekstra hyggelig for Norsk bibliotekforening å informere om at Hammerfest bibliotek er ”Årets bibliotek for 1999”.

(*Hammerfest et al., 2006, s. 78*)

Denne teksten, juryens begrunnelse for å tildele Hammerfest bibliotek prisen ”Årets bibliotek”, er svært interessant med tanke på bruken av begrepet *møtested*. I denne begrunnelsen fra 1999 blir begrepet *møtested* brukt to ganger og blir til og med tillagt stor vekt for hvorfor biblioteket gikk av med seieren. Det vil si at biblioteksektoren selv var svært opptatt av bibliotekets møteplassfunksjon lenge før dette ble sentralt i nasjonal bibliotekpolitikk.

Ut fra denne begrunnelsen er det ikke rart at Hammerfest fikk prisen i 1999. Forfatterbesøk, lørdagskonserter og bokkafe, aktiv markedsføring, gode åpningstider og service og et klart fokus på bibliotekets rolle som møteplass i lokalsamfunnet, vitner om et levende bibliotek. Men i dag er det 14 år siden denne tildelingen, og har biblioteket gjennom disse årene klart å opprettholde sin sentrale plass i lokalsamfunnet?

Biblioteket har fortsatt jevnlig forfatterbesøk og foredrag, og i løpet av 2012 ble det gjennomført 37 ulike arrangement, men oppmøtet på tilstelningene er ikke lenger slik det var i 1999 da biblioteket fikk 70 besøkende til litteraturfrokost klokken sju om morgenen (Hammerfest et al., 2006, s. 77). I begrunnelsen fra Norsk bibliotekforening blir det allerede i første setning lagt vekt på de gode åpningstidene, men resultatene fra publikumsundersøkelsen i 2012 viser at dette er et punkt hvor mange i dag er misfornøyde (se kapittel 4.3). Biblioteket har fortsatt et godt samarbeid med grunnskolene i kommunen og alle 2. klassinger får fortsatt et besøk på biblioteket, samtidig som mange nyter godt av bakkassene biblioteket

sender ut til skoler og barnehager. 8. klassene er per i dag ikke lenger på klassebesøk, men det jobbes for å få i gang denne ordningen igjen. Den positive utviklingen biblioteket opplevde på 90-tallet har avtatt og i 2005 opplevde biblioteket, med 81.690 registrerte besøkende, det laveste besøkstallet siden de flyttet inn i de nye lokalene (Hammerfest et al., 2006, s. 90). Nedgangen i antall besøkende har fortsatt siden 2005 og i 2012 var biblioteket nede i 54.187 besøkende.

Det synkende besøkstallet er noe som opptar de ansatte ved biblioteket, og noe som går igjen hos de aller fleste av dem er et ønske om å tiltrekke seg flere barn og unge. Den digitale hverdagen og begrenset fritid med presset tidsskjema, oppfattes av flere av de ansatte som hovedårsaken til at besøkstallet går ned, spesielt blant ungdom. Teknologien har gjort at alle kan skreddersy sin digitale hverdag til å passe akkurat dem, og har dermed blitt mye mer personlig og individuell. Mens det tidligere var mulig å trekke folk ved å tilby nye teknologiske opplevelser, har folk flest tilgang til skreddersydde digitale opplevelser hjemme. Denne utviklingen som beskrives slik av én ansatt: ”Å tilby digitale tjenester på biblioteket, ut over tilgang til internett, vil være vanskelig fordi vi umulig kan ta hensyn til alle de ulike preferansene folk har”.

Selv om noen peker på den teknologiske utviklingen som en av grunnene til at besøkstallene på biblioteket går ned, viser den amerikanske undersøkelsen *Library Services in the Digital Age* at 77 prosent av amerikanerne ser tilgang til datamaskiner og internett som et svært viktig bibliotektilbud, og en stor del av amerikanerne er svært positive til et utvidet teknologisk tilbud ved folkebibliotekene (Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013). Også de ansatte ved Hammerfest bibliotek er samstemt enige i at bibliotekene og bibliotekarene ikke blir mindre viktige i tiden som kommer. ”Vi kan ikke forvente at folk flest skal greie å finne fram i den mengden av informasjon som finnes. Bare det å gjennomføre et godt søk kan være utfordrende”. Kompetansen bibliotekarene sitter inne med, deres mulighet til å veilede i

elektroniske ressurser og hjelpe folk med kildekritikk, blir av de ansatte ved Hammerfest bibliotek sett på som hovedgrunnen til at bibliotekene fortsatt vil være relevante i framtida. De er alle enige i at bibliotekarene, i tillegg til å gi hjelp og veiledning i bibliotekets fysiske samling, må gjøre det til en helt naturlig del av veiledningsarbeidet å anbefale og veilede i elektroniske ressurser.

I forbindelse med 10-års-jubileet av bibliotekbygget i 2002 tok biblioteket i bruk slagordet ”byens oase”. Ved en markering på torget i sentrum presenterte to av de ansatte biblioteket som "byens oase" utkledd som beduiner i en oase illustrert blant annet ved hjelp av persiske tepper. Det ble også laget en brosjyre som ble distribuert til husstander i Hammerfest gjennom Finnmark Dagblad. I denne brosjyren sto det: "Biblioteket – byens oase – vi slukker tørsten din!" etterfulgt av en lang liste behov som folk har: Er du reisetørst? Er du kunnskaps-tørst? Er du språktørst? Er du filmtørst? Er du musikk-tørst? Slagordet er i dag en del av bibliotekets logo og er dermed å finne på alle plakater, brosjyrer og annet materiale som kommer fra biblioteket. Siden slagordet er så sentralt både i det fysiske biblioteket og når biblioteket gjør seg synlig gjennom markedsføring i ulike medier, er det nærliggende å tro at de ansatte også har et aktivt forhold til ”oasen”. Det er imidlertid ikke tilfelle.

Kun tre av de ansatte kjenner den faktiske bakgrunnen for slagordet og resten har vage formeninger om at det har sammenheng med de grønne plantene i biblioteket, eller de har overhodet ingen formeninger om hvordan slagordet oppstod. Selv om slagordet blir brukt som en sentral del av all markedsføring av biblioteket, har altså ikke de ansatte et bevisst forhold til begrepet, og det foreligger ingen konkrete planer eller mål for hva biblioteket ønsker å oppnå ved å omtale seg selv som ”byens oase”. En av de ansatte uttrykker at mange kanskje opplever en slik tittel som svulstig, og tre av sju ansatte synes ikke at biblioteket lever opp til sin egen tittel. Men selv om biblioteket som helhet ikke har kommet til enighet om hva de ønsker å oppnå med slagordet, har alle de ansatte et relativt unisont og klart bilde av hvordan

og hvorfor deres bibliotek kan være en oase i lokalsamfunnet. De legger alle vekt på at det er et godt og behagelig sted å komme til og oppholde seg på. Alle er velkomne, det stilles ingen krav til deg og du får dekket visse behov ved å benytte biblioteket. Enten du har behov for noe å lese i helgen, informasjon om et emne, om du ønsker å lese dagens avis eller bare sitte litt ned, kan du gjøre det på biblioteket.

Å beskrive biblioteket som en oase er ikke Hammerfest alene om, og begrepet brukes blant annet av Jochumsen og Hvenegaard Rasmussen (Jochumsen & Rasmussen, 2000, s. 129) og i artikkelen ”Tilnæringer til studier av folkebibliotekets rolle i menneskers hverdagsliv”:

”Stort sett lever alle disse rollene [kultursenter, kunnskapssenter, informasjonssentral, sossialsenter og møteplass] parallelt i dagens folkebibliotek, som både er ”stille oaser” og ”lokale vinduer mot verden”.”

(Duvold, 2001, s. 171)

Her knyttes oase-begrepet opp mot, ikke bare biblioteket som et rolig og behagelig sted å være, men like mye til møteplassfunksjonen, og biblioteket som kultursenter. Biblioteket som kultursenter kan igjen settes i sammenheng med opplevelse og biblioteket som opplevelses-senter. På dette punktet er de ansatte ved Hammerfest bibliotek også ganske samstemte: de ønsker mer aktivitet i biblioteket. De anser faktisk opplevelsesbiblioteket som enda viktigere enn biblioteket som møtested, og det å tilby gode opplevelser blir beskrevet som en svært viktig del av oppgavene til en kunnskapsorganisasjon som folkebiblioteket. ”Man lærer på biblioteket og opplever dermed gjennom kunnskap. Når folk kommer hit og ser noe spennende som skjer, vil de også få lyst til å lære eller vite mer om det, og det kan de gjøre her”. Opplevelser i biblioteket ansees som viktig fordi det vil gjøre at folk blir mer bevisst på at biblioteket er mer enn bøker. Hvilken form opplevelsene skal ta, er det enda litt uklare forestillinger om hos de ansatte, men ulike medier, ulike kulturelle uttrykksformer og opplevelse gjennom kunnskap blir nevnt.

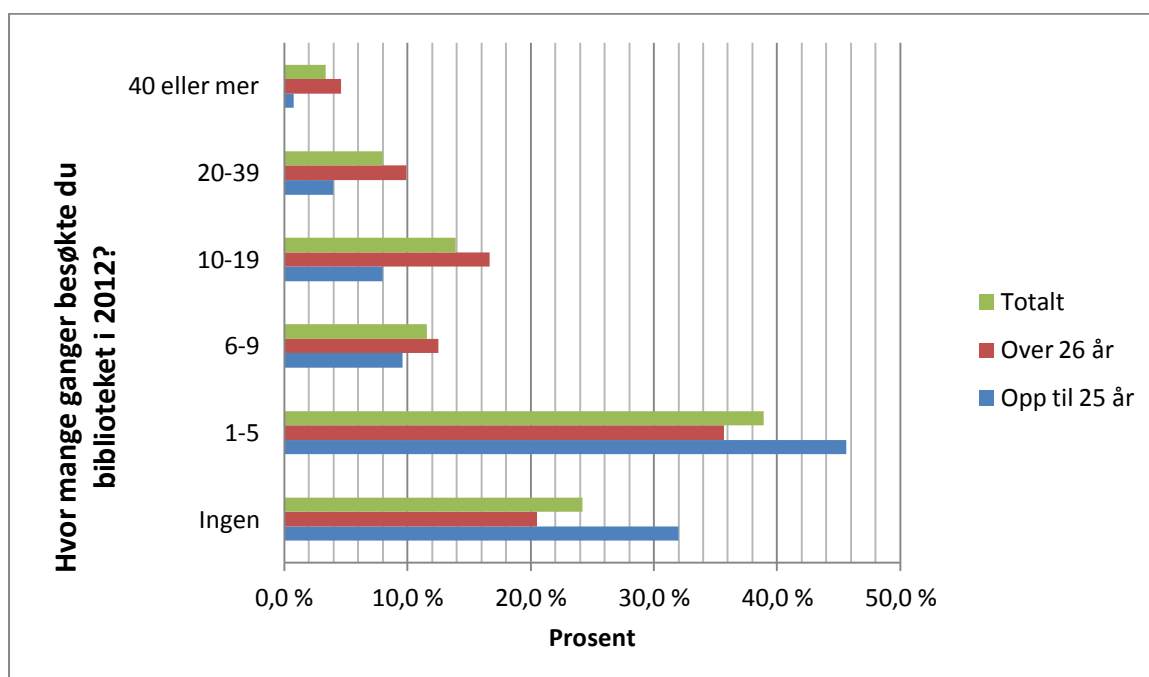
Zickuhr, Rainie og Purcells undersøkelsesresultater fra 2013 viser at mange amerikanske borgere ikke har oversikt over tilbudene i sitt lokale folkebibliotek (se kapittel 2.6) (Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013). Dette er også inntrykket hos flere av de ansatte ved Hammerfest folkebibliotek. Flere av dem forteller om opplevelser der folk har kommet inn i biblioteket i den tro at det bare inneholder bøker, og blir overrasket over å finne filmer, musikk og ukeblader som en del av tilbudet. Når folk blir overrasket over å finne filmer i et folkebibliotek i 2012/2013, er det signal om at utviklingen som skjer er ukjent for mange, og flere av bibliotekets ansatte påpeker at det er viktig å ikke ta for gitt at bibliotekets tilbud er kjent, men legge vekt på tredje ledd i Folkebiblioteklovens §1 ”virksomheten skal være utadrettet, og tilbudene skal gjøres kjent”.

4.3 Publikumsundersøkelsen 2012

I den delen av publikumsundersøkelsen som omhandlet Hammerfest folkebibliotek ble respondentene spurt om hvor mange ganger de hadde besøkt biblioteket det foregående året og hvorfor de eventuelt ikke hadde brukt biblioteket. Videre skulle de svare på hvor fornøyde de var med ulike aspekter ved biblioteket som åpningstider, biblioteklokalene, service, bibliotekets internettside, utvalg av bøker og andre medier, ventetid og arrangement i regi av biblioteket. Respondentene ble også bedt om å angi hvor fornøyde de var med biblioteket sett under ett ut fra deres egne behov. I tillegg til et felt hvor det var mulig for respondentene å gi utdypende og konkrete tilbakemeldinger til biblioteket, var det også mulig å gi et beskrivende svar på hvorfor de eventuelt ikke hadde besøkt biblioteket siste år og å gi tilbakemelding på hva biblioteket må tilby for at de skulle få lyst til å bruke det.

Kommuneplanen for Hammerfest kommune ser biblioteket som et redskap for å oppnå et lokalsamfunn for alle, men i hvilken grad ser innbyggerne i Hammerfest biblioteket på denne måten? Og tilsier deres bruk av biblioteket at det faktisk har denne funksjonen? 24,2 prosent av respondentene i publikumsundersøkelsen svarte at de ikke hadde besøkt biblioteket en

eneste gang de siste 12 månedene, og hele 38,9 prosent av respondentene er lavfrekvensbrukere som besøkte biblioteket 1-5 ganger det foregående året. 11,6 prosent brukte biblioteket 6-9 ganger, 13,9 prosent 10-19 ganger, 8 prosent 20-39 ganger og 3,4 prosent brukte biblioteket 40 ganger eller mer det foregående året (se Figur 2). Godt over halvparten av de som svarte på undersøkelsen, bruker med andre ord nesten ikke biblioteket, og det er i alle fall ikke en del av dagliglivet deres.

Figur 2: Publikumsundersøkelsen, Hvor mange ganger besøkte du biblioteket i 2012?

Sammenlignet med nasjonale tall, ligger Hammerfest folkebibliotek langt under landsgjennomsnittet med tanke på antall ikke-brukere. Resultatene fra publikumsundersøkelsen viser som sagt at det er 24,2 prosent ikke-brukere i Hammerfest, mens den tilsvarende andelen for hele Norge i 2008 var 49 prosent og for Nord-Norge 53 prosent (Vaage, 2009). Ut fra disse tallene kan det se ut som om Hammerfest folkebibliotek gjør det svært godt, men den store differansen kan nok forklares ut fra hvordan publikumsundersøkelsen ble gjennomført (se kapittel 3.3). Folk måtte selv ta initiativ til å svare på undersøkelsen, og det er nærliggende å tro at flertallet av respondentene er mer kulturelt aktive enn gjennomsnittet, og derfor også

offere benytter biblioteket. Dette kan knyttes opp til de fire livsstilene og deres ulike bruk av biblioteket (se kapittel 2.6) (Jochumsen & Rasmussen, 2000). Det er altså stor sannsynlighet for at de østlige livsstilene er overrepresentert blant respondentene og at resultatene derfor ikke er helt representative for befolkningssammensetningen i Hammerfest, en by hvor det også er mange som arbeider innenfor industri og primærnæring og dermed representerer den sørvestlige livsstilen.

I all hovedsak fordelte de 24,2 prosent ikke-brukerne seg mellom tre ulike begrunnelser for hvorfor de ikke bruker biblioteket: svaralternativene ”har aldri falt meg inn”, ”har ikke tid” og ”er ikke interessert i det de tilbyr”. Bibliotekets ansatte oppfattet også folks begrensede fritid som en av årsakene til at folk ikke benytter seg av biblioteket, en oppfatning som altså stemmer overens med hva brukerne selv sier. Når respondentene sier det aldri har falt dem inn å gå på biblioteket eller at de ikke er interessert i det tilbudet biblioteket har, er dette faktorer som kan knyttes til informasjon og markedsføring. Dersom biblioteket ikke bare ønsker å framstå som et mulig samlingspunkt, men også faktisk fungere som et reelt samlingspunkt i lokalsamfunnet, er det nødvendig at folk kommer og benytter seg av tilbudene som er i biblioteket. Og for å få folk til å komme er det igjen nødvendig å gi tilstrekkelig informasjon om hvilke tilbud som finnes, og markedsføre disse tilbudene slik at de virker attraktive.

Dersom biblioteket var mer synlig i bybildet, i aviser og var enda mer aktive i andre medier enn i dag, er det større sannsynlighet for at biblioteket ville få en større plass i folks bevissthet. Og dersom flere var bevisst at biblioteket er der og hva det har å tilby, ville det nok også ”falle flere inn” å dra dit. Det er også grunn til å anta at andelen mennesker som oppgir at de ikke er interessert i hva biblioteket har å tilby vil gå ned ved mer effektiv informasjonsflyt og markedsføring. Med utgangspunkt i at folk flest ikke er like godt kjent med de siste års utvikling i folkebibliotekene og at bibliotekene ikke lenger bare tilbyr utlån av bøker

(Jochumsen & Rasmussen, 2000, s. 24; Vårheim, 2007; Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013) vil bedre informasjon og markedsføring gjøre at flere får kjennskap til hva et moderne folkebibliotek tilbyr. Konsekvensen av dette kan da være at noen av dem som i 2012 ikke oppfattet at biblioteket hadde noe å tilby dem, endrer oppfatning. Jochumsen og Hvenegaard Rasmussens intervjuresultater viser som sagt at de som bruker biblioteket mye ser biblioteket som en helt naturlig del av hverdagen (Jochumsen & Rasmussen, 2000). Og dersom biblioteket skal kunne være en naturlig del av folks hverdag, er det nødvendig at folk er kjent med tilbudene som finnes der og at de er fortrolige med å benytte seg av dem.

Hvor fornøyd er du med informasjonen som blir gitt om bibliotekets tjenester? Dette spørsmålet ble stilt i publikumsundersøkelsen og totalt var det 6,5 prosent av respondentene som oppga at de var svært misfornøyd eller misfornøyd med informasjonen som blir gitt om biblioteket og hvilke tilbud som finnes der. Det er kanskje ikke et oppsiktsvekkende tall, men det er verdt å merke seg at det er svært stor forskjell på hvordan ulike aldersgrupper oppfatter informasjonsflyten fra biblioteket. Blant respondenter i aldersgruppen 26 år og oppover er tallet på misfornøyd eller svært misfornøyd 1,9 prosent, og det tilsvarende tallet for respondentene under 26 år er 17,6 prosent.

Denne forskjellen mellom aldersgruppene kan sannsynligvis forklares med grunnlag i den digitale samfunnsutviklingen. I dag vokser det opp en generasjon som ikke kjenner til en hverdag uten internett, sosiale medier og smarttelefon (Gunter, Rowlands, & Nicholas, 2009). Unge i dag har med andre ord andre forventninger til hvor, når og hvordan de skal få informasjon enn hva tilfellet var da biblioteket ble kåret til årets bibliotek i 1999. Å annonsere i lokale aviser og henge opp plakater på plankegjerdene og oppslagstavler i sentrum, markedsføringsmetoder som er mye brukt av Hammerfest folkebibliotek, vil mest sannsynlig ikke tiltrekke seg den unge befolkningen. At 98,1 prosent av respondentene fra 26 år og oppover stort sett er fornøyd med informasjonen som kommer fra biblioteket, kan altså henge sammen med at

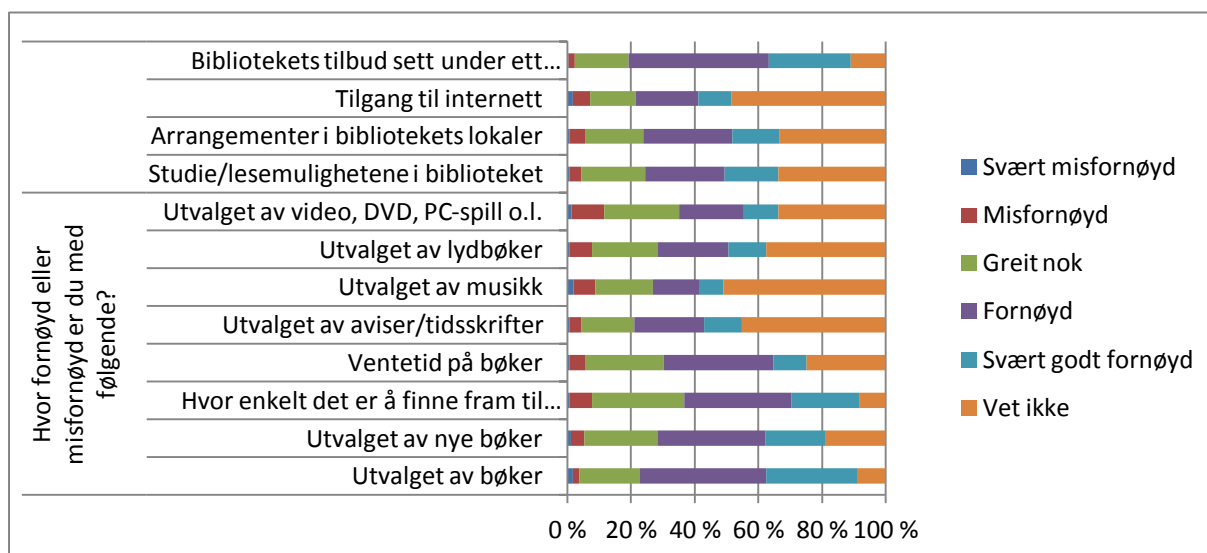
denne delen av befolkningen har andre forventninger og oppfatninger om hvor mye informasjon og markedsføring biblioteket skal komme med.

Plakater og avisannonser er selvfølgelig ikke den eneste formen for markedsføring biblioteket benytter seg av. Biblioteket har også en oppdatert hjemmeside og våren 2011 tok Hammerfest folkebibliotek konsekvensen av den teknologiske utviklingen på alvor og registrerte seg på Facebook. Det foreligger ingen konkrete målinger av hvorvidt bibliotekets markedsføring og informasjon på Facebook har hatt en positiv innvirkning på aktivitetsnivået i biblioteket, men det er uansett svært viktig at biblioteket er til stede på de unges arenaer.

Hvor flinke bibliotekene selv er til å utføre sine oppgaver og innfri innbyggernes forventninger til biblioteket står i direkte sammenheng med hvor viktige og verdifulle folkebibliotekene er for innbyggerne i et samfunn (Aabø, 2005, s. 206). Som sagt er bibliotekbrukerne i Hammerfest stort sett fornøyde med bibliotektilbudet i byen. Det store flertallet av respondentene i publikumsundersøkelsen oppgir at de synes bibliotekets tilbud er ”greit nok” (17 prosent) eller de er ”fornøyd” (43,9 prosent) eller ”svært godt fornøyd” (25,9 prosent) med bibliotekets helhetlige tilbud (se **Figur 3**). Og dersom det er noe de ønsker å forbedre eller endre, er det konsentrert rundt helt tradisjonelle bibliotektenester og svært lite om det moderne bibliotek som omfatter møtestedsbegrepet og opplevelsesbiblioteket.

Selv om det store flertallet av respondentene i publikumsundersøkelsen er fornøyd med tilbudet, er det også gjennomgående en relativt stor andel respondenter som velger alternativet ”vet ikke” når de blir spurt om hvor fornøyd de er med ulike tilbud (se **Figur 3**). 10,9 prosent vet ikke hvor fornøyd de er med bibliotekets tilbud sett under ett, 48,3 prosent vet ikke hvor fornøyd de er med internetttilgangen, 33,3 prosent vet ikke hvor fornøyd de er med arrangementene på biblioteket, 33,7 prosent vet ikke hvor fornøyd de er med studiemulighetene i biblioteket og det samme gjelder utvalget av video, DVD og PC-spill. 37,4 prosent vet ikke hvor fornøyd de er med lydbokutvalget, 51 prosent vet ikke hvor

fornøyde de er med avis- og tidsskriftsutvalget, 24,8 prosent, 8,2 prosent, 18,7 prosent og 8,8 prosent vet ikke hvor fornøyde de er med henholdsvis ventetid på bøker, hvor lett det er å finne fram til det de vil ha, utvalget av nye bøker og utvalget av bøker generelt (Hammerfest kommune, 2012).

Figur 3: Publikumsundersøkelsen, hvor fornøyd er du med følgende?

At så mange ikke har noen mening om flere av tilbudene ved biblioteket, tyder på at dette er tilbud som ikke blir benyttet av så mange brukere. Andelen ”vet ikke” er betydelig lavere på alle spørsmål som omhandler den mest tradisjonelle bibliotekstjenesten; utlån av bøker. Dette er en indikasjon på at de fleste bruker biblioteket til å låne bøker, noe som også kommer fram i andre undersøkelser (Vårheim, 2007, s. 425), og dermed også har et bedre grunnlag for å uttale seg om kvaliteten på tjenestene knyttet til fysiske bøker. Kanskje er dette, i tillegg til antall ikke-brukere, et eksempel på et område som vil kunne forbedres med mer effektiv informasjonsflyt.

”Biblioteket skal først og fremst låne ut bøker, tilby magasiner, aviser o.l.”

(Hammerfest kommune, 2012)

Dette sitatet innleder en kommentar fra de åpne svarene i publikumsundersøkelsen Hammerfest kommune gjennomførte i avdeling for kultur og idrett vinteren 2012, og illustre-

rer hovedtendensene som kommer fram i resultatene fra undersøkelsen. Som nevnt kan det virke som om respondentene har generelt liten kjennskap til bibliotekets tilbud ut over utlån av bøker. Og mens de ansatte ved biblioteket jevnt over er svært opptatt av å utvikle biblioteket i retning av et sted for opplevelse og sosial samhandling, viser denne kommentaren essensen av de fleste kommentarene i publikumsundersøkelsen, nemlig at bibliotekbrukerne er mest opptatt av at biblioteket skal ha et godt utvalg bøker (Jochumsen & Rasmussen, 2000, s. 24). Flere av de ansatte ga uttrykk for at de ønsker å legge bedre til rette for sosial samhandling og aktivitet i biblioteket ved en gjennomtenkt utforming av biblioteklokalene og en oppgradering av møblementet sammen med omorganisering av dagens inventar. Av respondentene var det bare 3,1 prosent som var misfornøyde med biblioteklokalenes utforming, mens 11,6 prosent av respondentene er svært misfornøyde eller misfornøyde med utvalget av filmer på DVD og PC-spill. Dette viser at brukerne selv ikke legger like stor vekt på biblioteket som møtested, og dersom dette er en del av hvordan folk oppfatter biblioteket er det mer eller mindre ubevisst.

”Flott med film, eventyrstund og konserter. Bruk kulturskolen og la deres elever opptre der”

(Hammerfest kommune, 2012)

Denne kommentaren skiller seg vesentlig ut fra de fleste andre kommentarene som kom inn gjennom publikumsundersøkelsen. De åpne svarene i undersøkelsen ga respondentene mulighet til å gi kommentarer og tilbakemeldinger til biblioteket om det de måtte ønske. Av de 388 som svarte på undersøkelsen var det kun 8 som ga uttrykk for at de ønsker mer arrangement og mer liv i biblioteket, og det kom ett konkret ønske om kafé i biblioteket. Det er altså bare 8 respondenter som ønsker at biblioteket skal utvikle seg i retning av et sted for opplevelse. Resten av kommentarene er i all hovedsak enten generell skryt til biblioteket og de ansatte eller ønsker om lengre åpningstider og bedre utvalg av bøker og filmer. ”Kunne ønske mer utvidet åpningstid kveldstid på hverdager [...] åpningstiden i dag begrenser stort. Det

kunne nok gjort biblioteket enda mer besøkt av voksne” (Hammerfest kommune, 2012).

Voksne brukere savner åpningstider ut over vanlig arbeidsdag, arrangement utenom arbeidstid og innleveringsmuligheter utenom bibliotekets åpningstider.

Resultatene fra publikumsundersøkelsen viser tydelige tegn på at befolkningen i Hammerfest ikke ser biblioteket som et sted for sosial samhandling mellom ulike samfunnsgrupper og kulturer, og dermed som et ledd i å skape et sammensveiset lokalsamfunn. Grunnene folk oppgir for hvorfor de bruker biblioteket og ønsker de har for forbedringer, viser at de i tråd med Audunsons hypotese ser biblioteket som en del av det lokale underholdningstilbudet i kommunen (se kapittel 2.1) (Audunson, 2001, s. 211). Av de ansatte i biblioteket var det kun én som uttrykte generell skepsis mot en utvikling bort fra det tradisjonelle biblioteket, og mot et bibliotek tilrettelagt for sosial omgang og/eller mer organisert aktivitet. Resten av de ansatte ønsker en slik utvikling og mener biblioteket må jobbe mer aktivt for å få folk i Hammerfest til å forstå potensialet som ligger i biblioteket.

4.4 TTT – tverrgående trafikkteiling

Hammerfest kommune og de ansatte ved Hammerfest folkebibliotek har altså et ønske om at folkebiblioteket skal fungere som et levende samlingspunkt i lokalsamfunnet og være et sted folk ønsker å benytte seg av og oppholde seg i. Publikumsundersøkelsen viser at brukere av biblioteket derimot er mest opptatt av at de kan finne de bøkene de er interessert i. Selv om brukerne selv ikke sier at de er spesielt opptatt av biblioteket som møtested i sitt lokalsamfunn, er det likevel mulig at dette er en av funksjonene biblioteket har, men at folk ikke er bevisst denne bruken. Resultatene av den tverrgående trafikkteilingen som ble gjennomført ved biblioteket høsten 2012 gir ingen informasjon om hvordan brukerne oppfatter biblioteket som et sosialt møtested eller et sted for opplevelse, slik publikumsundersøkelsen gjør. Likevel tegner TTT-resultatene et bilde av hvorvidt biblioteket brukes på denne måten gjennom å generere tallmateriale over hvordan folk faktisk benytter seg av bibliotekets lokaler. Og det er

disse resultatene som danner hovedmaterialet for denne undersøkelsen av Hammerfest folkebibliotek.

For å gjennomføre en tverrgående trafikkteiling blir biblioteket inndelt i soner (se kapittel 3.4 og vedlegg 2). Deretter blir bibliotekbrukernes aktiviteter i de ulike sonene registrert. I mine samtaler med bibliotekets ansatte spurte jeg hvilke soner de selv trodde var mest i bruk og hva de oppfattet at brukerne oftest gjør når de er i biblioteket (se **Tabell 4** og **Tabell 5**). Tre ansatte mente at sitteplassene var den sonen med mest aktivitet i og fire ansatte mente at de fleste leser aviser, magasiner eller bøker når de er i biblioteket. Resten av de ansatte fordelte seg mellom ulike soner og aktiviteter.

Hvilken sone tror du det er mest aktivitet i?	
Sitteplasser	3
Barneavdelinga	1
Skranken	1
Hyllene	1
Bibliotekets datamaskiner	1

Tabell 4: Intervjuresultat, hvilken sone tror du det er mest aktivitet i?

Hva tror du brukerne gjør i biblioteket?	
Leser aviser/magasiner/bøker	4
Kikker i hyllene	1
Bruker bibliotekets datamaskiner	1
Har kontakt med personalet	1

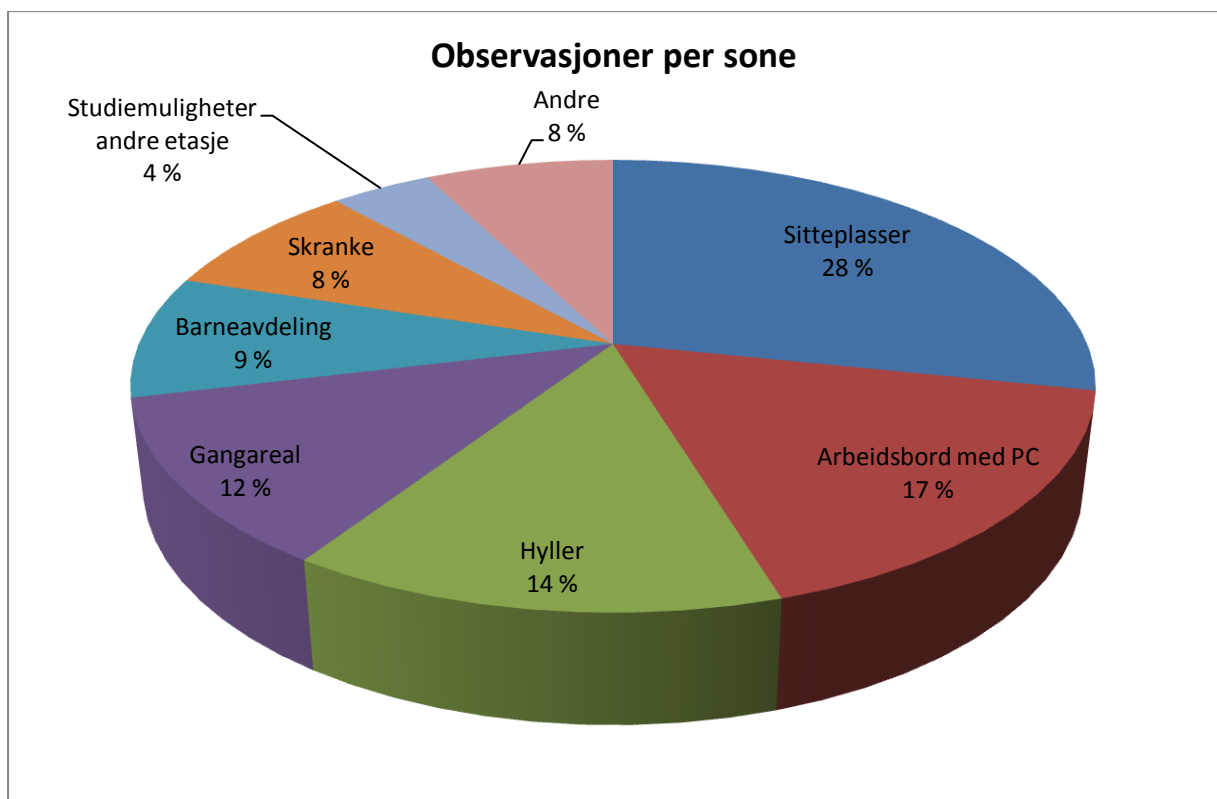
Tabell 5: Intervjuresultat, hva tror du brukerne gjør i biblioteket?

Det viste seg at et klart flertall av bibliotekets ansatte oppfatter sitteplassene og da spesielt ”aviskroken” som det stedet i biblioteket som er mest i bruk. Denne oppfatningen henger sammen med en overvekt av de ansattes oppfatning om at den vanligste aktiviteten i biblioteket er å lese aviser og magasiner, eventuelt bøker og annet materiale brukerne finner i biblio-

teket. Selv om dette er oppfatningen hos halvparten av bibliotekets ansatte er det altså en resterende halvpart som oppfatter bruken annerledes. Resten av de ansatte trekker fram bibliotekets datamaskiner, skranken, bokhyllene og barneavdelinga som de delene av biblioteket som er mest i bruk.

4.4.1 Bruk av bibliotekets ulike soner

Resultatene fra TTT-undersøkelsen i Hammerfest gav følgende bilde av hvor bibliotekbrukerne oppholder seg i biblioteket (se **Figur 4: Observasjoner per sone**). 28 prosent av observasjonene ble gjort i bibliotekets sitteplasser, 17 prosent ved bibliotekets arbeidsbord med PC og 14 prosent i hyllene. 12 prosent av observasjonene ble gjort i gangarealet, 9 prosent i barneavdelingen, 8 prosent ved skranken og 4 prosent i studiemulighetene i andre etasje. I tillegg fordelte 8 prosent av observasjonene seg mellom andre og mindre brukte soner.

Figur 4: Observasjoner per sone

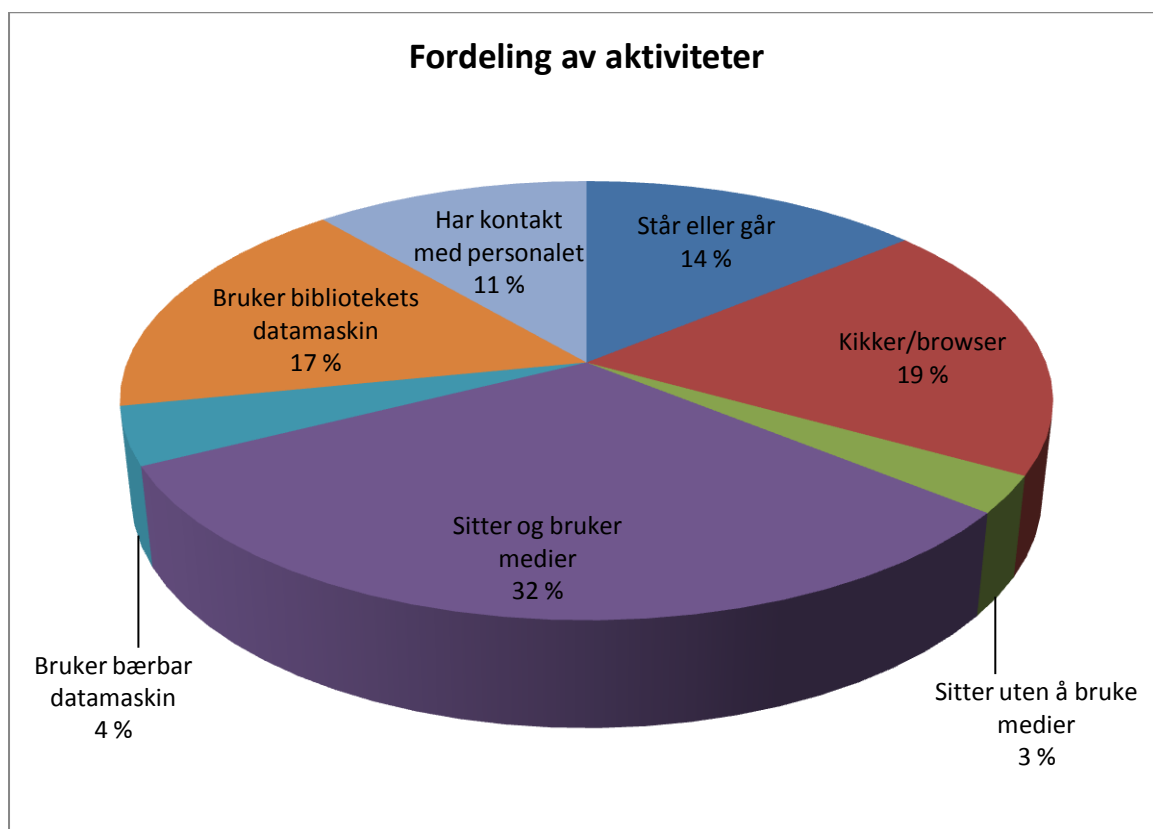
Flere av sonene som ble brukt under TTT-undersøkelsen ble det registrert svært få mennesker i. For å skape et mer oversiktlig bilde har jeg valg å samle disse under tittelen ”andre”. Dermed er det lettere å se hvilke soner som skiller seg ut som de mest brukte. Sonene som i **Figur 4** er samlet under ”andre” er trapp/heis, toaletter, lokalhistorie, slektsforskning, utlånsautomater og søketerminaler, arbeidsbord uten PC og bruksalg.

De fem sonene de ansatte trakk frem som mest brukte, sitteplasser, bibliotekets datamaskiner, hyllene, skranken og barneavdelinga, er alle blant de seks mest brukte sonene i biblioteket. Sitteplassene ligger klart høyest, noe som også reflekteres i at hele tre av sju ansatte hadde en oppfatning av at det var der folk oppholdt seg mest. Det eneste punktet der den faktiske bruken av biblioteklokalet skiller seg fra hvordan de ansatte oppfatter at bruken fordeler seg, er at ingen av de ansatte trakk fram gangarealet som en mye brukt sone. Selv om denne sonen, med sine 12 prosent, kommer høyt opp på listen er det helt forståelig at ingen av de ansatte kom til å nevne dette som et mye brukt område. Det lar seg forklare ved at det er lett å overse de store gangarealene i et bibliotek. Selv om mange oppholder seg her er det oftest som et mellomledd når de forflytter seg mellom de andre sonene og aktivitetene i biblioteket. Bibliotekets ansatte oppfatter med andre ord ikke gangarealene i biblioteket som en egen sone, men som nødvendig for å bevege seg rundt i biblioteket.

4.4.2 Brukernes aktivitet i biblioteket

Fire av sju ansatte mener at det størsteparten av bibliotekbrukerne gjør i biblioteket er å bevege seg mot avishyllene og finne en avis eller et tidsskrift, kanskje også plukke med seg en bok, og sette seg ned i en av bibliotekets sitteplasser, fortrinnsvis aviskroken (se **Tabell 4** og **Tabell 5**). Resultatene fra TTT-undersøkelsen i Hammerfest gav følgende bilde av hva bibliotekbrukerne faktisk gjør i biblioteket (se **Figur 5: Fordeling av aktiviteter**): 32 prosent av brukerne sitter og bruker bibliotekets medier, 4 prosent bruker bærbar datamaskin, 17 prosent bruker bibliotekets datamaskin, 11 prosent har kontakt med personalet, 14 prosent

står eller går, 19 prosent kikker/browser og 3 prosent av brukerne sitter i biblioteket uten å bruke bibliotekets medier.

Figur 5: Fordeling av aktiviteter

Denne oversikten viser at hele 32 prosent av bibliotekbrukerne sitter i de ulike sittegruppene i biblioteket og benytter seg av bibliotekets medier, det vil si at de sitter og leser aviser, magasiner, bøker eller ser på noe annet de har funnet i biblioteket. De fire av de sju ansatte, som oppfattet at det å lese aviser, magasiner eller bøker var den vanligste aktiviteten blant dem som oppholder seg i biblioteket, gjorde altså en riktig observasjon (se **Tabell 5**). Det gjorde også de tre som mente at aviskroken var det området i biblioteket som var mest i bruk (se **Tabell 4**). 28 prosent av bibliotekbrukerne benytter seg av bibliotekets ulike sitteplasser, sitteplasser som ikke er beregnet til studier, men mer behagelige sofaer og lenestoler som er plassert rundt i lokalet (se **Figur 4**). Det er flere slike steder rundt om i biblioteket der folk har mulighet til å sette seg ned, og selv om den såkalte "aviskroken" med sine to sofaer plassert

rundt et bord bare utgjør en liten del av sitteplassene i biblioteket, er det her de fleste velger å sette seg, faktisk hele 52 prosent av de som benytter sitteplassene sitter i aviskroken. At akkurat dette området er mest populært kan ha en sammenheng med at sittegruppen er plassert i nær forbindelse med aviser og tidsskrifter i biblioteket, men det tyder også på at i denne kroken har biblioteket klart å skape et område med en atmosfære som virker innbydende og attraktiv. Det er et sted hvor det virker som publikum får lyst til å sette seg ned og bli sittende en stund.

32 prosent av bibliotekbrukerne sitter altså rundt i biblioteket og benytter seg av bibliotekets medier, 19 prosent kikker/browser på hyller og utstillinger, 17 prosent benytter bibliotekets PC og 11 prosent har kontakt med personalet, til sammen 79 prosent. Det vil si at 79 prosent av bibliotekbrukerne direkte benytter seg av de tjenestene biblioteket tilbyr, og i tillegg er det 4 prosent som bruker sin egen datamaskin i biblioteket. Bruk av medbrakt bærbar datamaskin er en aktivitet det er tilrettelagt for i form av tilgang til trådløst internett i biblioteket, men som samtidig krevet at du har ditt eget utstyr. Denne aktiviteten skiller seg med andre ord fra de andre aktivitetene i biblioteket, som enten bare krever et lånekort, eller ikke stiller noen krav til brukeren overhodet.

Da gjenstår en andel på 14 prosent som står eller går rundt i biblioteket og 3 prosent som sitter uten å benytte medier, til sammen en andel på 17 prosent. Denne andelen bibliotekbrukere oppholder seg i biblioteket uten å forholde seg til verken medier eller personale. Og denne gruppen er svært interessant nettopp fordi de ikke benytter seg av noen av bibliotekets sentrale tjenester, men likevel benytter seg av biblioteket og dets lokaler. Når biblioteket selv ønsker å få en status som møtested i lokalsamfunnet er det nettopp denne gruppen brukere som er viktige. Selv om alle bibliotekbrukerne møter andre mennesker når de oppholder seg i biblioteket, har de andre mål med bibliotekbesøket, og at biblioteket også fungerer som et sosialt møtested kommer som en bieffekt i tillegg til de tradisjonelle bibliotek-tjenestene. Dette

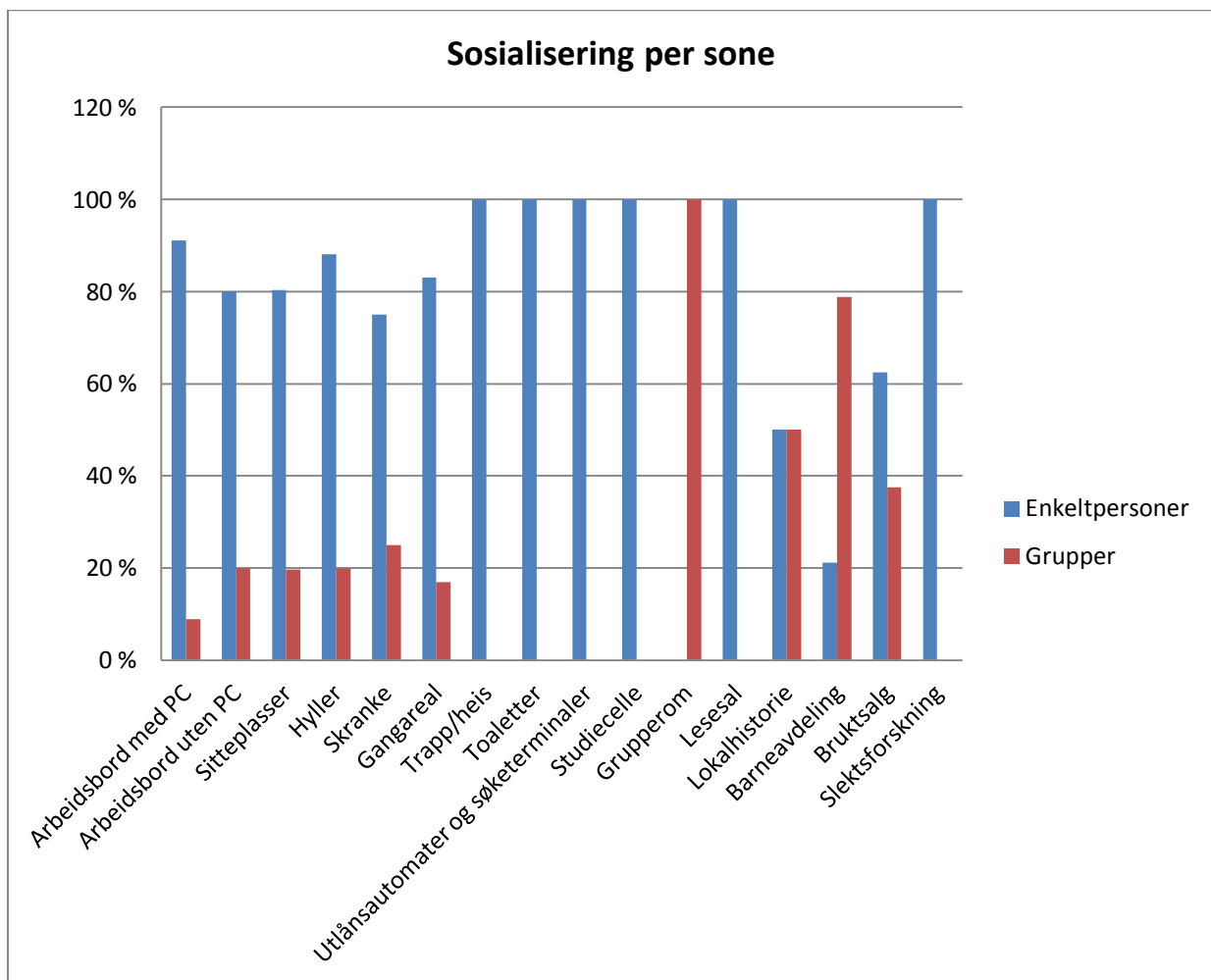
er til forskjell fra andelen på 17 prosent som kun oppholder seg i biblioteket uten egentlig å benytte seg av tradisjonelle bibliotek tjenester, de bare er der og benytter seg primært av bibliotekets funksjon som sosial arena i lokalsamfunnet.

4.4.3 Hammerfest folkebibliotek som sosialt møtested

For å kunne si noe om hvorvidt biblioteket fungerer som et møtested, er det ikke bare nyttig å se hvor mange som benytter seg bare av bibliotekets lokaler. Minst like viktig er det å få en oversikt over hvor stor andel av bibliotekbrukerne som har kontakt med andre brukere i løpet av bibliotekbesøket. Hammerfest kommune uttrykker i *Kommuneplan for Hammerfest – 2006-2018* et ønske om at biblioteket skal bidra til et godt integrert lokalsamfunn. Biblioteket representerer et fysisk møtested som brukes av mennesker med alle mulige ulike bakgrunner, og bibliotekets mulighet til å føre mennesker med ulik bakgrunn sammen er derfor et viktig bidrag til å skape et godt integrert lokalsamfunn (Audunson, 2005; Audunson et al., 2011; Aabø et al., 2010).

At mennesker kommer i kontakt med hverandre ved at de oppholder seg i samme rom og kanskje kommer i snakk, vil gi et positivt utbytte i form av at enkeltmennesker får økt sosial kapital (se kapittel 2.3), noe som igjen fører til et mer integrert lokalsamfunn. Som sagt er det derfor interessant å se om biblioteket bidrar på dette punktet, om biblioteket ikke bare er et sted folk oppholder seg, men om det er et møtested som fører ulike mennesker sammen. TTT-undersøkelsen er relevant på dette punktet fordi den skiller mellom individuelle aktivitet og gruppeaktivitet (se kapittel 3.4). Selv om resultatene fra TTT-undersøkelsen registrerer andelen aktivitet som foregår i grupper, er det viktig å understreke at individuell aktivitet i biblioteket også foregår i en sosial kontekst og denne sosialiseringen kan være både viktig og omfattende nok for mange brukere. Dette er altså et aspekt ved hvordan biblioteket bidrar som et sosialt møtested som ikke fanges opp av en TTT-undersøkelse.

Resultatene fra TTT-undersøkelsen ved Hammerfest folkebibliotek gir en oversikt over hvordan forholdet mellom individuell aktivitet og gruppeaktivitet er i de ulike sonene i biblioteket, presentert i **Figur 6: Sosialisering per sone**. 9 prosent av aktiviteten ved bibliotekets datamaskiner er gruppeaktivitet, det er også 20 prosent av aktiviteten ved arbeidsbord uten PC, sitteplasser og hyller. Andelen gruppeaktivitet ved skranken er 25 prosent og 17 prosent i gangarealet. Ved trapp, heis, toaletter, utlånsautomater, søketerminaler, i studiecellene, på lesesalen og i slektsforskningsavdelingen er andelen gruppeaktivitet 0 prosent, mens den er 100 prosent i bibliotekets grupperom. I avdelingen for lokalhistorie er 50 prosent av aktiviteten gruppeaktivitet, i barneavdelingen er det tilsvarende tallet 79 prosent og ved bruksalg 38 prosent.

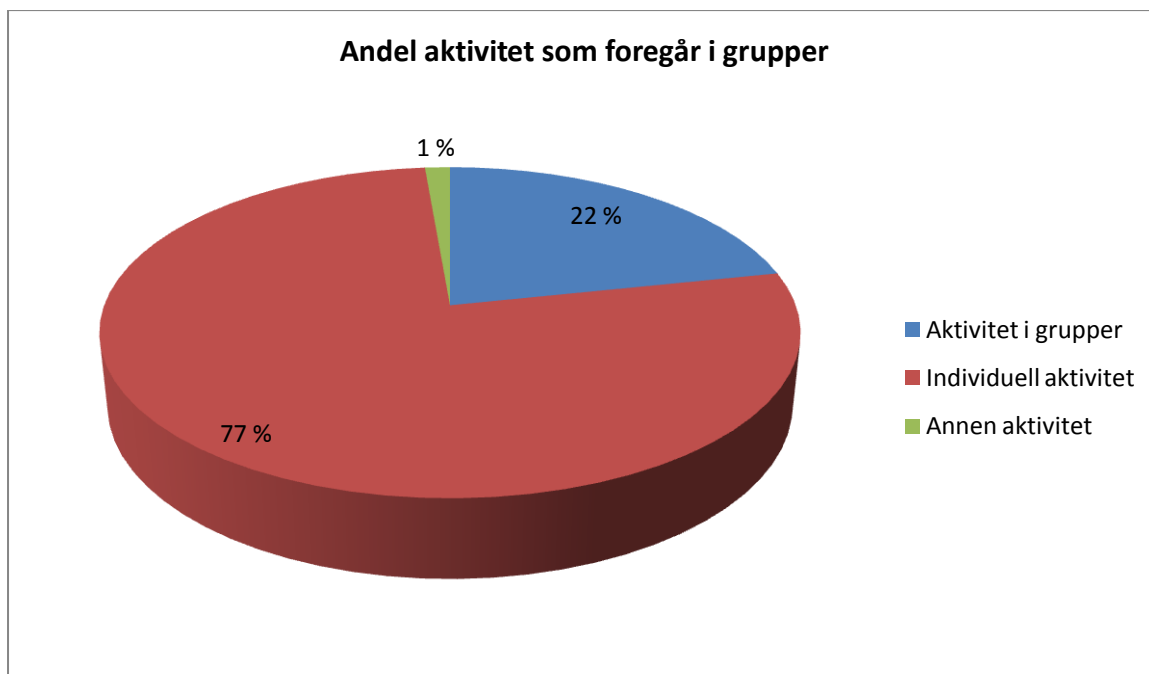

Figur 6: Sosialisering per sone

Tidligere forskning viser at barneavdelinga er det stedet i et bibliotek hvor det er størst sannsynlighet for at det oppstår spontane og uformelle møter mellom brukerne, og at barneavdelinga derfor er det stedet i biblioteket som oftest faktisk fungerer som et møtested (se kapittel 2.6) (Vårheim et al., 2008). I løpet av de to ukene med tverrgående trafikkteiling ved Hammerfest bibliotek ble det gjort til sammen 594 observasjoner, hvorav 52 ble gjort i bibliotekets barneavdeling. Dette tilsvarer en andel på 9 prosent. Av disse 9 prosentene var nesten 80 prosent personer som oppholdt seg i grupper (se **Figur 6**). Barneavdelinga skiller seg svært tydelig ut fra resten av biblioteket fordi det i denne delen av biblioteket er et klart flertall av brukerne som er der sammen med andre. Bortsett fra grupperommet i bibliotekets andre etasje, som er reservert utelukkende for grupper, er barneavdelinga altså den eneste sonen hvor det er en overvekt av gruppeaktivitet. Av bibliotekets sju faste ansatte var det én som opplevde at barneavdelinga var det stedet i biblioteket hvor flest mennesker bruker å oppholde seg. **Figur 4** viser klart at barneavdelinga ikke er den sonen hvor det er mest folk, men det faktum at det er her det foregår mest gruppeaktivitet kan forklare hvorfor det kan oppleves som om det er flere mennesker der enn det egentlig er.

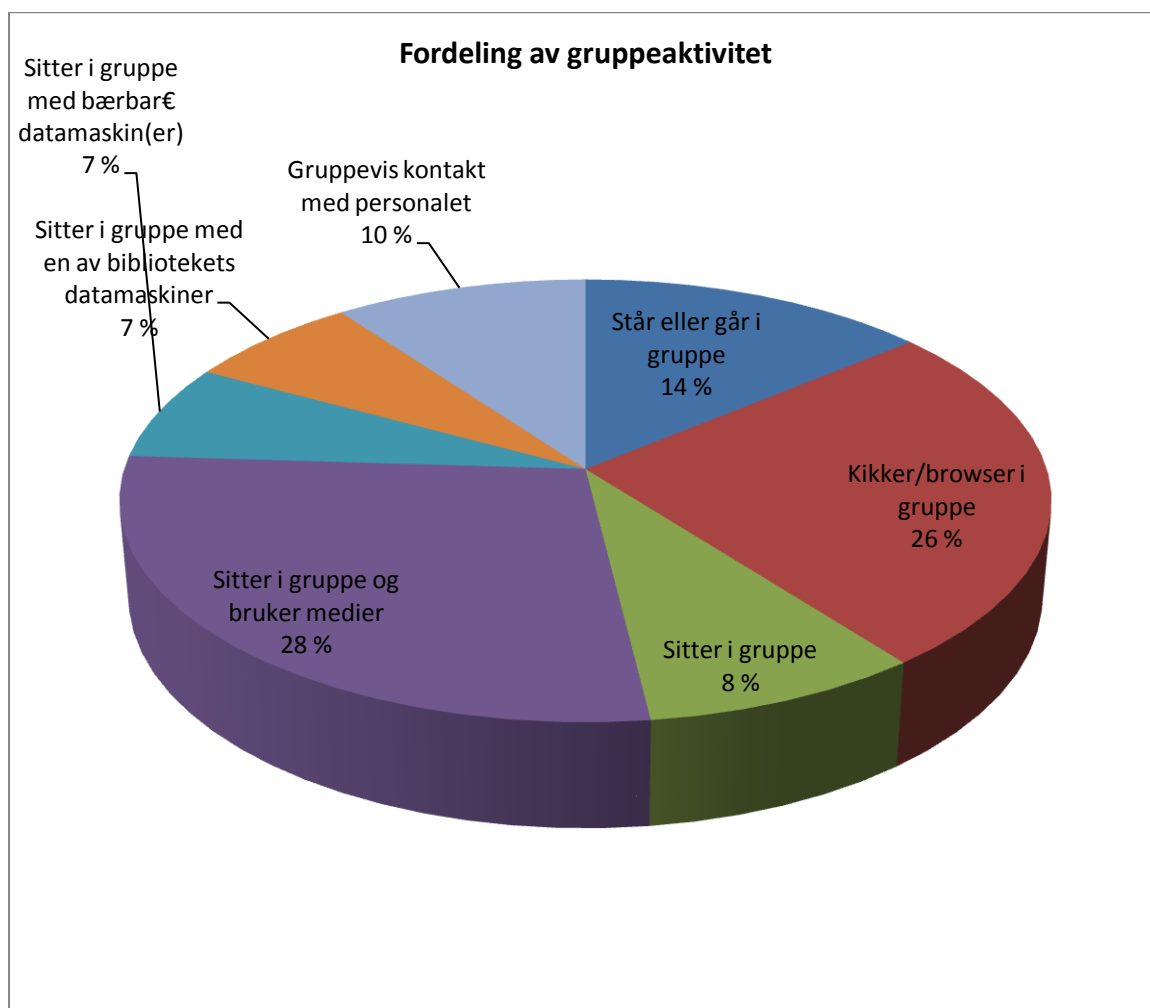
Resultatene fra Hammerfest folkebibliotek støtter altså opp under tidligere forskning som viser at barneavdelinga er det stedet i et folkebibliotek som blir mest brukt som et sosialt møtested. Barneavdelingene har ofte et mer uformelt og lekent preg, både med tanke på dekorasjoner og møblering, og innbyr derfor mer til sosial interaksjon. Samtidig er de fleste er i barneavdelinga sammen med barn og kommer i kontakt med andre brukere gjennom barna. For Hammerfests vedkommende er også barneavdelinga det eneste stedet i biblioteket hvor det er faste arrangement. Hver fredag er det lesestund for barn, et arrangement åpent for alle. Selv om det i dag ikke er så stor pågang på lesestundene som biblioteket skulle ønske, bidrar allikevel disse, som eneste faste arrangementet i biblioteket, til å skape positive opplevelser i biblioteket for dem som deltar.

Barneavdelinga er altså spesiell, med en andel gruppeaktivitet på nesten 80 prosent. Sett bort fra bibliotekets grupperom, hvor 100 prosent av aktiviteten er gruppeaktivitet, er andelen gruppeaktivitet i resten av biblioteket mye lavere. En andel av sonene har et gruppeaktivitetsnivå på null prosent, men dette er også soner hvor det ikke er videre tilrettelagt for sosialisering, for eksempel toaletter, studieceller og søketerminaler. I det som utgjør størsteparten av bibliotekets soner, ligger gruppeaktiviteten på rundt 20 prosent. Dette gjelder blant annet bibliotekhyllene, sitteplasser plassert rundt om i biblioteket og bibliotekets arbeidsbord uten PC. Den totale andelen gruppeaktivitet kommer fram i **Figur 7: Andel aktivitet som foregår i grupper**. Denne framstillingen viser at det totale bildet av sosiale aktiviteter i biblioteket naturlig nok reflekterer bruken i de sonene som utgjør størsteparten av biblioteket i areal. Totalt er 22 prosent av aktiviteten i biblioteket gruppeaktivitet, eller sosiale aktiviteter. Og det er denne aktiviteten som er med på å gi et bilde av hvorvidt bibliotekbrukerne benytter biblioteket som et sosialt møtested.

Figur 7: Andel aktivitet som foregår i grupper

Det er altså 22 prosent av aktiviteten som foregår i biblioteket som er aktivitet hvor bibliotekbrukere samhandler med hverandre. Av disse som benytter biblioteket som et sted å være sammen med andre er det en tilsvarende prosentandel som er sammen med andre i biblioteket uten å benytte seg av tradisjonelle bibliotektilbud (se **Figur 8:** Fordeling av gruppeaktivitet). Disse brukerne står, går eller sitter rundt om i biblioteket, mens de snakker eller på annen måte interagerer med hverandre, men de benytter seg ikke av bibliotekets medier eller datamaskiner. Størsteparten av gruppeaktivitetene er aktivitet som dreier rundt tradisjonelle bibliotek tjenester som det å sitte og lese aviser eller bøker, kikke på hyllene eller ha gruppevis kontakt med personalet og det er i tillegg en andel på 7 prosent sitter i grupper med sin egen personlige datamaskin.

Figur 8: Fordeling av gruppeaktivitet

Resultatene fra TTT-undersøkelsen i Hammerfest folkebibliotek viser altså at 22 prosent av aktiviteten i biblioteket er aktivitet hvor bibliotekbrukerne forholder seg til hverandre, og av disse 22 prosentene er det igjen rundt 20 prosent som oppholder seg i biblioteket sammen med andre, men uten å benytte seg av det tradisjonelle bibliotektilbudet. Med andre ord er det kun en andel på rundt 4 prosent av den totale aktiviteten i biblioteket som kan knyttes direkte opp mot bibliotekets møteplassfunksjon. Det er altså kun en liten andel av bibliotekbrukerne som benytter seg kun av biblioteket som møteplass, men biblioteket som sosial møteplass er også viktig for alle de 22 prosent av brukerne som er i biblioteket sammen med andre. I tillegg er det sannsynlig at også resten av bibliotekbrukerne, de som er alene i biblioteket, merker effekten av bibliotekets sosiale aspekter. Resultatene fra TTT-undersøkelsen fra Hammerfest folkebibliotek viser altså det samme som resultatene fra PLACE-prosjektet, at biblioteket til en viss grad blir benyttet som et møtested, men at det ikke er møtested brukerne hovedsakelig benytter biblioteket til, møtestedet er en bieffekt og kommer i andre rekke etter tradisjonelle bibliotek tjenester.

5 Konklusjon

Selv om samfunnet har gjennomgått og fortsatt er inne i en omfattende teknologisk utvikling som også har stor innvirkning på folkebibliotekene, ser ikke dette ut til å påvirke Hammerfest folkebibliotek i negativ retning. For det første er alle bibliotekets ansatte enstemmig enige i at biblioteket ikke vil bli mindre viktig som følge av digitaliseringen av samfunnet, snarere tvert i mot oppfatter de bibliotekets rolle å bli mer fremtredende fordi det vil oppstå et større behov for veiledning og hjelp til å finne fram til den informasjonen som trengs når alt er tilgjengelig for alle hele tiden. For det andre viser tidligere forskning at biblioteket blir ekstra viktig i et digitalt samfunn fordi det gir tilgang til digitale tjenester også til dem som ellers ville falt utenfor (se kapittel 2.2). Dette bekreftes av resultatene fra TTT-undersøkelsen, som viser at hele 17 prosent av de som oppholder seg i biblioteket benytter seg av bibliotekets datamaskiner (se kapittel 4.4.1).

Samfunnets digitale utvikling ser med andre ord ikke ut til å plassere Hammerfest folkebibliotek på historiens skraphaug i overskuelig framtid. Likevel blir det lagt vekt på at bibliotekene må tilby mer enn utlån av bøker, og også mer enn gratis tilgang til internett. Både nasjonalt og lokalt blir det i økende grad lagt vekt på at biblioteket skal være et sosialt møtested og tilby brukerne kulturelle opplevelser ut over litteratur til fritidslesning. Møteplassbegrepet er i vinden og blir som vist behandlet både nasjonalt i Stortingsmelding 23 og i Hammerfest kommunes lokale planer. Hammerfest folkebibliotek med sine ansatte er også selv opptatt av å være et sted hvor folk kan komme og tilbringe tid, en oase i byens sentrum. Men selv om det både fra bibliotekpolitisk hold og fra biblioteket selv er et ønske om å fornye seg og tilby brukerne mer enn tradisjonelle bibliotek tjenester, ser det likevel ut til at Hammerfests innbyggere er mindre opptatt av dette.

De åpne svarene i publikumsundersøkelsen, hvor respondentene hadde mulighet til å gi mer inngående tilbakemeldinger, viste noen men svært få tegn til at publikum selv ønsker mer

aktivitet i biblioteket (se kapittel 4.3). Bibliotekets selv derimot er opptatt av å kunne tilby arrangementer og opplevelser av ulik art i større grad enn i dag. Hammerfest folkebibliotek hadde sin storhetstid som opplevelsesbibliotek på 90-tallet, og det kan virke som om bibliotekets ansatte ønsker seg tilbake til et bibliotek hvor det kom 70 mennesker på arrangementer, uten at de helt vet hvordan de skal klare å lokke Hammerfests innbyggere tilbake til dem. Da Hammerfest kommune i 2006 inkluderte biblioteket som en sentral brikke i sine langsiktige planer for utvikling av byen, var det et steg i riktig retning dersom det blir satt i sammenheng med hvordan de danske bibliotekforskerne Hvenegaard Rasmussen, Jochumsen, & Skot-Hansen mener et folkebibliotek bør posisjonere seg lokalt (se kapittel 2.5) (Rasmussen et al., 2011). Men det skal likevel stor innsats til for å finne tilbake til den arenaen biblioteket var på 90-tallet, en arena som ble brukt til svært mye forskjellig og brukt av like mange ulike mennesker.

Hammerfest kommune er opptatt av at biblioteket skal bidra i lokalsamfunnet ved å være et godt sted for å fremme integrasjon, blant annet gjennom å være et møtested for alle kommunens innbyggere (Kommunestyret Hammerfest kommune, 2006). Bibliotekets ansatte gir alle inntrykk av at de også ser biblioteket som et svært viktig ledd i å skape samhold i lokalsamfunnet, og selv om ikke alle sju er enige i at biblioteket bør utvikle seg mer i retning av et møtested og et sted for opplevelse, er det et klart flertall blant de ansatte som opplever at biblioteket har mer å bidra med på dette punktet. En utvikling i retning av et møtested for lokalsamfunnet er sentral i bibliotekets helhetlige målsetning for fremtidig utvikling (Steigre, 2012), og blir også vektlagt når biblioteket ser tilbake på hva de mener å ha lyktes med i tidligere år (Hammerfest et al., 2006). Bibliotekbrukerne ser derimot ikke ut til å dele dette synet. For brukerne er det gode åpningstider og et godt utvalg bøker, lydbøker og filmer som er det viktigste. Hammerfest folkebibliotek ser med andre ord ut til å bekrefte Audunsons

hypoteser fra 2001 om at det er forskjell mellom hvordan bibliotekets rolle oppfattes bibliotekpolitisk, blant bibliotekansatte og bibliotekbrukere (Audunson, 2001).

Resultatene fra publikumsundersøkelsen som ble gjennomført i Hammerfest kommune og den tverrgående trafikkellingen gjort ved Hammerfest folkebibliotek viser både at bibliotekbrukerne i Hammerfest i stor grad er fornøyd med bibliotektilbudet og at de benytter tradisjonelle bibliotektilbud mest. Resultatene bekrefter med andre ord tidligere undersøkelser av D'Elia, Audunson og Zickuhr, Rainie & Purcell (Audunson, 2001; D'Elia et al., 2002; Zickuhr, Rainie & Purcell, 2013), som viser nettopp at bibliotekbrukerne er konservative i sin oppfatning og bruk av biblioteket selv om bibliotekene på sin side legger vekt på at de har mer å tilby.

Selv om resultater viser at bibliotekbrukere i dag hovedsakelig benytter seg av tradisjonelle bibliotek tjenester må Hammerfest folkebibliotek og andre mindre folkebibliotek, så vel som landets større bibliotek, følge med på samfunns- og teknologiutviklingen for å kunne være i forkant av brukerne sine og dermed unngå å miste brukergrupper og popularitet. Mine resultater som presenteres i denne oppgaven vil være et bidrag til dette. Resultatene av TTT-undersøkelsen som presenteres i kapittel 4.4 viser blant annet at selv om brukerne i publikumsundersøkelsen ikke gir uttrykk for at de er opptatt av at biblioteket skal være et møtested, er sitteplassene noe av det som er mest brukt i biblioteket. I utgangspunktet er barneavdelinga det stedet i et folkebibliotek som i størst grad fungerer som et møtested, men sittegruppene rundt om i biblioteket har noe av det samme uformelle preget som barneavdelinga og egner seg derfor godt til sosiale møter mellom mennesker. Siden bibliotekets ansatte, sammen med Hammerfest kommune, ytrer ønske om at biblioteket skal være et møtested i lokalsamfunnet vil biblioteket derfor ha positiv effekt av å videreutvikle og tilrettelegge sittegruppene i enda større grad siden TTT-resultatene som sagt viser at disse sittegruppene er svært mye brukt allerede. På denne måten kan biblioteket benytte seg av

TTT-resultatene til å få innblikk i hvordan brukerne benytter biblioteket og igjen bruke denne informasjonen til både å gi brukerne mer av det de vil ha og samtidig legge bedre til rette for å oppnå sine egne mål.

At biblioteket er et møtested som gir positive effekter i form av økt sosial kapital, bedre integrering av innvandrere og samhold i lokalsamfunnet er likevel en bieffekt av biblioteket. Selv om det er en svært positiv effekt og noe bibliotekene legger større vekt på i dag, er det likevel ikke biblioteket som møtested som er bibliotekenes hovedprioritering. Men det er viktig at bibliotekene ikke ukritisk tar til seg dette begrepet og ser på biblioteket som møteplass som den eneste veien å gå. Det er tydelig at Hammerfest folkebibliotek selv ønsker å være både en naturlig, viktig og sentral del av byen og lokalsamfunnet Hammerfest. Biblioteket selv har et aktivt forhold til både biblioteket som møtested, opplevelser i biblioteket, og utvikling som følge av digitaliseringen i samfunnet. Også Hammerfest kommune anser folkebiblioteket å være et viktig ledd i å oppnå sine mål om et aktivt og mangfoldig lokalsamfunn gjennom å være et møtested for brukerne.

Det synkende besøkstallet ved biblioteket er et indisium på at selv om både kommunen og biblioteket selv ønsker å være et sentralt ledd i byutviklingen gjennom å være et møtested for Hammerfests innbyggere, blir ikke biblioteket oppfattet og brukt på denne måten av byens innbyggere. Selv om det foreligger konkrete ønsker og mål både fra kommunen og bibliotekets side om at Hammerfest folkebibliotek skal være en sentral møteplass som bidrar til et sammensveiset lokalsamfunn, og mål om at biblioteket skal være en arena for kulturelle opplevelser av ulik art, er det mye tilrettelegging som gjenstår før biblioteket igjen blir en sentral møteplass og et sted for opplevelse i Hammerfest sentrum. Samtidig er det ikke bare nødvendig å legge til rette for at biblioteket skal ha disse funksjonene, men å gjøre det på en slik måte at folk får lyst til å benytte seg av mulighetene som finnes. Det vil da være mye større sjanse for at biblioteket som møteplass og opplevelsessenter i større grad blir virkelig-

het og ikke bare planer, og at og at Hammerfest folkebibliotek blir den oasen biblioteket
ønsker å være.

Referanser

- Andersen, S. (2013). Casestudier: forskningsstrategi, generalisering og forklaring. Bergen: Fagbokforlaget.
- Audunson, R. (2001). Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital framtid: Publikums, politikernes og bibliotekarenes bilder. I R. Audunson & N. W. Lund (Red.), *Det Siviliserte informasjonssamfunn: Folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Audunson, R. (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context - The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of documentation*, 61(3), 429-441. doi: 10.1108/00220410510598562
- Audunson, R., Lund, N. W., Aabø, S., Alnæs, K., Audunson, R., Birdsall, W. F., . . . Smidt, J. K. (2001). *Det Siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Audunson, R., Nordlie, R. & Silf. (2004). The metropolitan library as a meeting place in a digital and multicultural context: the case of Oslo: What happens when the library's reference service moves from the physical space to the internet? *City Development and Library Services*, 225-234.
- Audunson, R., Essmat, S. & Aabo, S. (2011). Public libraries: A meeting place for immigrant women? *Library & information science research*, 33(3), 220-227.
- Birdsall, W. F. (2001). Folkebiblioteket på den politiske arena. I R. Audunson & N. W. Lund (Red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bourdieu, S. (2005). *Distinksjonen*. Oslo: Bokklubben.
- Brophy, S. (2007). *The library in the twenty-first century*. London: Facet Publishing.
- Castells, M. (2010). *The information age: economy, society, and culture*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Christensen, T., Læg Reid, S., Roness, S. G. & Røvik, K. A. (2009). *Organisasjonsteori for offentlig sektor: instrument, kultur, myte*. Oslo: Universitetsforlaget.
- D'Elia, G. (1993). *The Roles of the Public Library in Society: The results of a National Survey*. Evanston: The Urban Libraries Council.

- D'Elia, G., Jörgensen, C., Woelfel, J. & Rodger, E. J. (2002). The impact of the Internet on public library use: An analysis of the current consumer market for library and Internet services. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 53(10), 802-820. doi: 10.1002/asi.10102
- Drange, M. (2002). *Biblioteket som sosial møteplass og kulturell ressurs*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Duvold, E.-M. & Sæbø, G. (2001). Tilnærminger til studier av folkebibliotekets rolle i menneskers hverdagsliv. I R. Audunson & N. W. Lund (Red.), *Det siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eikeland, M. C. (2007). *Fjerdestedet: folkebibliotek som møteplass i lokalsamfunnet*. Masteroppgave, Høgskolen i Oslo, Oslo.
- Emerek, L., Rasmussen, C. & Skot-Hansen, D. (2006). *Folkebiblioteket som forvandlingsrum*. København: Danmarks Bibliotekforening og Danmarks Biblioteksskole.
- Evjen, S. & Audunson, R. (2009). The complex library: Do the public's attitudes represent a barrier to institutional change in public libraries? *New Library World*, 110(3), 161-174. Hentet fra <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?issn=0307-4803&volume=110&issue=3&PHPSESSID=dkag5o2uabh8rjj4lhf4c7qc40>
- Fjørtoft, K. (2007). Pluralismens utfordringer: Habermas og Rawls om liberalisme, demokrati og offentlig fornuftsbruk. I O. Lysaker & G. C. Aakvaag (Red.), *Habermas: kritiske lesninger* (s. 134-156). Oslo: Pax Forlag.
- Forskningsrådet. (2007). *Public Libraries - Arenas for Citizenship: An Investigation of the Public Library as a Meeting Place in a Digital and Multicultural Context*. Hentet fra <http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Prosjekt&cid=1193731629171&pagename=shp/Hovedsidemal&p=1228296648471>
- Gehl, J. (2003). *Livet mellom husene: udeaktiviteter og udemiljøer*. København: Arkitektens Forlag.
- Gilbert, M. (2010). Theorizing digital and urban inequalities. *Information, Communication & Society*, 13(7), 1000-1018. doi: 10.1080/1369118x.2010.499954

- Gould, E. & Gomez, R. (2010). New challenges for libraries in the information age: a comparative study of ICT in public libraries in 25 countries. *Information Development*, 26(2), 166-176. doi: 10.1177/0266666910367739
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gunter, B., Rowlands, I. & Nicholas, D. (2009). *The Google generation: are ICT innovations changing information-seeking behaviour?* Oxford: Chandos.
- Hammerfest folkebibliotek, Gustavsen, R. & Nilsen, I. L. (2006). *Fra boksamling til byens oase: Hammerfest folkebibliotek 1906-2006*. Hammerfest: Hammerfest folkebibliotek.
- Hammerfest kommune. (2012). *Publikumsundersøkelsen 2012*. Upublisert manuskript.
- Hargittai, E. (2008). The Digital Reproduction of Inequality. I D. Grusky (Red.), *Social Stratification* (936-944). Boulder: Westview Press. Hentet fra <http://www.webuse.org/the-digital-reproduction-of-inequality/>
- Hargittai, E. & Hinnant, A. (2008). Digital inequality - Differences in young adults' use of the Internet. *Communication Research*, 35(5), 602-621.
- Hegedahl, S. & Rosenmeier, S. L. (2007). *Social kapital som teori og praksis*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Hordaland fylkeskommune. (2012). *Halmstadkonferansen*. Hentet fra <http://www.hordaland.no/halmstad>
- Høimyr, T. (2009). Sosial kapital på biblioteket?: en undersøkelse av bruken av to lokalbibliotek i Oslo. Masteroppgave, Høgskolen i Oslo, Oslo.
- Høivik, T. (2010). *Trafikk*. Hentet fra <http://plinius.wordpress.com/artikler-2010/trafikk/>
- Ihlen, Ø. & Robstad, S. (2004). *Informasjon & samfunnskontakt: perspektiver og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Jochumsen, H. & Rasmussen, C. H. (2000). *Gør biblioteket en forskel?* København: Danmarks Biblioteksforening.
- Johnson, C. A. (2010). Do public libraries contribute to social capital?: A preliminary investigation into the relationships. *Library & Information Science Research*, 32(2), 147-155. doi: 10.1016/j.lisr.2009.12.006
- Johnson, C. A. (2012). How do public libraries create social capital? An analysis of interactions between library staff and patrons. *Library Information Science Research*, 34(1), 52-62. doi: 10.1016/j.lisr.2011.07.009

- Kommunestyret Hammerfest kommune. (2006). *Kommuneplan for Hammerfest - 2006-2018: Samfunnsdelen*. Hentet fra <http://www.hammerfest.kommune.no/kommuneplan-og-kommunedelplaner.4759227-154492.html>.
- LEAD Agency. (2011). *Fra kulturfabrik til oplevelsesrum: evaluering*. Hentet fra <http://projekter.bibliotekogmedier.dk/sites/default/files/documents/2.del%20-%20Afslutningsrapport.pdf>
- Livingstone, S. (2003). Children's Use of the Internet: Reflections on the Emerging Research Agenda. *New Media & Society*, 5(2), 147-166. doi: 10.1177/1461444803005002001
- Lynch, C., Greifeneder, E. & Seadle, M. (2012). Interactions between libraries and technology over the past 30 years An interview with Clifford Lynch 23.06.2012. *Library hi tech*, 30(4), 565-578. doi: 10.1108/07378831211285059
- Mattern, S. C. (2007). *The new downtown library*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Meisingset, K. (2012). *Bibliotekene står for fall*. Hentet fra <http://www.minervanett.no/bibliotekene-star-for-fall/>
- Mooij, M. K. de. (2010). *Global marketing and advertising: understanding cultural paradoxes*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place : cafés, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. New York: Marlowe.
- Perduco Kultur. (2011). *Jakten på publikum 15-29 år*. Hentet fra <http://norskpublikumsutvikling.no/2011/10/jakten-pa-publikum-15-29-ar-2/>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: the collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Rasmussen, C. H., Jochumsen, H. & Skot-Hansen, D. (2011). *Biblioteket i byudviklingen: oplevelse, kreativitet og innovation*. København: Danmarks Biblioteksforening.
- Regjeringen. (2012). *Høring - endringer i lov om folkebibliotek*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kud/dok/hoeringer/hoeringsdok/2012/horing---endringer-i-lov-om-folkebibliot/horingsbrev.html?id=675019>
- Salvesen, G. (2001). *Hva kjennetegner kvalitetsarbeidet i norske folkebibliotek? I R. Audunson & N. W. Lund (Red.), Det Siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Samstat. (2012a). *ST 41/12: Rask analyse av aktivitetsdata*. Hentet fra <http://samstat.wordpress.com/2012/04/10/st-4112-rask-analyse-av-aktivitetsdata/>
- Samstat. (2012b). *TTT: Hjem*. Hentet fra <http://samstat.wordpress.com/ttt/>
- Signalbygg. (2003). Oslo: Norsk arkitekturforlag.
- Skot-Hansen, D. (2001). Folkebiblioteket i civilsamfundet - civilsamfundet i folkebiblioteket. I R. Audunson & N. W. Lund (Red.), *Det Siviliserte informasjonssamfunn: folkebibliotekenes rolle ved inngangen til en digital tid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Statistisk sentralbyrå. (2012a). *Informasjonssamfunnet*. Hentet fra <http://www.ssb.no/ikt/>
- Statistisk sentralbyrå. (2012b). *Kulturtilbod, 2011*. Hentet fra http://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kultur_kostra
- Statistisk sentralbyrå. (2013). *KOSTRA: K - kultur nivå 2*. Hentet fra <http://www.ssb.no/a/kostra/stt/index.cgi?spraak=norsk®ionstype=kommune&nivaa=2&radnummer=0®ioner=200400%402011%2CEKG16%402011%2CEKA20%402011%2CEAKUO%402011%2CEAK%402011&faktaark=95254433811665>
- Steigre, H. (2012). *Langsiktige planer for Hammerfest bibliotek*. Upublisert manuskript.
- Steinmo, S. (2008). Historical institutionalism. I della Porta, D. & Keating, M. (Red.), *Approaches and methodologies in the social sciences* (118-138). Cambridge: Cambridge University Press.
- Stortingsmelding nr. 23 (2008-2009): *Bibliotek: Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nn/dep/kud/dokument/proposisjonar-og-meldingar/stortingsmeldingar/2008-2009/stmeld-nr-23-2008-2009-.html?id=555516>
- Svendsen, G. L. H. (2013). Public libraries as breeding grounds for bonding, bridging and institutional social capital: the case of branch libraries in rural denmark. *Sociologia Ruralis*, 53(1), 52-73.
- van Dijk, J. A. G. M. (2006). Digital divide research, achievements and shortcomings. *Poetics*, 34(4-5), 221-235.
- Vaage, O. F. (2009). *Norsk kulturbarometer 2008*. Hentet fra <http://www.ssb.no/kulturbar>
- Vårheim, A. (2007). Social capital and public libraries: the need for research. *Library & Information Science Research*, 29(3), 416-428.

- Vårheim, A. (2009). Public libraries: places creating social capital? *Library Hi Tech*, 27(3), 372-381.
- Vårheim, A. (2011). Gracious space: library programming strategies towards immigrants as tools in the creation of social capital. *Library & Information Science Research*, 33(1), 12-18.
- Vårheim, A., Steinmo, S. & Ide, E. (2008). Do libraries matter? Public libraries and the creation of social capital. *Journal of Documentation*, 64(6), 877-892.
- Zickuhr, K., Rainie, L. & Purcell, K. (2013). *Library services in the digital age*. Hentet fra <http://libraries.pewinternet.org/2013/01/22/library-services/>
- Aabø, S. (2005). The role and value of public libraries in the age of digital technologies. *Journal of Librarianship and Information Science*, 37(4), 205-211. doi: 10.1177/0961000605057855
- Aabø, S. & Audunson, R. (2002). Rational choice and valuation of public libraries: can economic models for evaluating non-market goods be applied to public libraries? *Journal of Librarianship and Information Science*, 34(1), 5-15.
- Aabø, S. & Audunson, R. (2012). Use of library space and the library as place. *Library & Information Science Research*, 34(2), 138-149. doi: 10.1016/j.lisr.2011.06.002
- Aabø, S. & Strand, J. (2004). Public library valuation, nonuse values, and altruistic motivations. *Library & Information Science Research*, 26(3), 351-372.
- Aabø, S. (2005). Valuing the benefits of public libraries. *Information Economics and Policy*, 17(2), 175-198.
- Aabø, S., Audunson, R. & Vårheim, A. (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research*, 32(1), 16-26.

Vedlegg

Vedlegg 1: Aktiviteter

Liste over aktiviteter som registreres ved en tverrgående trafikk telling. Hentet fra <https://sites.google.com/site/statistikkpraksis/home/undervisning/trafikk telling/aktiviteter>

1	ALUP	Står eller går alene	Omfatter det å stå eller gå omkring uten å forholde seg til bibliotekets medier eller personale og uten å være sammen med andre brukere
2	ALBR	Kikker/browser alene	Omfatter all stående eller vandrende kontakt ("hyllevandring", gressing) med de fysiske tekstene (bøker, blader, bilder, utstilte gjenstander) som biblioteket har gjort tilgjengelige for brukerne
3	ALSI	Sitter alene	Sitter for seg selv uten å forholde seg til medier, personale eller andre brukere
4	ALMD	Sitter alene og leser/skriver/lytter	Sitter og leser. Arbeider på egen hånd uten å benytte PC. Omfatter både ren skriving og kombinert lesing og skriving. Omfatter all aktiv, "skrivende lesing" (med penn i hånd). Lytter til musikk/lydfiler.
5	ALLT	Sitter alene med bærbar datamaskin	Sitter med laptop eller lesebrett slått på.
6	ALPC	Sitter alene ved en stasjonær datamaskin	Sitter med stasjonær PC slått på.
7	ALSF	Individuell kontakt med personalet	Omfatter all direkte kontakt med personalet. Vi ønsker å fange opp personalets tid sammen med brukerne, enten de nå snakker, skriver, viser eller går sammen omkring
8	GRUP	Står eller går i gruppe	To eller flere står eller går omkring uten å forholde seg til bibliotekets medier eller personale
9	GRBR	Kikker/browser i gruppe	To eller flere personer står eller går omkring i fellesskap og forholder seg til de fysiske tekstene biblioteket har gjort tilgjengelig
10	GRSI	Sitter i gruppe	Sitter sammen i gruppe uten å forholde seg til bibliotekets medier eller personale
11	GRMD	Sitter i gruppe og bruker medier	Sitter sammen i gruppe mens de forholder seg til bibliotekets medier eller personale (samtale, veiledning, høytlesing osv). Omfatter ikke gruppe med aktiv PC (bruk da GRLT eller GRPC)
12	GRLT	Sitter i gruppe med bærbar(e) datamaskin(er)	Sitter sammen i gruppe med laptop eller lesebrett slått på

13	GRPC	Sitter i gruppe med en av bibliotekets datamaskiner	Sitter sammen i gruppe med stasjonær PC slått på.
14	GRSF	Gruppevis kontakt med personalet	Omfatter all direkte kontakt med personalet. Vi ønsker å fange opp personalets tid sammen med brukerne, enten de nå snakker, skriver, viser eller går sammen omkring
15	QUE	Venter i kø	Omfatter all køing: venting på personalet, venting på systemer/utstyr (innlevering, utsjekking, kopiering), køing ved toalettet, osv.
16	ETC	Andre aktiviteter	Aktiviteter som ikke er dekket av de andre kategoriene

Vedlegg 2: Soner

Soner brukt ved tverrgående trafikkteiling i Hammerfest folkebibliotek

Soneinndeling av Hammerfest folkebibliotek	
1	Arbeidsbord med PC
2	Arbeidsbord uten PC
3	Sitteplasser
4	Hyller
5	Skranke
6	Gangareal
7	Trapp/heis
8	Toaletter
9	Utlånsautomater og søketerminaler
10	Studiecelle
11	Grupperom
12	Lesesal
13	Lokalhistorie
14	Barneavdeling
15	Bruktsalg
16	Slektsforskning
